

ÚJ ÉLET

10
1984

Hargita megyei körkép (Változások a Hargita alján; Fa és kenyér; ... még mindig Mikes; Bányászok unokái; Hargita megye iskolái; Szépréti Lilla művelődési örjárata) ● Lézerrel a rakéták ellen (II.) ● A számítógépek és a gyerekek ● Harminc perc a leghálásabb közönség színházában ● A század szenzációiból: Enola Gay (I.) ● Aerobic-tanfolyamunk (V.) ● Önkiszolgáló haramiák (Bajor Andor humoreszkje) ● Ifjúsági rejtvényversenyünk I. fordulója

A SZOCIALISTA DEMOKRÁCIA ÉS EGYSÉG FRONTJA ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK KÉPESLAPJA



Baráti küldetés a béke és együttműködés erősítéséért

Napjainkban egyetlen ország sem vonhatja ki magát a nemzetközi munkamegosztásból és nem figyelheti tétlenül a feszültségekkel teli nemzetközi politikai helyzet alakulását, a világ államai csak közös erőfeszítéssel és egybehangolt fellépéssel enyhíthetnek gazdasági gondjaikon, oldhatják meg a nemzetközi politikai élet legégetőbb kérdéseit.

A különböző politikai rendszerű és társadalmi berendezkedésű, merőben más közéleti és társadalmi hagyományokkal rendelkező országok együttműködésének beszédes példáját szolgáltatja a szocialista Románia kapcsolata Pakisztánnal és Szíriával. Habár mindhárom ország földrajzi helyzetéből, történelmi és gazdasági fejlődéséből eredően számtalan sajátos kérdésre kell hogy megoldást találjon, közös gondjaik és törekvéseik is vannak. Románia, Pakisztán és Szíria egyaránt fejlődő ország, hatalmas erőfeszítéseket tesz gazdasági élete fejlesztésére, a nép jólétének biztosítására, aggodalommal figyeli a nemzetközi politikai légkör feszültségét, és állást foglal a nagyhatalmi erőpolitika felszámolása, a fegyverkezési hajszá megállítása, a leszerelés elkezdése, a béke megőrzése mellett.

Ezek a közös törekvések újból szóba kerültek azokon a hivatalos véleménycseréken, amelyekre Nicolae Ceaușescu elvtárs, a Román Kommunista Párt főtitkára, Románia Szocialista Köztársaság elnöke, Elena Ceaușescu elvtársnővel együtt tett látogatása alkalmával került sor Pakisztán Iszlám Köztársaság és a Szíriai Arab Köztársaság párt- és államvezetőivel, valamint a két ország gazdasági és tudományos szakembereivel.

A román államfő pakisztáni és szíriai hivatalos látogatása, megbeszélései a két ország vezetőivel szerves részét képezik a sokoldalú kapcsolatok fejlesztésére irányuló erőfeszítéseknek, biztosítják a magas szintű eszmecsere folytonosságát hazánk és a két ázsiai fejlődő ország vezetői között. A földrajzi távolság, a különböző gazdaságpolitikai utakon elért eredmények nem képezhetnek akadályt a román—pakisztáni, illetve a román—szíriai együttműködés fokozásában. Az eddigi kooperáció már bizonyította, hogy a felhalmozott tapasztalatok cseréjének különböző módjai, beleértve a román szakemberek közreműködését fontos pakisztáni és szíriai ipari beruházások megvalósításában, hasznos mindkét fél számára, mert a szakmai tapasztalatok elmélyítésére, népeink barátságának erősítésére teremt alkalmat.

A gyümölcsöző gazdasági kooperáció fenntartását és fejlesztését szolgálja a politikai együttműködés, a közös vagy egymáshoz közel álló

állásfoglalás a világpolitika nagy kérdéseiben. Ebben a tekintetben Románia kapcsolatai a két ázsiai fejlődő országgal példamutatóak.

A Nicolae Ceaușescu elnök és Mohammad Zia-ul Haq elnök között lezajlott hivatalos megbeszélések során megelégedéssel nyugtázták a román—pakisztáni politikai kapcsolatokban az utóbbi évek során elért eredményeket, és hangsúlyozták: minden lehetőség adott a gazdasági együttműködés fokozásához. A két államfő egyetértett abban, hogy a nemzetközi kérdések nagy többségében Románia és Pakisztán álláspontja hasonló vagy nagyon közel áll egymáshoz, ezért szükséges a két ország szorosabb együttműködése nemzetközi téren, az ENSZ-ben, a 77-ek csoportjában, más nemzetközi szervezetekben és fórumokon; így növelhetik hozzájárulásukat világunk gondjainak megoldásához. Az emberiséget jelenleg foglalkoztató bonyolult kérdések tartós és igazságos rendezésében — hangsúlyozták a megbeszélések során — biztosítani kell a kis és közepes államok aktív részvételét a teljes jogegyenlőség elve alapján, a fennálló konfliktushelyzeteket és államközi vitás kérdéseket pedig oldják meg külső beavatkozás nélkül, tárgyalások révén, lemondva az erőszak használatáról vagy a vele való fenyegetésről.

Pakisztáni hivatalos látogatása során Nicolae Ceaușescu elvtárs és Elena Ceaușescu elvtársnő felkereste Karachiban a National Refinery Ltd. állami kőolajfinomítót, amelynek felépítéséhez Románia jelentős műszaki és pénzügyi támogatással járult hozzá, beleértve a román szakemberek közreműködését is az egész üzembe helyezésénél. A finomítót folyamatosan bővítik és ebben a munkában jelenleg is részt vesznek romániai szakemberek. A vendéglátók nagyra értékelték a romániai szakemberek segítségét és szakmai felkészültségét, elismerően szóltak a Románia által gyártott és szállított kőolajipari berendezések magas műszaki színvonaláról, teljesítőképességéről, a gyümölcsöző kooperáció menetéről. A finomítónál tett látogatást követően Nicolae Ceaușescu elnök találkozott a pakisztáni gazdasági élet képviselőivel, üzletemberekkel, a Kereskedelmi és Iparkamarák Szövetségének tagjaival. A találkozó során mondott beszédében a román államfő kiemelte: „Nekünk, fejlődő országoknak — ide értve Romániát és Pakisztánt is — cselekvően kell együttműködnünk a többi fejlődő országgal, hogy elérjük a jelenlegi nemzetközi gazdaságpolitika megváltoztatását, egy új gazdasági világrend megteremtését. Széles körű nemzetközi együttműködésének kialakításában Románia mindenkor öröködött afölött, hogy ezek a kapcsolatok az egyenlőségre, a függet-



A HAZATÉRŐ PÁRT- ÉS ÁLLAMI VEZETŐK LELKES FOGADATÁSA AZ OTOPENI REPÜLŐTÉREN

Az egész ország nagyra értékeli a pakisztáni és a szíriai látogatás eredményeit

lenség, a szuverenitás tiszteletben tartására és a belügyekbe való be nem avatkozásra épüljenek. Ebben a szellemben fejlesztettük és öhajjuk továbbfejleszteni együttműködésünket az önk országával is, önnkel is.”

A magas rangú román vendégek pakisztáni hivatalos látogatásának kimagasló mozzanatát képezte az az ünnepség, amelynek keretében doktor Elena Ceaușescu mérnök akadémikus elvtársnőnek, a kormány első minisztere első helyettesének, a Tudomány- és Technológiügyi Országos Tanács elnökének díszdoktori címet adományozott az iszlambadi Quaid i Azam egyetem. Az akadémiai cím átvételekor mondott beszédében Elena Ceaușescu elvtársnő ismertette a romániai tudomány, oktatás és kultúra megvalósításait, és elmondta, hogy a romániai felsőoktatási intézményekben jelenleg mintegy 20 000 külföldi diák, főként fejlődő országokból fiatal részesül magas fokú szakmai felkészítésben.

A Románia és Szíria közötti sokrétű együttműködési kapcsolatok fejlődése, az időszerű nemzetközi helyzet és a kortárs világban végbemenő folyamatok képezték Nicolae Ceaușescu elnök és Hafez Al-Asszad elnök damaszkuszi hivatalos megbeszéléseinek tárgyát. A kétoldalú gazdasági együttműködés keretében az elmúlt évek során gyümölcsöző kooperáció honosodott meg a két ország között. Hazánk magas fokú műszaki segítséget és asszisztenciát nyújtott Szíriának a khneifiszi foszfátbánya fejlesztéséhez, a baniaszi kőolajfinomító építéséhez és az Eufrátesz völgyének rendezéséhez, valamint számos más beruházás kivitelezéséhez. Ezekkel kapcsolatban a magas rangú román vendégek tiszteletére adott hivatalos vacsorán mondott pohárköszöntőjében Nicolae Ceaușescu elvtárs kiemelte: „Az utóbbi években létrejött megállapodások és egyezmények széles

keretet teremtettek mind a termelési együttműködéshez és kooperációhoz, mind nemzetközi síkon való együttműködésünkhöz. Elmondhatjuk, hogy az utóbbi évek folyamán a közösen megvalósított objektumok pártjaink és népeink barátságának szimbólumai.”

A nemzetközi élet kérdéseiről, a Közel-Kelet megoldásra váró problémáiról folytatott eszmecsere során Nicolae Ceaușescu elnök újra nyilvánította Románia álláspontját, miszerint folytatni kell az erőfeszítéseket a helyzet békés, kizárólag tárgyalások révén történő megoldásáért, olyan konferencia összehívásáért az ENSZ égisze alatt, amelyen részt vesznek az összes érdekelt felek, beleértve a PFSZ-t, a palesztin nép törvényes képviselőjét, képviselteti magát a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és minden ország, amely hozzá kíván járulni a térség gondjainak megoldásához.

Szíriai tartózkodása alatt Nicolae Ceaușescu elvtárs Damaszkuszban fogadta Khaled Al-Fahhoumot, a Palesztin Nemzeti Tanács elnökét, akivel véleménycserét folytatott a közel-keleti helyzet és a palesztin mozgalom problémáiról. A palesztin politikusi ez alkalommal elismerését fejezte ki azért a szilárd, állandó támogatásért, amelyben Románia, személyesen Nicolae Ceaușescu elvtárs részesíti a palesztin nép ügyét, saját, független államért folytatott harcát.

A magas rangú román vendégek újabb látogatását pakisztáni és szíriai földön nagy megelégedéssel nyugtázták a hazai, valamint a felkerest országok közvéleménye, nyilvánítva meggyőződését, hogy a baráti küldetés cselekvően hozzájárul a nemzetközi munkamegosztás további fejlesztéséhez, az enyhülési politika folytatásához, a biztonság és a béke légkörének megteremtéséhez és megőrzéséhez.

NAGY L. RÓBERT

Munkásdemokrácia és forradalmi igényesség

Május elején Nicolae Ceaușescu elvtárs elnöklétével gazdasági fejlődésünk alapvető kérdéseiről tanácskozott szocialista munkásdemokráciánk magas fóruma, az ipari, építkezési, szállítási, áruforgalmazási és pénzügyi dolgozók országos tanácsa. A plénumon és szakosztályokban lezajlott kétnapos tanácskozáson felelős, forradalmi szellemben vizsgálták meg, hogy miként munkálkodnak a minisztériumok, iparközpontok és vállalatok kollektív vezető szervei hazánk 1984. évi egy-séges országos gazdasági-társadalmi fejlesztési tervének teljesítéséért, az ország energetikai és nyersanyag-alapjának bővítésére vonatkozó ki-emelt programok teljesítéséért, valamint a globális akkord kiterjesztéséért és általánosításáért a nemzetgazdaság valamennyi ágazatában, a párt XII. kongresszusa és Országos Konferenciája határozatainak valóra váltásáért.

A Dolgozók Országos Tanácsának plenáris ülésén, valamint a 11 szakosztály munkálatain elhangzott 316 felszólalásból és különösképpen a párt főtitkárának nagy horderejű, átfogó, az elodázhatalan tennivalókat világosan megjelölő beszédéből kirajzolódott az idei esztendő első négy hónapjában elért pozitív eredmények, ugyanakkor fény derült a különböző tevékenységi szektorokban észlelhető hiányosságokra is, amelyek hátráltatják fejlődésünket. Utóbbiakról különösen sok szó esett a testület munkálatai során.

És ez természetes: munkásdemokráciánk eme magas fórumán a bíráló és önbírálat szellemében tulajdonképpen munkatanácskozás zajlott, amely pusztá természeténél fogva és célkitűzése okán sem elégedhetett meg a gazdasági tevékenység eredményeinek felmérésevel, hanem — és ebben, mint mindig az elmúlt csaknem két évtized hasonló tanácskozásain, meghatározó szerepet töltött be a párt főtitkárának harcoss, forradalmi igényessége — bátran és nyíltan feltárta a hibákat, mulasztásokat, a kényemességből és felelőtlen, rutin-szerű, bürokratikus vezetői hozzáállásból, szervezetlenségből származó hiányosságokat.

A munkásdemokrácia lényegéből fakad az igényesség, amely a tanácskozáson mindvégig megnyilvánult. Ezzel kapcsolatban pártunk főtitkára méltán jegyezte meg: „Talán lesznek egyesek, különösen külföldön, akik a megfogalmazott bírálatokkal és hiányosságokkal kapcsolatosan azt fogják hangoztatni, hogy Romániában bizonyos dolgok nem mennek úgy, ahogy kell. Persze, azt mondhatnak, amit akarnak. De csakis egy párt, csakis egy olyan demokratikus szerv, mint Országos Tanácsunk, vitathatja meg nyíltan, kertilés nélkül a problémákat, bízhát meg erőiben,

tudva, hogy a hiányosságok bátor feltárása biztosítani fogja azok gyorsabb felszámolását és hazánk általános fejlettségi szintjének rövidebb időn belüli emelkedését!... Mi olyan demokráciát alakítottunk ki, hogy nyíltan megvitathatjuk a dolgokat és együtt határozhatjuk el, milyen lépésekkel biztosítjuk hazánk fejlődését. Ebben áll forradalmi munkásdemokráciánk szerveinek demokratikus jellege és ereje, munkásosztályunk, népünk alkotó képessége!”

Nyíltan, kertilés nélkül. Ez a kommunista bátorságra és felelősségtudatra valló igény jellemzi a párt főtitkárának mélyreható, az elért eredményeket méltató, de a gazdasági tevékenység különböző szektoraiban még fellelhető hiányosságokat el nem kendőző súlyos, bíráló szavakkal sem fukarkodó beszédét.

A nehézségekkel és fogyatékos-ságokkal, hiányosságokkal való bátor szembenézést épp eredményeink teszik lehetővé és szükségessé. Mint a Dolgozók Országos Tanácsának plénumán kidomborodott, az esztendő első négy hónapjában egyes szektorok a tervelőirányzatokon felüli ütemet értek el mind az áruter-melés, mind pedig a nettó termelés és más mutatók tekintetében. Más szektorok azonban erősen lemaradtak a tervfeladatok teljesítésével. Bár az áruter-melés a vizsgált időszakban összességében 4,4 százalékkal nőtt a tavalyi szinthez viszonyítva, nem érte el az ideai tervelőirányzatok szintjét. Hasonlóképpen a nettó termelés is csaknem 6 százalékkal nőtt az első évnegyedben az 1983-as esztendő megfelelő időszakához képest, de még így is elmaradt a tervezett szinttől. Mint ahogy a beruházások terén is komoly lemaradások mutatkoznak, annak dacára, hogy a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva a beruházások volumene 13 százalékkal nőtt. Nem lehetünk elégedettek az export 4 százalékos növekedésével sem, minthogy ez is alacsonyabb az előirányzottnál.

A legfelső pártvezetés — és a közvélemény — elégedetlensége indokolt: az elért eredmények nincsenek összhangban a lehetőségekkel. E lehetőségeket sok éves áldozatos munkával, nagyarányú beruházási politikánk következetes megvalósításával teremtettük meg. A nemzetgazdaság állóalapjainak értéke ma meghaladja a 2 300 milliárd lejt, s az ellátmány korszerűségét, magas műszaki színvonalát bizonyítja, hogy ennek 80 százalékát az utóbbi 10 esztendőben teremtettük meg. Ideje megfelelőképpen kamatoztatni ezt a hatalmas erőforrást. Igaz, a tervfeladatok nagyok, merészek. De éppen a valóság, számos gazdasági egység eredményei bizonyítják, hogy reális lehetőség van

e feladatok maradéktalan teljesítésére — minden mutató tekintetében.

Mindenekelőtt a fizikai termelés terén. És itt, e tekintetben hangzottak el a pártfőtitkár beszédében a legsúlyosabb bíráló szavak. Egyes minisztériumok vezetőségei, egyes vezető tanácsok és dolgozói tanácsok ugyanis „ahelyett, hogy alaposan és a legnagyobb felelősséggel foglalkoztak volna a tervelőirányzatok töretlen megvalósításával, a realitások torzításának a vonalán haladtak... azaz a fizikai termelés megvalósítását az értéktér-melés megvalósításával próbálták helyettesíteni, de nem egyenlő mennyiségű fizikai termelés megvalósítása alapján, hanem egyazon termék többszörös regisztrálása, bizonyos részegységeknek, adott termék egyes részeinek több vállalatra történő elosztása útján”. A tervteljesítés ilyen hamis jelentését, a gazdasági vezetőket, vállalati és minisztériumi vezetőségek minden olyan próbálkozását, hogy megmásítsák a dolgokat, felduzzassák az értékmutatókat és ne teljesítsék a fizikai termelést, a pártfőtitkár a munkásosztály, a nép becsapásának nevezte. „Itt az ideje, hogy egyszer s mindenkorra véget vessünk az ilyen állapotoknak! — mondotta. — ... Nem arra van szükségünk, hogy a termékek vállalaton belüli és vállalatok közötti forgalmával felduzzassuk a termelési értéket! Ez nem jelent termeléstöbbletet! Semmi olyasmit nem termel, ami a nép fejlődését és jólétét szolgálná! Ellenkezőleg, károsítja a nép általános jólétének fejlesztését és gyarapítását szolgáló politikát. A fizikai termelés, az anyagi termelés reális megvalósítására van szükségünk, hogy ezúton biztosítsuk a feltételeket a haza fejlesztési programjának teljesítéséhez...”

A párt főtitkára határozottan szorgalmazta a fizikai termelés és az áruter-melés ütemes megvalósítását, ami — mint kifejtette — a termelési költségek, az anyagi költségek és végső fokon bizonyos cikkek eladási árának folyamatos csökkentéséhez vezet.

És itt, ezen a ponton találkozik a társadalmi érdek az egyén, a dolgozók személyes érdekeivel. Hiszen a jobb munkaszervezés, a nagyobb termelékenység, a fizikai termelési terv maradéktalan és ütemes teljesítése — a nemzetgazdasági szinten elengedhetetlen és szükséges kooperációt, a fennakadás nélküli, folyamatos termelést biztosítva — a termelési költségek és így a kiskereskedelmi árak kedvező alakulására is kihat. A tavaly szeptemberben megkezdett és augusztus elsejéig befejeződő javadalmazásemelési intézkedések — amelyek már eddig is 6 millió dolgozót érintenek és további kétmilliót fognak érinteni —

csak így vezetnek a jövedelmek reális növekedéséhez: ha az árakat változatlan szinten tarthatjuk, amint azt egyébként a törvényerővel bíró terv is előírja. Nos, a termelés jó szervezése, a fizikai termelés példás megvalósítása, akárcsak a gazdasági tevékenység más mutatói — a munkatermelékenység növelése, az anyag- és energiafogyasztás normáinak szigorú betartása, az energiaforrások, az alapanyagok és alkatrészek, részegységek visszanyerése és újrafelhasználása, a termelőkapacitások teljes kihasználása, a termékminőség állandó javítása — megannyi előfeltétele annak, hogy a gazdasági tevékenység hatékonyságának növelése a jövedelmek reális növekedéséhez, az életszínvonal emelkedéséhez vezessen. S ehhez jó munkaszervezési és javadalmazási rendszert jelent a globális akkord, amelynek elterjesztését és általánosítását a nemzetgazdaság valamennyi ágában ismételt és hangsúlyosan szorgalmazta a párt főtitkára, egyúttal újrag figyelmeztetve arra, hogy a fogyasztás nem haladhatja meg a termelést — sőt ennek bizonyos részét további felhalmozásra kell fordítani —, hogy a jövedelmeknek mindenben tükrözniük kell a kifejtett munkát, a termeléshez nyújtott effektív hozzájárulást.

A felelős cselekvést sürgette a párt főtitkára a plénumon felmerült valamennyi, nemzetgazdaságunk töretlen fejlődésének meghatározó jelentőségű kérdésében. A munkaszervezés és a fegyelem terén éppúgy, mint a globális akkord általánosítása terén, az energetikai és a nyersanyag-termelés viszonylatában éppúgy, mint a fogyasztási normák betartása tekintetében, a beruházások határidőre történő átadása és az új alapanyagok, alkatrészek és részegységek gyártásba vételét illetően, az exportfeladatok példás teljesítése és a termékminőség szüntelen javítása terén egyaránt. „Mind a szektorban jó néhány olyan probléma van — mondotta pártunk főtitkára —, amelyet az eddigieknel jobban kell megoldanunk.” Ez az igény, ez a társadalmi elvárás mai fejlődési stádiumunkból adódik. „Nagyobb felelősséggel, nagyobb fegyelemmel és rendszeretettel kell dolgoznunk. Fejlesztjük erőteljesen a forradalmi munkásszellemet az összes tevékenységi területen! ... Csúpan fogadkozással nem oldhatjuk meg a problémákat! ... Olyan fejlettségi szintre, ezen belül a forradalmi tudat, sőt a szakmai tudat olyan fejlettségi szintjére jut-tunk el, amikor a problémák tényleges megoldásáért kell munkálkodnunk, és nem szorítkozhatunk arra, hogy megfogadunk valamit és aztán nem teszünk semmit.”

Ígényesség és forradalmi szellem: a munkásdemokrácia lényeges vetületei ezek. Hasznos — hasznosítható — erőforrások. Amelyek úgy válhatnak az egész társadalmat, az egész országot hatékonyabb cselekvésre készítő erővé, ha valamennyiünkben tettekké érnek.

A párt, a párt főtitkára ezt kéri tőlünk. Mindannyiunk érdeke, hogy ebben a szellemben dolgozzunk az elkövetkezőkben.

K. BODOR ANDRÁS

40
1944-1984

A FORRADALMI ALKOTÓMUNKA ÉVTIZEDEI HARGITA MEGYÉBEN



1968 — Hargita megye megalakulásának éve, azóta illetjük az országnak ezt a 6 610 négyzetkilométernyi területét a tájainkat fenségesen uraló, büszke hegyvonulat nevével. A közös hazával összeforrt, drága földdarab ez, megújulása, sorsa közös az országgal. És közös abban is, hogy más megyékhez hasonlóan, pártunk főitkára, Nicolae Ceaușescu elvtárs vigyázza erőteljes fejlődését, az itt élők boldogulását. Azzal, hogy gyakorta megfordul körükben, találkozik a Maros, az Olt és a Küküllők forrásvidékén lakókkal, megtárgyalja velük, tisztázza építőmunkánk soros teendőit. Járt már korábban is tájainkon, itt volt 1968-ban, a megye új története első esztendejében, s alig múlt el azóta is év anélkül, hogy fel ne keresett volna ben-

BIZTONSÁG- ÉRZETÜNK ZÁLOGA

nünket. Államelnökünk országiáró útjainak fontos állomásai a Hargita megyei munkálátogatások, melyek a jelenségek mélyére tekintő, az összefüggéseket, kölcsönhatásokat feltáró helyszíni elemzéseknek, a konkrét tényeken alapuló útmutatásoknak és orientációknak köszönhetően valóságos mérőföldkövei haladásunknak.

Fényképalbumok, fotómontázsok őrzik a munkálátogatások emlékezetes mozzanatait. Gyárlátogatások előtt a gyáralapítás pillanatát. Az első kapavágását, mely új termelőegységek építésének kezdetét jelentette Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Gyergyószentmiklóson. Nagy népgyűlések ünnepelt szónoka áll előttünk ezeken a képeken, amint a párt arányos ipartelepítési, iparfejlesztési politikájának részeként meghirdeti Toplica, Székelykeresztúr, Vlahica, Balánbánya, az egész megye ipari nagykorúsodását, mezőgazdaságunk korszerűsítésének programját. Mindenütt figyelő emberek veszik körül az ország vezetőjét, székely ruhás lányok és fiúk, Toplica-környéki román népviseletbe öltözött társakkal egy sorban. Kürtöskáláccsal kínálják a hagyományos kenyér és só mellé, mely túl a vendégszeretet szimbólumán, őszinte jele a szeretetnek, a tiszteletnek. Minden munkálátogatás egy-egy lépcsőfoka fejlődésünknek. Egyiken még csak elhatározottat a gyárpépítés, másikon az építés ütemének gyorsítását, a gazdaságosabb megoldások bátor alkalmazását szorgalmazza a részletekre is figyelő, de azokon mindig felülemelkedő pártfőitkári figyelem, legutóbb pedig már a termelékenyebb munkát, a javuló termékminőséget, a takarékosabb anyag- és energiagazdálkodást kérte számon és segítette elő útmutatásaival, észrevételeivel. A születéstől a beteljesülésig, a tervtől az elképzelések gyakorlati meg-



mérettetéséig terjed a gondoskodás. Ipari példát említettünk, mert itt leglátványosabb a haladásunk, de mezőgazdaságunk is szolgálhat bizonyító adatokkal, hisz Nicolae Ceaușescu elvtárs több ízben volt vendége a tusnádi, a csíkszentmártoni és más termelőszövetkezetek földműveseinek, sorolhatnánk az új egészségügyi, művelődési és sportlétesítményeket, városaink beépült foghíjait, a megyesszékhely és a többi Hargita megyei város megújuló centrumát, mely mind, mind eleven bizonyossága az állandó pártfőitkári törődésnek és gondoskodásnak.

Megváltoztatta egész életünket, életvitelünket ez a felgyorsult fejlődés. Fel kellett nőnnünk nagy feladatainkhoz, nemcsak felépíteni, dolgozni is kellett a gyárban. Rendkívüli teendőink rendkívüli viszonyulást igényeltek. Tanulnunk kellett. És tanultunk. Amit elértünk, mind minket dicsér, az itt élő munkások, földművesek, értelmiségiek tehetségét, fogékonyságát. Történelmünk során először adódott itthoni lehetőség igazi önmagunk megmutatására, annak bizonyítására, hogy mindenben egyenrangúak tudunk lenni másokkal. Hát hogyan lenne hálás e vidék embere a felkínált lehetőségért, az itthoni kenyérkereset örömeért és biztonságáért?

Biztonságérzetünket a pártfőitkári életmű táplálja, Nicolae Ceaușescu elvtárs jelenléte gazdasági-társadalmi életünk kulcsfontosságú eseményeinél. Ünnepezzétek valamennyi munkálátogatása. Ünnepezzétek, mert ehhez kötődik Hargita megye szocialista iparosítása, mezőgazdaságának korszerűsödése, a társadalmi-művelődési élet összes vetületeinek erőteljes fejlődése. Gazdasági fejlődésünk pedig legfőbb alapja nemzetiégi egyenjogúságunk kiteljesedésének.

SZÁNTÓ MIKLÓS



VÁLTOZÁSOK A HARGITA ALJÁN

Beszélgetés Pataki Imre elvtárral,
a Hargita megyei néptanács
első alelnökével



Először találkozunk a megye megalakulásához kapcsolódik. Aki 1968 februárjában Csíkszeredában járt, láthatja azt a hatalmas lelkesedést, amellyel Csíkszereda, a csíki falvak lakói köszöntötték Hargita megye megalakulását. Az ünneplők között természetesen ott volt Pataki Imre elvtárs is. Akkor csak annyit jegyzett meg halkán:

— Az álmokból nem lehet megélni, azok megvalósításáért keményen kell dolgozni!

Azóta is hűségesen ragaszkodik ehhez a mondásához.

Hargita megyében azóta magas színvonalú ipar fejlődött ki. A mélyreható átalakulásokat azonban csak akkor értjük meg igazán, ha a kiindulási pontokat is ismerjük.

— A saját bőrömről éreztem azt a megalázó elmaradottságot, amelyben sorstársaimmal együtt a felszabadulás utáni első években sínylődtünk — mondja Pataki elvtárs. — Az ipar nagyon kezdetleges volt, hiszen a kis műhelyeket, szesz- és ecetgyárakat, a bányászatot, vaskohászatot nem lehetett fejletti iparnak nevezni. Az erdők ésszerűtlen kitermelése, letarolása folytán a még megmaradó rengetegek csak szerény megélhetést biztosítottak a székieknek. A földművelésből is nagyon nehezen lehetett megélni. Ezért kényserültek sokan elvándorlásra. 1944-ben az egy lakosra jutó ipari termelés alig 433 lejtt tett ki, több mint 1 000 hektárnyi szántóföldre jutott egy traktor, a lakosságnak csupán 7,4 százaléka dolgozott az „iparban”, miközben a foglalkoztatott lakosság 81,4 százaléka a mezőgazdaságból próbálta eltartani népes családját. Ma a fiatalok talán el sem hiszik, hogy öt ezer lakosra jutott egy orvos, hogy egyetlen kilométernyi korszerűsített útszakasszal sem rendelkezett ez a vidék. Ezt is kell tudatosítanunk az emberekben, amikor kijelentjük: ma Hargita megye ipara mindössze két és fél nap alatt valószínűleg meg az 1938-as év ipari termelésének értékét!

A gazdag természeti erőforrások értékesítésére, a vidék lakóinak szorgalmát, rátermettségét, kezűgyességét kamatoztató kezdeményezésekre csak a társadalmi és nemzeti, antifasiszta és antiimperialista felszabadító forradalom győzelme után kerülhetett sor. Az ezer-

mesterkedés még nem jelent nagyipart. Először azt meg kellett teremteni! A szocialista építés ragyogó időszaka korszerű feltételeket teremtett. A Román Kommunista Párt IX., történelmi jelentőségű kongresszusa gyökeres változásokat hozott a vidék gazdasági, társadalmi és kulturális életében egyaránt. 1968. március elseje, az új területi-adminisztratív átszervezés után rátérhettünk — a párt harmonikus gazdaságfejlesztési politikája alapján — itt, Hargita megyében is a nagyszabású iparosításra, amelynek következtében 15 év alatt az ipari termelés közel hétszeresére emelkedett.

A 27 milliárd lejes ipari beruházás 56 000 új munkahely létesítését tette lehetővé. Ez azt jelenti, hogy megyei átlagban minden 1 000 lakosból 335 állami, illetve szövetkezeti dolgozó, s ez az arány magasabb, mint a jelenlegi országos átlag. Ma már valóban elmondhatjuk, hogy megyénk szinte páratlan természeti szépségei nagyszerűen párosulnak azokkal a mélyreható változásokkal, amelyek az utóbbi évek építő-átalakító munkáját jellemezték. Jogos büszkeséggel tölt el bennünket az a tudat, hogy ezeknek az országépítő eseményeknek nemcsak koronatanúi, hanem cselekvő részei is voltunk. E tájak emberei példamutató tettekkel, helytállással bizonyították, hogy a szülőföld szeretete nem szólam, hanem az egyik legnagyobb hajtóerő. Amikor elhangzottak az otthon legelső hazahívó szavai, Bukarestből, Kolozsvárról, Brassóból vagy Galacra hajazottak a nagy tapasztalatú szakemberek, akik nemcsak korszerű nagyipart, hanem ipari fegyelmet is teremtettek. Nem volt tervezőintézetünk? Marosvásárhelyről egész tervezőközösségek jöttek, akik közül jó néhányan végleg itt is maradtak. Sokat beszélnek a csíki, gyergyói hidegről. Mi ezt a hideget emberi melegséggel pótoljuk, s higgye el, néha ez a legfontosabb. Ma az egy lakosra jutó ipari össztermelés évi értéke eléri a 40 000 lejt. Van némi különbség a 433 lejlel szemben!

Az ipar minőségi fejlődésének beszédes bizonyítéka, hogy ma a világ 49 országába jutnak el a Hargita megyei termékek. Mindenütt a legnagyobb elismeréssel szólnak ezekről a termékekről. Ma az ipar a megye össztermelésében 57,4 százalékos hozzájárulásával vezető helyet foglal el. Az ipar korszerűségét bizonyítja, hogy az állóalapok 87 százaléka 15 évnél fiatalabb! Mindez annak a megkülönböztetett gondoskodásnak tulajdonítható, amelyet pártunk, és személyesen Nicolae Ceaușescu elvtárs, tanúsít az egész ország, s ezen belül Hargita megye harmonikus fejlődése iránt.

— Ha valaki csak két évvel ezelőtt járt Csíkszeredában vagy Székelyudvarhelyen, alig ismer rá az egykori utcákra. Modern, a helyi építkezés sajátosságait jól hasznosító épületek jelzik ezt a soha nem tapasztalt metamorfózist.

— Valóban így van. Az iparosítással párhuzamosan nemcsak a városok, hanem a községek arculata is megváltozott. A régi mező-, illetve vásárvárosok ma korszerű gazdasági, társadalmi és kulturális központok. Városaink urbanizációs fejlődését legjobban a lakásépítkezés jellemzi. Csak az utóbbi 19 esztendő során a megyében 43 000 új lakás épült állami alapról,

illetve állami támogatással. A lakosság saját alapjaiból 13 000 új lakást épített.

Külön említsem a muncipiumok lakásépítkezéseit. Csíkszeredában több mint 10 000 korszerű lakás épült 19 év alatt. Mindez gyökeresen megváltoztatta a megyeszékhely arculatát. Új lakónegyedek épültek, mint a Tudor Vladimirescu, a Kalász, a Hargita negyed. Befejezés előtt áll a 4 700 lakást magába foglaló, új, központi városnegyed. Székelyudvarhelyen is több mint 6 000 lakás épült a Küküllő partján, a Tábor, a Bethlen I—IV. lakónegyedekben, amelyek újjávarázsolták a patinás, egykori rendezett tanácsú várost. Hasonló korszerű negyedek épültek Gyergyószentmiklóson, Maroshévízen, Balánbányán, Vlahicán, Székelykeresztúron, Tusnádfürdőn és Borszéken is.

Nem feledkezünk meg a közszéközpontokról sem. Szinte minden esztendőben újabb és újabb lakótelepek emelkedtek a falvakat teljesen megváltoztató, nagyvárosba is beillő házak mellett. A falvak fejlődését bizonyítja, hogy ma a megye ipari termelésének 19 százalékát adják! Ennek megfelelő lakáskörülményeket biztosítottunk minden helységben. 1985-ig — országos szinten is a legelsők között — befejezzük ezt a lakásépítési programot: nem lesz olyan közszéközpont, ahol a szakemberek, a pedagógusok, orvosok, mezőgazdasági kutatók tevékenységét ne könnyítene meg a tömbház.

Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésével párhuzamosan jelentős összegeket fordítottunk az oktatás, az egészségvédelem fejlesztésére. Így az oktatási hálózat 1 500 tanteremmel bővült csak az utóbbi 19 esztendőben. 16 bölcsődét és 57 napközi otthont építettünk több mint 10 000 gyermek részére. Új kórházak épültek Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen — összesen 1 200 ágyval. Jelenleg épül a maroshévi új kórház és járóbeteg-kezelő. Ugyancsak ebben az időszakban két városi poliklinika és 17 községi, kerületi orvosi rendelőt és hozzá tartozó lakásokat adtunk át. Sokszor a lelkesedés, a helyi kezdeményezés csodákat művelt. Így épült fel a székelyudvarhelyi sportszarnak, a gyergyószentmiklósi jégpalota, s megannyi más nagyszerű létesítmény Hargita megyében.

— Tudom, hogy mielőtt reggel munkába menne, először Csíkszereda új főterét tekint meg.

— Az igazság az, hogy elég sokat szídtuk — s nem is mindig alaptalanul — az építőket. Csíkszereda új központja már önmagában mérce: itt súlyt munkát végezni nem lehet. Az új politikai-adminisztratív palota, a 300 férőhelyes szálloda, a tágas felvonulási tér, a magas tömbházak sora, a korszerű kereskedelmi egységek, a művelődési palota, az új kiállítóterem műépítészeti és városrendészeti szempontból is rangos megvalósítások. Mindenki érzi, hogy a csoda a szeme előtt történik. Ilyen figyelő tekintetek előtt soha nem dolgoztak az építők. Reméljük, hogy vállalkásuknak megfelelően, felszabadulásunk 40. évfordulóra tiszteletre végeznek az összes, még esedékes külső munkálatokkal. Közben — építészeti bravúrként — elköltöztetik a harmincas évek elején emelt banképületet is.

Befejezés előtt áll tehát a megye történetének legnagyobb, legszebb építkezési elképzelése. Építészeti remekművekkel gazdagodik nemcsak Csíkszereda, hanem az egész környék, az egész megye.

Azért szeretek olyan nagyon az építők körül forgolódni, mert az ember közöttük maradéktalanul átéli az alkotás felemelő pillanatát. Az embert is az építkezés közben lehet megfigyelni leginkább. Megvallom őszintén, hogy olyan emberi élményekkel gazdagodtam, amelyek megszülettek a napi 10—12, néha 16 órai munkát. Itt születtem a Kászonokban, az országos hírnévű ácsok szülőházában. Így véltem, ismerem a székieket, gondjaikkal, vágyaikkal együtt. Pedig igazán csak most ismertem meg őket. A Hargita megyei ember nem beszél, nem ígér sokat, hanem megfogja a dolog nehezebbik felét, s addig ott nem hagyja, amíg be nem fejezi. Ezek az eredmények, amelyekről szóltam, az itt élő magyarok, románok együttes munkájának gyümölcsei. Testvéri egységben, tudatos, felelősségteljes munkával járulnak hozzá a megye, az egész ország felvirágoztatásához.

TÓFALVI ZOLTÁN



CSÍKSZEREDA ÉPÜLŐ
ADMINISZTRATÍV
KÖZPONTJA

Elköltöztetik a banképületet is

Az igazgató szobájának falán oklevél. Bizonyítja, hogy a fenti néven jegyezték be a céget az Állami Találmányi és Védjegy Hivatalnál (OSIM); az üzemcsarnokban csillogó plakett, a lipcei nemzetközi áruminta-kiállítás és vásár aranyérmének másolata.

A termelés itt 1974-ben indult

Traktor- és gépkocsi-alkatrészeket gyártottak. Nicolae Ceaușescu elvtárs csíkszeredai látogatásai során szorgalmazta, hogy láncfalpas traktorok és az azokhoz szükséges alkatrészek gyártására szakosodjanak. 1976. július 9-én gördült le a szerelőszalagról az első csíki traktor, az SV 445 típusú gép, amely Lipcsében díjat nyert. Az a vásár volt a csíki traktor „érettségi vizsgája”. 1982 nemcsak Lipcse éve volt: ugyanekkor nyert egy másik traktoruk, az S 530-as, igen erős nemzetközi versenyben egy háromezres algériai megrendelést. S amire a munkaközösség büszke: oly sikeresen vizsgáztak Afrikában, hogy újabb négyszáz tétel vár szállításra. Most pedig készülnek egy harmadik szerződés megkötésére.

Dedáky Tibor igazgató szavaiból nem kevés büszkeség csendül, mikor megemlíti, hogy öt földrészre szállítják a csíkszeredai traktorokat. Kisebbségi sorozatokban 13 traktortípust gyártanak. S ami ugyanolyan fontos, mint a külföldi megrendelések: aktív részt vállallnak az egész országra kiterjedő, hatalmas, az egész mezőgazdasági terület termővé tételét, az állandó magas terméseredmények elérését célzó program valóra váltásában. Az S 651-es traktoruk különösen a talajvédelmi és öntözési munkálatoknál hasznos gép, csupán ebből a típusból kétezres megrendelésnek kell eleget tenniük. A sláger az SM 800-as. Ez a gép 25–30 százalékos dőléssel is tud dolgozni, kormányos vezérlésű, nagyon sok szempontból újat hozott nemzetközi viszonylatban is. Az idén már több mint ezer darabot kell gyártaniuk belőle.

Az SM 800-as szerelde vezetője,

Erdélyi László mérnök, fiatal ember. Tűzbe jön, mikor a gépről beszélgetünk.

— Ez a termékünk többszörösen új a hazai traktorgyártásban. Szabad függesztésű — ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ellensúlyozza a terep egyenetlenségeit, nem „bukdácsol”, mint a klasszikus láncfalpasok. Hidraulikus, kormányos vezérlése nemcsak nálunk újság. A szétválasztott átviteli egység és a kabin függesztése nagyobb rezgés-



mentességet, a zajszint jelentős csökkentését hozta. Persze, bonyolult gép ez: csupán a olajfolyást 49 helyen kell ellenőrizni a készterméknél. Idegenkedtek is tőle eleinte a mezőgazdászok. Ez érthető is, hisz az alapvetően új koncepciójú gép más kezelést, másfajta karbantartást igényel, javítása is más. Ezért hívtuk meg a különböző mezőgazdasági traktorok szakembereit, hogy nézzék meg, hogyan készül a gép. Most épp Kovácsna megyéből van nyolc vendégünk.

BCU Cluj / Central University
Bármerre megyék: fiatalság.

Ennyire fiatal gyárat (dolgozóinak több mint a fele KISZ-tag), ilyen sok fiatal vezető emberrel, ritkán volt alkalam látni. De újak a műszaki berendezések is, a komplex, programvezérlésű megmunkáló vonalak, a modern számműhely. Az üzemszervezés a korszerűség minden követelményének megfelel. Igyekeznek az üzemben, vagy legalább a megyében előállítani mindazt, amit lehet. 10 000 négyzetméter felületű új kovácsműhelyt helyeztek üzembe, így több mint száz alkatrész előállítására „került haza”, a gergyószentmiklósi Me-

chanikai Vállalat profiljának átalakulásával pedig a hátsó hidak, a kapcsolószerényházak, a reduktorházak is a megyében készülnek. Az egész megyét átfogó erőfeszítésbe legutóbb Vlahica kapcsolódott be, noduláris öntvényből készítenek alkatrészeket a hargitai traktorhoz.

Természetesen a modern berendezés, a korszerű feltételek megfelelő képzettségű szakembereket is igényelnek. A főiskolát végzettek aránya a traktorgyárban megközelíti a tíz százalékot. Védnökségük alatt működik a brassói egyetem kihelyezett esti almérnöki tagozata, iskolaközpontjuk van: líceummal, szakiskolával és mesteriskolával.

Csibi Sándor, a pártbizottság titkára,

a dolgozók tanácsának elnöke, sorolja, mit tettek, mit tesznek a dolgozók élet- és munkakörülményeinek javításáért. Két munkásszállójuk, egy garzontömbházuk van, napközit, bölcsődét patronálnak. Iskolájukat felépítették, épülőfélben van a bentlakás. Fiatalságukból adódik, hogy a lakásigénylések száma állandóan magas. Ez a legnehezebben megoldható problémájuk.

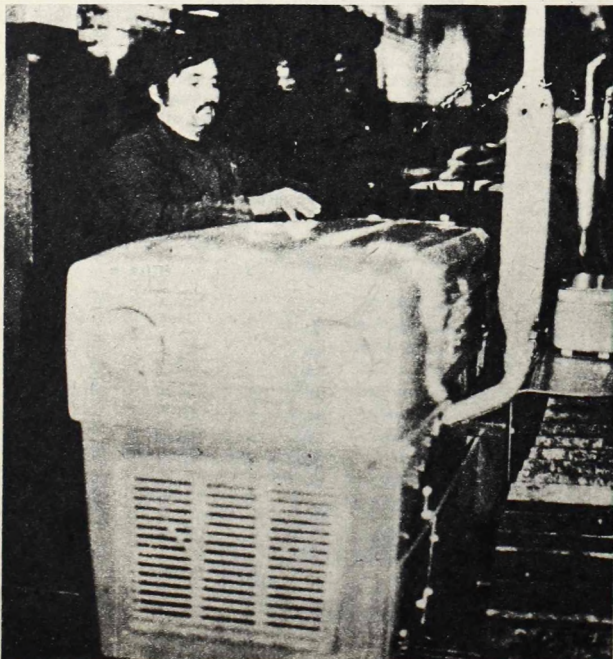
A csíki traktor emberi sorsokkal fonódik össze, alkotó energiákat testesít meg. Olyan emberekét, mint Bartha Dezső főmester, Szabó Benjámin hidraulikaszerelő, Dobos Ignác, Baliga István, Gábor András bejárató, Máthé Péter futóberendezés-szerelő vagy Radu Galben, aki az erőátviteli berendezést szereli. Bárkivel beszélgettem a csíkszeredai Traktorgyárban, mindenki tudatában volt azoknak a hatalmas igényeknek, amelyekkel szembe kell nézniük termékeiknek. Erről beszélt a tervezőmérnök, az egyszerre több gépen dolgozó csizoló, a lakatos, akinek több ötlete könnyítette már társai munkáját, növelte a termelékenységet, a mester, aki nehezen hagyta ott annak idején a hatalmas brassói vállalatot, hogy hazajöjjön iparágat teremteni.

Nehézségeik vannak. Nem is kevés. Fiatalságukkal jár ez. De nem mentesít, megoldást keresnek.

A csíki traktornak neve van, neve lesz a világpiacra.

Magukkal visznek ezek a traktorok a világba valamit. Hírlinket, nevünket, életünk darabkáját

BIRTÓK JÓZSEF



Láncfalpas traktorok gyártására szakosodtak

Elckes Ferenc felvételei

Dedáky Tibor igazgató a munkacsarnokban



Régi okiratok tanúskodnak arról is, hogy a Hargita alján mindig döntő jelentősége volt a fának, ez jelentette a lakosság széles rétegei számára a megélhetési forrást. A nehéz megélhetését, hisz a „zöld arany” azoknak, akik megbirkóztak vele-érte, távolról sem biztosított „aranyéletet”... Nem véletlen hát az sem, hogy felszabadulásunk előtt nagy társadalmi megmozdulások színhelyei voltak a fakitermelések, a vágterek és rönkterek. Sokak emlékeztében még ma is elevenen élnek a Maros-völgyi famunkás-megmozdulások.

S bár vezető helyet foglalt el a tájegység iparában (ha a szó és fogalom igazi értelmében egyáltalán beszélhetünk iparról itt 1945 előtt), a fakitermelés és feldolgozás jó ideig kezdetleges volt mind az ellátottság, mind pedig a kitermelési módszerek vonatkozásában. Igen megterhelő, veszélyes foglalatosságot jelentett, s ezért is voltak olyan gyakoriak az emberéletet is követelő erdei balesetek.

Az iparosítást, az igazi iparosítást a szocialista építési évei hozták el magukkal. Pártunk ipartelepítési, a termelői arányos fejlesztését célzó politikájának a következetes gyakorlatba ültetése eredményeként Hargita megyében korszerű faipar született. A fa egyre magasabb fokú hasznosítását döntő módon meghatározó feldolgozó egységek építése és üzembe helyezése, a kitermelés és a feldolgozás közti arány-szintelen javítása, a kitartó újraultetési törekvések, az exportra szánt faipari termékek (elsősorban bútortermékek) termelésének erőteljes növekedése, a gépesítés kiterjesztése, mind az új idők jelei. Lehetővé vált, hogy a fával valóban értelmesen gazdálkodjunk. Ekképp váltak valóra pártunk főtítkáranak az anyagi erőforrások cél-szerű és hatékony hasznosítására vonatkozó útmutatásai. Gyakorlatba ültetésük eredményeként az utóbbi időben az erdőterületek is gyarapodtak: 1965-ben a megye összterületének 32,7 százalékát tették ki, jelenleg pedig megközelítik a 35 százalékát.

Mit is jelent napjainkban Hargita megye faipara?

Mindenképpen azzal kell kezdenünk, hogy pártunk és államunk csupán 1968-1983 között, azaz az ország területi-adminisztratív átszervezése óta eltelt időszakban, a megye faiparának fejlesztésére több mint másfél milliárd lejt



A FORRADALMI ALKOTÓMUNKA ÉVTIZEDEI HARGITA MEGYÉBEN



FA ÉS KENYÉR

fordított, s e számottevő beruházások eredményeként látványosan gyarapodtak az iparág állóalapjai. Így, míg ezek értéke 1970-ben 500 millió lejt tett ki, jelenleg jóval meghaladja az egymilliárdot. A fejlődés folyamatának kezdetét a galócasi Faipari Komplexum felépítése jelentette, amely épp az idén ünnepelte 25. évfordulóját; majd 1968 után a hazai faipar igazi fellegvárjai épültek fel a megyében: ● a gyergyószentmiklósi Bútorgyár 1972-ben ● a toplicai Bútorgyár 1973-ban ● a csíkszeredai Bútorgyár 1975-ben ● a gyergyóditrói Bútorgyár 1975-ben ● a gyimesközéplaki Konyhabútorgyár 1976-ban ● a csíkszeredai Forgácslemezgyár 1974-ben ● a székelyudvarhelyi Forgácslemezgyár 1975-ben ● a toplicai Forgácslemezgyár 1975-ben.

A „leltárhoz” tartozik a székelyudvarhelyi Bútorgyár (egykori szövetségéből létesült, s 1968 után, többszöri beruházás eredményeként ugyancsak nagyra nőtt), a csíkszögödi, a székelykeresztúri, a csíkszékelyudvarhelyi bútorgyártó egységek, valamint a gyárszámba menő csíkszentkirályi, hodosi, csíkszentdomokosi, székelyudvarhelyi, gyergyószentmiklósi, csíkszentsimoni feldolgozó részlegek, fűrésztelepek. Ez a műszaki-anyagi potenciál tette lehetővé a Hargita megyei faipar termelésének dinamikus növekedését: jelenleg az áruterelés közel háromszorosa az 1968-as évinek, a bútortermelés 11-szeresére növekedett, az export pedig több mint kétszerese. Az 1984-es év szintjén Hargita megye faipara négy hónap alatt valószínűleg az 1965-ös egész esztendői termelést.

A fa magasabb fokú hasznosítása a minőségi előbbrelépés kulcskérdése. Így, mit mutatnak a tények: 1969-ben a bútortermelés 7,6 százalékkal szerepelt az össztermelésben, jelenleg több mint 32 százalékkal. Bútortermelésünk értéke ma meghaladja faiparunk 1964 esztendői össztermelésének értékét. És ne feledjük: bútoraink jórészt exportra készülnek; megyénk exportjában több mint 40 százalékkal részesedik a faipar, amely áruterelésének mintegy 35 százalékát szánja kivitelle.

Büszkék lehetnek kezük munkájára faiparunk dolgozói, hisz elismerésnek és keresletnek örvendenek szerte a nagyvilágban. A székelyudvarhelyi Bútorgyár például kizárólag exportra termel, neves nyugati bútorkereskedelmi cégek megrendelésére.

A további dinamikus fejlődést szavatolja a magasabb megmunkálási fokú termékek térhódítása, az újabb beruházások. Itt említenénk meg, hogy 1983-ban újabb kapacitások átadására került sor, s kezdetét vette Székelyudvarhelyen, a megyei Fakitermelő és Szállító Vállalat beruházásaként, újabb felfeldolgozó létesítmények építése (több mint 100 millió lejes beruházással), amelyek közül egyeseket már az idén működésbe kell helyezni.

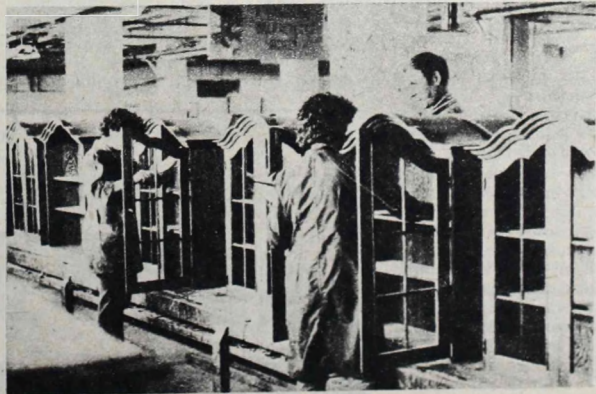
Érdemes arról is említést tenni, hogy a Hargita megyei faipar rohamos előhaladásával párhuzamosan itt erős háttér- ipar is kialakult. Gondolunk a faipari gépgyártásra, az erdei útépítésre és szállításra. Az összes vágtereket felölölő út- és szállítási hálózattal, jelentős alkatrészgyártási és javítási kapacitással rendelkezik a csíkszeredai Erdőgépesítő, Szállító és Építő Egység; az ország fontos szakosított gépgyára a gyergyószentmiklósi Faipari Gép- és Pótalkatrészgyár, amely néhány éve kezdte meg működését; az Erdei Építkezési Tröszt-

nek pedig komplex brigádja tevékenykedik a megyében, toplicai székhellyel. Ez lehetővé tette a gépesítés kiterjesztését, a műszaki ellátmány szüntelen gyarapítását, a gép-karbantartási, javítási és felújítási tevékenység operatív, hatékony kibontakoztatását.

Hargita megye faipara ma országos viszonylatban is figyelemre méltó helyet foglal el, mintegy 6 százalékkal részesedik az iparág össztermeléséből. Ez már önmagában is pártunk bölcs gazdaságpolitikájának sokatmondó bizonyítéka. Pártunk, annak vezetősége, személyesen Nicolae Ceaușescu elvtárs következetesen munkálkodik az arányos és kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés megteremtésén. Örömmel vesszük ezt számba 1984-ben, felszabadulásunk 40. évfordulójának és pártunk XIII. kongresszusának esztendejében.

A megtett út feltérképezése, a nagyszerű sikerek összegezése egyszersmind újabb ösztönzést jelent, erőt kölcsönöz a soron következő feladatok, a jelenlegi ötéves terv példás teljesítéséhez, még felelősségteljesebb helytállásra készítve Hargita megye faiparának több mint 15 000 szorgos, testvéri egységben élő és munkálkodó, magyar és román dolgozóját.

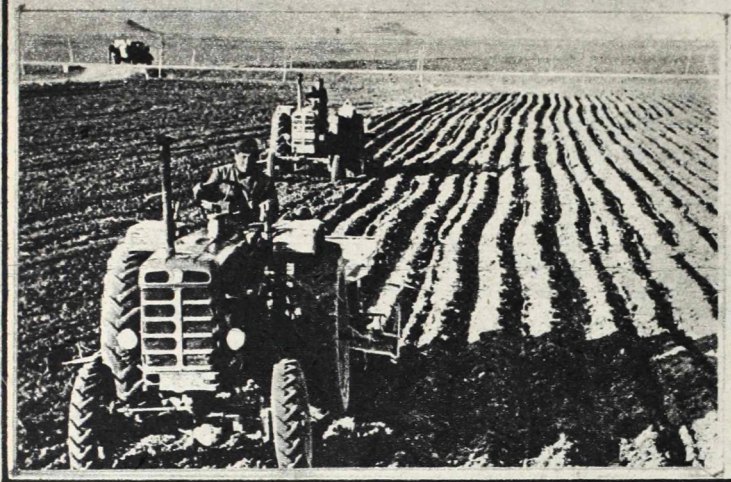
HECSER ZOLTÁN



A csíkszeredai Bútorgyár 1975-ben létesült

Szakács V. Sándor felvételei

SZÍVÜGYÜNK: A KÖZSÉG SORSA



A csomafalvi polgármester,

Baróti Lajos, nagyon elfoglalt ember. Félrevonulnánk egy kis beszélgetésre, de irodájába várjuk Bege Árpádot, az mtsz elnökét, és Borsos Gézát, az iskola igazgatóját, ők is fél órára ha otthagyhadják munkahelyüket.

Bege Árpád érkezik elsőnek, még le sem ül, máris keresik telefonon. — Hátrahagytam, hogy ide jövek — mondja bocsánatkérően, s igyekszik gyorsan lebonyolítani a beszélgetést.

— Nos, mi újság a gazdaságban? — Kezdjük talán a beruházásokkal — adja meg a módját Bege Árpád. — Az idén két-két istállót építünk a központi, illetve a Somlyó-völgyi tehenészi telepeken. Azt szeretném, hogy végre-valahára kialakuljon az állattenyésztési telepek leendő arculata. Ha ez a négy istálló felépül, kevés marad hátra.

Valóban így van. Mert amióta Bege Árpád ül a gazdaság elnöki irodájában, azóta a központi farm udvara olyan, mint egy munkatelep. Csak a tavaly két istállót építettek, s új szállást a lovaknak, borjaknak. Épülőben a feldolgozó üzem, a gattersarnok. A gazdaságnak 17 fagegmunkáló csoport áll a rendelkezésére, s amit fenőfából csak készíteni lehet, létrától a hétégi házig, mindent megcsinálnak. Így az ipari tevékenység sok pénzt hoz a gazdaság konyhájára.

— Ez így igaz — veszi át a szót az mtsz elnöke. — Csak hogy nem szabad megelégedni a növénytermesztéssel és az állattenyésztéssel sem. Az előbbi a tavaly már nyereséggel járt, s jó úton haladunk, hogy az állattenyésztést is kifizetődővé tegyük. Végre eljött az idő, hogy gazdaságunk nyereséggel zárjon egy évet, közel másfél millió lej volt az 1983-as tiszta jövedelem.

Hogy ez a tavalyi siker milyen nagy dolog, ahhoz még el kell mondanunk egyet s mást. Visszalapozva a régi év végi beszámolóba, nehezen találtam elfogadható terméseredményeket. A tavalyi hektárhozamok a főbb terményekből hat- és nyolcszorosát teszik ki az eddig elérteknek. Az új elnök igazolta azt a régi szólásmondást, miszerint rossz föld nincs, csak rossz gazda. Három év alatt kiirtotta a perjét a csomafalvi mezőről, helyrehozta a föld szerkezetét. Persze, nem volt könnyű. Olyan is volt, hogy a felületet munkát végző mezőgépeszt le szállította a gépről, ő ült fel rá, s meg-

mutatta, hogyan kell csinálni. Aki a példáját követte, az maradt. Csak néhányan morzsolódtak le. Az egyéni példamutatás viszont sokat segített. Emlékszem, 5—6 évvel ezelőtt az állattenyésztésben és a növénytermesztésben is lasszóval kellett fogni az embereket. Kevesen tartották érdemesnek a gazdaságban dolgozni. Most? Nemegyszer több a jelentkező, mint a munka. Gyárakat, üzemeket, vállalatokat hagytak ott az emberek, mert rájöttek: érdesebb otthon maradni. Van tehát munkaerő az építkezéshez, a növényápoláshoz, az ipari termeléshez is. Sőt új részlegek beindítását is tervezhetik immár. Van öt éve, hogy nem hordják lófogat-l Gyergyószentmiklósról a csomafalvi borvizet. Bege Árpád már megrendelte Korondon a cserépkorsókat, és van jelentkező, aki újra hordani kezdje a városba a friss borvizet.

A tehenészet is több tejet juttat a fogyasztóknak, mert két éve, kaszáló-feljavítási programjuk beindítása óta, több szénát kaszálnak, mint amennyi a szükséglet. S az elnök most azon morfondírozik, hogy fel kellene szántani, értékes füvel bevetni a nem túl meredek kaszálókat és legelőket.

Talán nincs boldogabb iskola-igazgató

Hargita megyében Borsos Gézánál: 1981-ben avatták az új alma mater, melynek vidékünkön párja nincs.

— 16 tanterem, három laboratórium (fizika, kémia és biológia), könyvtár, fotolabor és rádióúti központ kapott helyet benne. A régi iskolát birtokba vették az I—IV. osztályosok, de az épületben még helyet szorítottunk a társadalomtudományi kabinetnek, zeneterneknek, varrodának, iskolaműhely-



CSOMAFALVI LÁNYOK TÁNCA

Talán a megye három községében nem jártak még

nek. Audiovizuális segédeszközök állanak a tanterem rendelkezésére. Nemrég ünnepeltük az iskola (mármost az oktatás) fennállásának 250. évfordulóját.

Az iskola élete érdekes, változatos. Napirenden van az osztálybajnokság különböző sportágakban, rendszeresen szerveznek „házi” előadásokat, népdalversenyeket, nyelvművelő vetélkedőket. Rendszeres tevékenységet folytat az iskolarádió szerkesztősége. Hangszórókat szereltek az osztálytermekbe, a folyosóra, a tanterembe, az igazgatói irodába. Minden héten 15 perces műsort sugároznak.

Az iskolarádió akkor a legnépszerűbb, amikor rangos csomafalvi sportsikerről számolhat be. És ilyen műsorok szerkesztésére gyakran van alkalmuk. Különösen a jégkorongozók kényeztetik el a sportkedvelőket, rengeteg kupát nyertek (a díjak nem férnek már a vitrinbe), az Előre-kupát a nyolc-ból hat esetben csomafalvi legényke emelhette boldogan magasba.

A színházak bérletes előadásait

Csomafalván már 1976-ban megszervezték, a szatmáriak és a nagyváradiak látogatnak el hozzánk rendszeresen. A bérlettulajdonosok többnyire helybeliek, de találunk köztük alfalvi, újfalvi, szárhegyi, sőt még ditrói színházkedvelőket is. Hiába, ez is csomafalvi sajátosság, a Gyergyói-medence községei közül csak nekik sikerült állandósítani a bérletes előadásokat.

Mindenképpen jó, hogy rangos társulatok keresnek fel bennünket — mondja Sövr Antal propagandatitkár. — De ugyanakkor nehéz helyzet elé állítanak minket, a helyi művelődési élet irányítóit. Magas a mérce, nem vihetünk színpadra bármilyen műsort: a négyezer néző egyben négyezer kritikus is. És öröndetes, hogy ha a helyi színjátszó csoportok, az immár századik jubileumi előadásán is túl lévő táncegyüttesünk vagy a hírneves citerazenekar lép színpadra — nem vallunk szégyent. Külön kiemeltem a Szakáli Csaba irányította táncegyüttesünket. Minden évben jól szerepelnek a Megéneklünk, Románia országos fesztiválon, tagjai rengeteget turnéznak, megyénkben há-

rom olyan községet tudnék csak említeni, ahol még nem jártak. És sokat járnak Maros megyébe is. Még azt is szeretném elmondani, hogy Irodalmi színpad címen is szoktunk előadásokat szervezni. Megvan a kialakult közönsége ennek a rendezvénynek, személyre szóló meghívókat készítünk és megtelik a nézőtér.

— Különös, érdekes község a miénk

— Összegezi az elmondottakat a polgármester. Régebb szinte kizárólag a fából élt a lakosság, sovány volt a föld, mesterséget kellett tanulni. Talán a felszabadulás óta nem szerveztek olyan nagy munkatelepet az egész országban, ahol ne dolgozott volna legalább egy csomafalvi mesterember. Apránként hazaszállingóztak. Nyolcvannak adtunk az idén is iparengedélyt, híresek a termékeik. Vannak, akik ingáznak Gyergyószentmiklósról, de állig érnek haza, megkezdik a második műszakot, itthon. Csodaszép házakat húznak fel, nem is kellene mondanom, aki végigsétál, nem, nem a főúton, hanem bármelyik kis mellékutcán, az meggyőződik arról, hogy igaz, amit állítok. Pillanatnyilag is 15 új ház épül, rövidesen még néhányan hozzáfognak. Nagy forgalmat bonyolítanak le a szövetkezetek, üzleteink, vendéglőnk, pincehelyiségünk, közéleti egységeink vannak. Ősszel átadjuk a vízvezeték fürdőt, fedett úszómedencével. Megkezdjük a vízvezeték-hálózat építéséhez szükséges anyagok beszerzését, nem sokára hozzáfognak. Aztán, ha már csapból folyik minden házban az ivóvíz, akkor hozzátartunk a csatornázáshoz is.

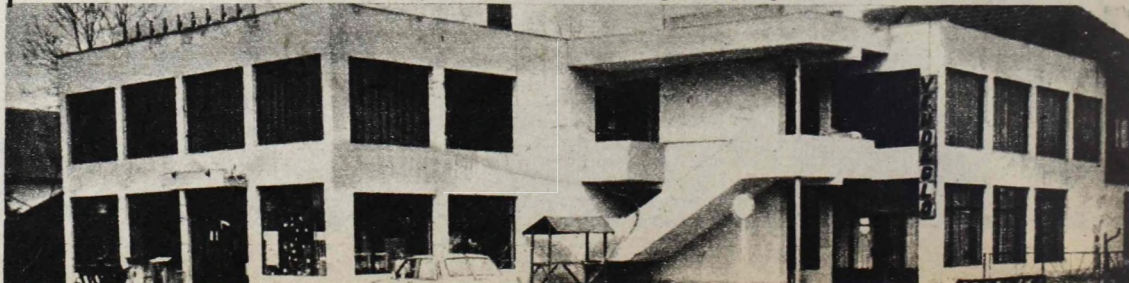
Baróti Lajossal végigjárjuk a községet, s visszatérve megállunk a néptanács előtt. Valóban minden szép, minden új, minden korszerű. Csak a néptanácsiak húzódtak meg egy régi, egyszerű épületben.

— Bármilyen sokat építünk is, az új székház mindig kimarad a tervezésből: mert mindig kerül fontosabb. Ha majd kész lesz a vízvezeték és a kanalizálás, utána, talán. Hacsak nem jut eszünkbe valami lényegesebb — mondja mosolyogva.

MINIER PÁL

A KÖZSÉG KORSZERŰ ÜZLETHÁZA

Csak a néptanácsiak húzódnak meg a régi épületben



...még mindig
Mikes

Idestova öt esztendeje, hogy — Kányádi Sándort parafrázálva — „kölcson-székely” lettem, s ez alatt az idő alatt nemegyszer hangzott el a kérdés: hogyan, miért, milyen eredménnyel? — és ez épp annyira summásan tisztázható, és épp annyira változatosan, árnyaltan elemezhető mindenféle vetületében, akár a valóság bármely más — nagy horderejű vagy hétköznapi — ténye.

Kísérjük meg tehát legalább valamennyire módszeresen tisztázni a folyamatot: Kincses Kolozsvár szülötte már jócskán érett fejű a fővárosba kerül, majd — évtizednyi szerkesztősködés után — ötvenöt évesen és kötetesen, látszólag márról holnapra elvonul egy eldugott, tenyéri falucskába, a Székelyföld kellős közepére — s ott boszorkányos gyorsasággal „Gyalu bácsi” lesz belőle. Kissé furcsa; de csak első látásra.

Ugyanis való igaz, hogy Kolozsvárt születtem, de akkor ez csak névleges volt, hiszen a Brétfű csak abban az esztendőben minősült át közigazgatásilag is városi területtől, a Nádas patakra pedig iszapfűrdőzni jártak a reumás betegek... (Akkori egyetlen fahídja mellett volt egy vendégfogadó-féle; úgy hívták: Nádas-fürdő.) Künn a Brétfűn, ahol életem első tizenöt esztendejét eltöltöttem, bizonyos tanyasi életforma járta akkor. Én a városban inkább csak vendég voltam (azután is mindig), s ha hozzátecsük fele őseim tisztán paraszti mivoltát (Apám volt az első tanult ember közöttük), akkor nyilvánvaló, hogy engem a falu egyszerűen csak visszahívott.

Döntő pillanat a Mikes fordításom volt. Pont az ötvenedik, 1954 óta, amikor majdnem kizárólagosan a magyar irodalom román nyelvű tolmácsolására adtam a fejem — legalábbis ami a közlést illeti.

Valóban a Törökországi levelek teték bennem világosan és tudatosan hallhatóvá a magam (bár másfajta) „zörgön-szágának” hangját. A könyvet lényegében már itt, Enlakán fejeztem be, a rovásírásos, kazettás mennyezetű templom és az évszázadosnál is öregebb helyi önművelő színjátszás tőszomszédságában.

Mert én műfordító nem azért lettem, mintha nem hinnék eléggé a magam írásaiban, hanem azért, mert pillanatnyilag a kölcsönös megismerést a magam rendjén egy sokkal fontosabbnak tartottam és tartom. Azért még mindig, mivel épp a Mikes-könyv döbbsített rá: Bornemisza Magyar Elektrájától Örkény Macskajátékáig, s a kortárs erdélyiek számos kötetéig vagy bár egy-egy jelentősebb írásáig sok mindent megismertem — csak éppen a kéznyújtásnyi közelben élő székelyeket nem. Így esett a választás épp a Székelyföldre.

Mikes után pedig Sütő következett (nem első ízben!), Varró János meg Imreh István. Legfrissebben (ismét) Székely János, a Hugenották... Ezt most már az új élethangulat is így hozta magával...

Mindennapjaim olyanszerűek, amilyenek Bartalis hétköznapijai lehetnek (vásárnap is) ott, Dés mellett, akkor régen — de nem utánérvések. Én ugyanis soha nem fogok olyan szép költeményeket írni falun, mint Ő. Én az urbánus keserűségemet öntöttem versbe, városban.

Itt, az új „szűkebb” pátriában fiatal feleségem s két kisgyerekömmel izelgeti a magyar szót.

És együtt szedegetjük a gyümölcsöt: nemcsak a fogalom közvetlen értelmében. Mert valóban itthon vagyunk itt.

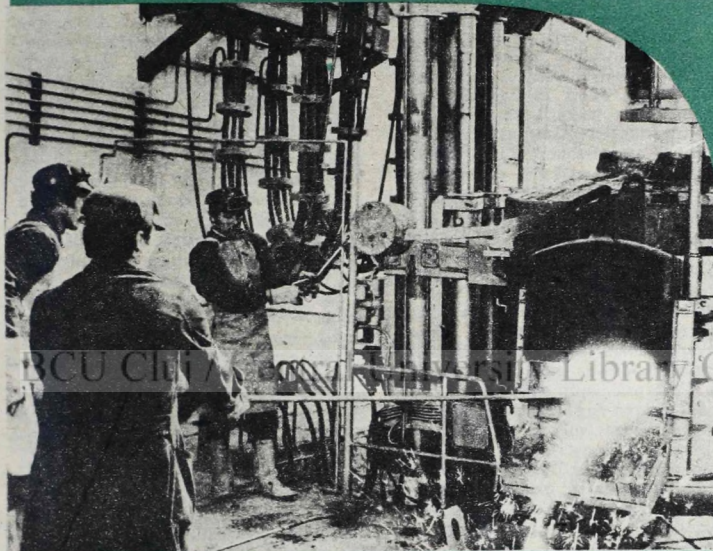
A föld bizalma meghat. Nincs titka előttem — mert itt születtem, mert belőle szakadtam, vallatom, vallatom, értem életét.

Íves dombok pihenő harmóniája ringatja szemem,
a barázdák, mint töprengő ember nyugtalan gondjai rohannak és térnek meg engedelmesen,
arcomba simít a könnyű ág, levél,
— anyám könnyű keze a homlokomhoz ér —
magános fák, szálerdők moraja,
őszülő apám szép — nehéz szava.

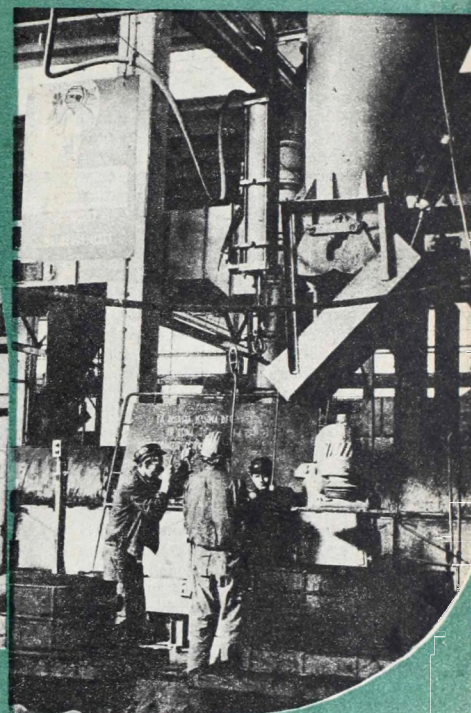
Alakul a föld, változik az ember, de csak együtt — úgy hiszem — lépteit hordozó földje nélkül nem érti magát senki sem.

Gyúrja a termőt, élesíti az élettelen tárgyat a létre, lehetétét fújja, hitét belevágja, közben — észre nem veszi — az átalakult anyag arcát — lényegét öltötte magára.

KISVÁROSOK NAGYIPARA



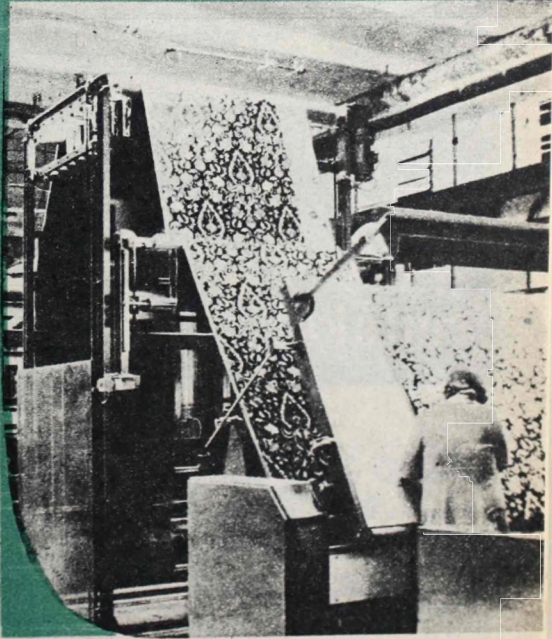
Székelykeresztúr



Vlahica



Toplica



Gyergyószentmiklós

BÁNYÁSZOK UNOKÁI

— A legnagyobb fiam József, jelenleg 36 éves. A lövétei bányában dolgozik. Megnősült, van egy lánya. Aztán László következik, egy évvel később született, szintén a bányában dolgozik mint lőmester. Négy gyermek apja. Második műszakban otthon gazdálkodik a kertben, a mezőn. Nála egy évvel kisebb András, ő is a bányászszakmát választotta, azzal a különbséggel, hogy a munkahelye Barótban van. Három gyermek apja, az első kettő iker. Ez idáig nyolc unoka... Katalin következik, most 30 éves. Vlahicán laknak, férje vasipari munkás. Három gyermek anyja. Egy évvel később született Bálint. Ő egy kisse „kilóg a sorból” — a cipészszakmát választotta. Nős, van egy lánya. Aztán Péter — igen, ő következik, a csíkszeredai Geológiai Kutató- és Felátó Vállalat munkása. Legényember. Majdnem kifejejtettem Magdolnát, ő a második lány a családban. 26 éves, két gyermek anyja, férje bányász. Következik Erzsébet, most töltötte a 23. életévét, született három gyermekük, férje szintén vasipari munkás, akárcsak az Ildikó férje. Mindkét vejem a vlahicai vasüzemben dolgozik. Ildikónak két gyermeke született. Azán megszületett Rozália, ő is szült már egy lányt. Csíkszeredában laknak, férje a Hargita Bányavállalat munkása. Ziták itt laknak. Lovétén, ma ment értük a férje a vlahicai szülészetre, lánya született, ez a második unoka ebből a családból. De számoljunk csak utána. Nyolc meg tizen-négy, az összesen 22 unoka. Egyelőre, mert Levente még csak 17 éves, ő is dolgozik a Hargitán. Gábor a X. osztályba jár, Angéla a VI.-ba, Hajnalka a legkisebb, ő még csak most IV. osztályos. Hát, ennyien volnánk — mondja András Bálint nyugdíjas bányász.

— Tizenöt gyermeknek kellett nevet választanunk, de mindannyian felnőttek, épek, egészségesek, van munkahelyük és családjuk — szól közbe az édesanya, aki kivált büszke a nagy családra. — Jönne akkor, amikor együtt vagyunk valamennyien, ilyenkor nagyon össze kell húzódjunk, hogy mindannyian rá-
férjünk a fényképre. Mert jönnek a gyermekek, s hozzák az unokákat is, valahányszor jeles családi ünnepet ülünk. Elhalmoznak ajándékokkal, aztán zsúfolásig telik a nagyház, amikor körbeüljük az asztalt... Van-e ennél na-

gyobb boldogság, mint így együtt látni a nagycsaládot? — Nemcsak jeles napokon jönnek; alig telik el úgy hétköznap, hogy valamelyikük — főleg azok, akik közelebb laknak — ne látogatná meg a szülőket; segítik is őket, ki-ki a maga módján. Még emeletes házra is teltet, a gazdálkodásba is gyakran besegítenek. A fiúk, lányok, vejek, menyecskék összegyűlnek nyáridőn kaszálni, takarni.

Szabó Dániel, a lövétei általános iskola igazgatója, ugyancsak számol. — 999 — mondja —, tehát egy hízán ezer tanuló lehet számítani a több mint négyezer lélekszámú községre. Előreláthatóan a 86-os iskolai éven 41 első osztállyal kell számolnunk — ilyen régóta nem volt a lövétei iskola történetében. Öröndetes az, hogy a tavalytól a gyermeklétszám növekedik. Nem ritka az olyan család, főleg a bányászok körében, amelyből négy, sőt öt gyermek is jár iskolába. Lovétén hagyomány a nagy család, ritka az egyke, az ilyen családokat általában lenézték. A lövétei ember mindig adott a családjára. A gazdálkodásban pedig korán munkára fogta a gyermekeit. Aztán az sem titok, hogy sokan a gyermekek közül a jól jövedelmező bányászszakmát választották kényerádó mesterségül. S a lövétei bányára, de a távolabbiakra is, mindig tárt karokkal fogadták a fiatal munkaerőt — a mesterségből kiöregedett, idős bányászok fiait. Nemegyszer a munkahelyén megbecsült bányász helyébe annak fia lépett, aki igencsak ügyelt arra, hogy ne hozzon szégyent az apa fejére. Nem csoda tehát, hogy él a gyermekhez való ragaszkodás az itteni családok körében. Példának említhetném a feleségemet, aki szintén nagy családból származik, s mint pedagógus itthon oktatja a bányászcsaládok gyermekeit, unokáit. A nagy családok közül még említhetném Bálint Andrást, akinek hét gyermeke született, s még sokan vannak hozzá hasonlóak. Nem kevés az öt-gyermekes család száma sem — úgy tűnik, hogy az a legnagyobb minálunk.

Mihály Dénes szintén a lövétei bányából ment nyugdíjba. Öt gyermeke közül négy lány. Zelma és Teréz almérnököt végzett, Márta és Zsófia szintén tovább tanul. Az egyetlen fiú, Dénes, jelenleg II. éves egyetemi hallgató Kolozsvár-Napocán, a fizika-kémia szakon. A

AMIKOR MIHÁLY DÉNES
50 ÉVES VOLT

A megbecsült bányász helyébe a fia lép



házban osztóváta csattog, az édesanya készíti a stafíringot. Nagyon már a lányok. Minden percben kopoghat az ajtón a kérdés... — Nem kényeztetjük el őket — mondja az édesanya, aki februárban ünnepelte 50. életévét. S az csak természetes, hogy erre az alkalomra összegyűlt a nagy család. Kár, hogy még nem készült el a fénykép, de kéznél van egy másik, amely néhány évvel ezelőtt, a családfő 50. születésnapján készült, így alkalmam adódik szemrevételezni a „családja ágait”, a hozzájuk fűződő röpke életrajzi adatokkal.

Nem lehetünk hűtlenek a hagyományokhoz — véli Dénes bácsi —, hiszen mi tízen születünk annak idején, s mindannyian élünk, épek, egészségesek vagyunk. Nem volt szokatlan az öt gyermek. Korán rászoktattuk őket a munkára, így nagy segítségünkre voltak, és vannak most is a gazdálkodásban. Mert ugyan, mit tehet egy nyugdíjas bányász? Gazdálkodik.

Ilok Rozália orvosnő szerint a lövétei ember életismeretből bárhol jelesre vizsgázna. Megértő, de ugyanakkor szókimondó emberek az itteniek. Vállalják a gyermeket; a terhes nők önként jönnek, hogy a megfelelő orvosi ellátásban részesüljenek. Nemegyszer kikéri tanácsunkat a csecsemőnevelésben, s bizalommal keresnek fel bármikor, hogy ha különösebb eset adódik. A lövéteiek szemében a gyermekáldás természetes dolog, s az újszülött mindig újabb örömet jelent a családban. Ez évben már 14 gyermek született, ebből nyolcan februári születésűek. Nyilvántartásunk szerint az idén 50 gyermeknek kell születnie. De jó volna — a mi munkánkon is nagyot könnyítene —, ha azoknál a vállalatoknál, ahol a fiatal anyák dolgoznak, komolyabban vennék a terhességfelfrartást, mert nagyon sok a Lovétéről megyeszerzte ingázó anya, ésők

időhiányra hivatkozva ritkábban, vagy egyáltalán nem keresnek fel bennünket. Kicsi a rendelő, kicsi a váróterem — az egészségügyi kör bővítésére is sort kellene keríteni, hiszen mind többen és többen fordulnak hozzánk, s mindannyiukat megfelelő orvosi ellátásban kell részesítenünk. Bővíteni kellene a várótermet, hiszen megérdemlik az olyan anyák, mint András Erzsébet, aki az ötödik gyermek után is bátran vállalja a hatodikát. Még sokan vannak hozzá hasonlóak.

Tótor Mihály — Lovéte község polgármestere — örömmel újságolja, hogy a múlt évben 45 olyan fiatal házaspár jelentkezett a néptanácsnál, akik parcellát igényeltek, hogy azon új házat építhessenek. A családalapítás velejárója az új lakás. Az utóbbi években több mint 110 új lakás épült Lovétén — tanúsítja a nyilvántartási napló. Zömében fiatal bányászok, gazdálkodók nyújtják be igénylésüket lakásépítésre. — Nagy segítségünkre vannak a fiatal, munkaképes családok, a bányászok, vasüzemi munkások, akik második műszakban gazdálkodnak. Ez meglátszik az állatlétszám alakulásán is. Tavalyhoz képest 142-vel növekedett a nagyállatok száma az egyéni gazdaságokban, a juhok száma meg 364 fővel. A fiatal gazdálkak szót lehet érteni, mindig számíthatunk rájuk.

Az autóbuzson főleg fiatalok ülnek. Latogatom: az átlagéletkor itt, ebben a buszban, nem lehet több húsz évnél. A vlahicai szülészet előtt lassít a kocsi. Takaróba bugyolált újszülöttet tart egy fiatal asszonyka a karjai között, férje felsegíti őket a járműre. András Bálint 22. unokáját hozza Zita lánya. A legfiatalabb bányászunoka érkezik haza, Lovétére.

KRISTÓ TIBOR

nép - életünk emlékei



A farafaragás a legelterjedtebb népi díszítések közé tartozott. Házak tetejétől a kilincsig, fakanálótól a járomig mindent, ami fából készült, szebbé, kellemesebbé tettek vele. Általában a faragott felületeket festették is Udvarhely környékén.

Egy ilyen farafaragó és díszítő csoportot láthatunk képünkön. A felvétel 1930-ban készült Telekfalván. A falu

mindig híres volt farafaragóiról, akik főként festett jármot, díszített guzsalyt készítettek. Ezért a néprajzos Haáz Rezső farafaragó kört szervezett ott az 1920-as évek végén. A hagyományos guzsalyakon és kopjafákon kívül rózsakarókat is faragtak, melyeket a múzeum értékesített. Ezek a rózsakarók láthatóak a ház falához hozzátámasztva. Elöl a fiatal legény kézvonópádon ül, lábával szorítja a munkadarabot, s kézvonókészel dolgozik. A hármask csoport festéssel színezi a már megfaragott felületeket, míg a jobb oldalon bicskával faragják a jármot. Középen a festett járom.

Ténylegesen csak a járom felső része festett, amelyen megakad a szem. Ezt járomfának nevezték, virág- és stilizált motívumokkal díszítették. Az alfa (alsó fa) sima, nem díszítették. A belfák felső részei visszahajolnak az állat nyaka fölé. Népi farafaragásunk és díszítésünk iskolapéldái. Kialakításuk dinamikája, színezése természetesen követi az anyag hajlását. A járompalcának ugyancsak a felső részét faragták kopjafaszzerűen.

A jármot ökrös fogatok számára készítették. A festett járom legtöbbször

különleges alkalmakkor került az állatok nyakára mint amilyen a lakodalom, temetés, rokonlátogatás. Méretei is nagyobbak voltak, súlya is meghaladta a sima, hétköznapi jármotét. Érdekes elentétet képeznek a gazdag, dúsan díszített faragott darabok, a parádés al-

kalmorra öltözött népművészek és a mögöttük lévő faház. Régi típusú, egyszerű szoba-konyhás, zsindefedélű épület. Eredetileg gömbfából készült, amibe „bolhaszegetek” vertek, s erre tapasztolták az agyagot.

BARABÁSI LÁSZLÓ



Kovács István felvétele



Hargita megye iskoláiról az utóbbi években egyre gyakrabban esik elismerő-méltató szó. Ezek a nagy múltú iskolavárosok a hazai magyar értelmiség-utánpótlás valóságos fellegvárai. Itt járva az az érzésünk, hogy minden az iskoláért történik. Az iskola beépült a gazdasági, társadalmi élet minden területébe, s mintegy ösztönzője a megújulásnak. Valami olyasmi történt, mint a háromszéki iskolák példamutató története során: nincs olyan egyetemi központ, ahol Hargita megye líceumaiban végzett fiatal ne tanulna.

A Csíkszeredában végzett diák

gyakran elsőnek jut be a bukaresti közgazdasági, informatikai fakultásra. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem filológia karán a 14 sikeres magyar főszaka felvételiző közül hat Csíkszeredában végzett! Négynek a tanára a magyar irodalmi vetélkedők négyeszeres olimpijonja, a fiatal Bara Katalin volt. A matematika—fizika líceum magyar tannyelvű osztályának 36 tanulója közül 32 egyetemen folytatja a tanulmányait. Csupán ebből a líceumból 98-an jutottak be egyetemre, főiskolákra. A székelyudvarhelyi Dr. Petru Groza líceum 120 tanulójaiból pedig ötvenen. A geológia—informatika fakultás hét sikeres felvételizője közül négyen gyergyószentmiklóson végeztek. Matematikából mindannyiukat ugyanaz a tanár, Szilágyi Ferenc készítette fel. A tantárgyolimpiák győztesei között mindig nagyszámú Hargita megyei fiatal találunk. Ha az ember romantikus hajlamú, már-már Hargita megyei csodáról szólna, pedig minden eredmény mögött konok, kitartó munka áll — tanár és tanuló részéről egyaránt. Erről beszélgettünk Pethő Ilonával, a csíkszeredai matematika—fizika líceum igazgatójával, és Miklós József francia szakos tanárral, a pártalapszervezet titkárával.

— A nappali tagozaton 900, az estin pedig 200 tanuló van. A líceum adott otthont a Traktorgyár mellett működő almérnöki tagozatnak is. Nem tartozunk az ország legnagyobb líceumai közé, de eredményesség tekintetében a legelsőkhöz közeledtünk fel magunkat. Erre büszkék vagyunk. Valóban nagy

tekintélye van a líceumnak. A szülők — néha nem kis anyagi áldozatok árán — a megye legtávolabbi sarkaiból is idehozzák a legjobb, a legfelkészültebb tanulókat. Erre egyébként az iskola hagyományai is köteleznek, hiszen itt tanult például Gábor Aron is. Ha valaki végigolvassa Fodor Sándor iskoláinkról szóló vallomását, meggyőződhet arról, hogy írói, emberi arcúnak formálásában mit jelentett a csíkszeredai líceum. Tanítványaink nagyon ragaszkodnak az iskolához, büszkéek arra, hogy itt végeztek. Aki csak teheti, diplomásként hazajön.

— A laboratóriumok felszerelésének zöme a tanárok, diákok munkájának az eredménye. Nyolc kitűnően felszerelt szaklaboratóriumunk, öt kabinetünk van.

Együtt néztük végig a líceum most restaurált dísztermét, a tantárgyolimpiákon szerzett diplomák kiállítását. Csak az elmúlt iskolai évben 19 ilyen diploma került a rendszeresen cserélődő kiállítási pannóra!

— Hadd kérdezzem meg Pethő Ilonát, a magyar szakos tanárt: nehéz-e ekkora líceumot vezetni? Marad idő a tanári munkára?

— Nézze, számomra továbbra is a tanári munka a legfontosabb. Természetesen nem könnyű ekkora iskolát vezetni. Ott, ahol ilyen kiválóan képzett, lelkiismeretes a pedagógusközösség, ott az igazgató sem dolgozhat akárhogy. Elmondhatom, hogy a hat sikeres felvételiző csíkszeredai filológus hallgató közül kettőnek én voltam a magyar szakos tanára. De inkább a közösség munkáját dicsérem. Nézze, akiket Borsodi László tanít a biológiára, nagy esélyekkel indulnak az orvosira. Ugyanezt elmondhatom a matematikus Bögözi Mihályról, Kovács Katalinról, Kánya Gyuláról (itt végzett, a csíkszeredai líceumban), Eigel Ernőről. A fizikusok közül Nagy Antal, Gaál László, Bartalis Árpád, Illyés László munkája szavatolja a sikert. A vegyészek közül Szabó Judit, Sata Klára, Bara Annamária munkájára büszke a líceum. Váli Éva, Haba Elena valóban nem középiskolás fokon tanítja a román nyelvet. Lényegében fel kellene sorolnom a líceum egész pedagógusközösségét, hiszen mindenki tu-

dása legjavát adja, hiszen az iskola közel 320 éves múltjához.

— Mindvégig az egyetemi felvételikről beszélünk. Vajon ez az erőltetett ütem nem okoz pótolhatatlan veszteségeket az általános műveltség alapjainak lerakásában?

Erre már Miklós József is közbeszól. A Farkaslakáról elszármazott francia szakos tanár nem kevesebb, mint nyolc nyelvet beszél. Valamennyit szótár és szakkönyvek segítségével tanulta meg.

— A líceumi oktatás egyik legnagyobb gondja az általános műveltség alapismereteinek elsajátítása. Nagyon hiányzik a zenei nevelés, a világirodalmi oktatás, s nagyon nehéz idegen nyelvet heti egy órában megtanítani. Mi ezeket a tantervi mulasztásokat a szakción pótoljuk. Az iskolának van egy sajátos ritmusa, abból kilépni senkinek sem lehet. A filológiai osztályok szavalóesteket szerveznek. Czégő Zenóbia magyar szakos tanár irányításával Babits-megemlékezést tartottak. Két körünk is van. Osztályfőnöki órákon, szabad foglalkozásokon készítjük fel őket arra, hogy értő színházlátogatók, olvasók, képzőművészet-kedvelők váljanak. Az idegen nyelvek tanítása is ezt segíti elő. Úgy tanítunk, hogy mindez egyben megkönnyítse az egyetemi felvételi nagy próbáját. Önálló gondolkodásra készítő oktatásra van szükség. Szent-Györgyi Alberttel szölv: a tudás oltáráról a lángot vigyük el, ne pedig a hamut.

Ráduly Erzsébet társadalomtudományokat előadó tanár kapcsolódik be a beszélgetésbe:

— Élmény olyan iskolában tanítani, ahol annyi a jó képességű diák — mondja. — Többet kellene tennünk azért, hogy a frissen alakult líceumok is felzárkózzanak a nagy múltú iskolákhoz. A komoly felvételizőny ellenére még több tanuló kell adnunk az egyetemeknek, főiskoláknak!

A székelyudvarhelyi Dr. Petru Groza matematika—fizika líceumban

folytatjuk a beszélgetést, pár nap múlva. Abban a városban, amelyről azt írta Szabó Dezső a század elején, hogy a „nyirkos köd”, a „kiútatlanság”, a „gorkiji hangulatok” és „Rembrandt-kép” városa, ma minden harmadik lakó — iskolás! Pezsgő a szellemi élet, s talán ezért már az első hívó szóra szívesen jönnek ide tudósok, írók, képzőművészek, színészek. Mindennek „szállás-csinálói” az iskolák.

Albert Dávidnak, a líceum igazgatójának szavai a tanítás szépségéről:

— Olyan pálya ez, amely megérdemli, hogy az ember mindent erre tegyen fel. Hol van még egy olyan foglalkozási ág, ahol az ember élete végéig fiatalok között lehet? Szellemi életünk legkiválóbbjai éltek és égtek a katedra bükörében, Apáczai Csere Jánossal kezdődően. A tanítás olyan nagyszerű élményeket tartogat az ember számára, amelyekhez hasonlókat — túlzás nélkül állíthatom — egyetlen más pálya sem tud felkínálni. Ezért vitatkozom mindazokkal, akik a tanítók, tanárok táborát az értelmiség amolyan napzámosrétegének tekintik. Ereklényként őrzöm Jakó Zsigmond atyai levelét, amelyben arra figyelmeztet, hogy azért ne legyen hűtlen Kilióhoz sem. Ehhez tartom magam. Tanulmányt írtam a székelyudvarhelyi vár történetéről — román és magyar nyelven is megjelent —, befejeztem az udvarhelyszéki népoktatás kezdeteiről szóló dolgozatomat a Művelődéstörténeti Tanulmányok következő köteté számára, most a Csík-, Gyergyó-, Káronszéki népoktatás történetének levéltári adatait dolgozom fel. A tanári munka mellett is lehet magas szintű tudományos munkát végezni. Pedagógus elődeink, jeleseink pályája is erre figyel-



A székelyudvarhelyi Pedagógiai Líceum bejárata

meztet. Székelyudvarhelyen ma is Baróti Szabó Dávid, Orbán Balázs, Benedek Elek, Szigethi Gyula Mihály, Tompa László, Tamási Aron, Tomcsa Sándor szellemisége jelenti a mércét. Jellemző példa, hogy ide, az otthon hívó szavára, hazajött a Nobel-díjas Békessy György tanársegéde, Péter Attila matematika szakos tanár.

— A tanuló—iskola—szülő ilyen egységes és meghitt kapcsolatával eddig sehol sem találkozom!

— Az oktatás mai követelményeinek szintjén készítjük fel a tanulókat. Legalább annyira szigorú a programunk, mint az élsportolóké. A szülők hozzáállása pedig valóban példamutató. Természetesen még többet kell tennünk, hiszen az utóbbi években csökkent a sikeres felvételizők száma.

Régi jó barátaimként üdvözölhettem a líceum megannyi kiváló tanárát, köztük Hermann Gusztáv magyar szakos tanárt. Sokat beszélgettünk a magyartanítás új útjairól.

A megye harmadik nagy iskolaközpontja

Gyergyószentmiklós. Az itteni matematika—fizika líceum az elmúlt esztendőben ünnepelte fennállásának 75. évfordulóját. Egy időben a Gyergyószentmiklós környéki falvak adták a csíkszeredai líceum legjobban felkészült tanulóit. Most már otthon maradnak, hiszen a javuló felvételi versenyvizsgaeredmények az iskola tekintélyét is tovább növelték.

Nagyon erős a képzőművészek ragaszkodása az alma materhez. Bene József, aki 1928-ban tanított a városban, az évfordulóra 21 képet (akvarelleket, enkausztiát és olajfestményeket) adományozott az iskolának. A 22 éve itt tanító Karancsi Sándor pedig egy közel 11x3 méteres falfestménnyel gazdagította az iskolát.

Dezsi Zoltán, a líceum igazgatója, 1968-tól tanít Gyergyószentmiklóson. Az ünnepi rendezvényen hangsúlyozta: „Fel akarjuk ébreszteni, meg akarjuk erősíteni a gyergyóiakban az iskola iránti szeretetet és tisztelget.”

Ahol ekkora szeretettel övezik az iskolát, ott nem lehet különösebb gond az értelmiség-utánpótlás.

TÓFALVI ZOLTÁN

Információ HARGITAI

HARGITA

A Román Kommunista Párt Központi Bizottságának
plakátja és a Hargita múzeumának

Csikszeredának egy baja van, hogy hideg — mondja a magamfajta átutazó, mire az idevalósiak legyintenek, hogy az semmi.

Ezt valóban nem érzi az ember, ha betér a nyomda után következő, négyemeletes épületbe. Itt székel a két napilap, a Hargita és az Információ Harghitei szerkesztősége. Napos és egyenletesen meleg kis irodákban kopognak a kollégák írógépeiken. Jól informált, készséges fiúk. Albert Antal főszerkesztő is csupa segítőkészség. Mert arról van szó: közös erővel kellene bemutatnunk Hargita megyét. Miután az elképzelés körvonalazódott, a főszerkesztő teájából hörpintve így szólt: — Nálunk a képzőművészeti élet országos viszonylatban is igen jelentős. Erre büszkék vagyunk.

Eszembe jut egy régi utazásom, tán tizenöt esztendővel ezelőtt mentünk szerkesztőségi kocsin a Maros völgyén át Csikszeredába. Első kaszálás előtt, egy napfényes délelőtt. A rétek, dűlők, fenyvesek, mint megannyi Nagy István, Nagy Imre-festmény! Többször megálltunk, kiszálltam. Már nem lepődtem meg azon, hogy Csík és Gyergyó annyi képzőművészt adott. (Csak Alfalut tűz alkoto mondhatja szülőfalujának.)

Itt terem a jó festő.



A csikszeredai műtermekbe

a' Művelődési Ház hátsó bejáratán igyekeznünk föl. Plakátokkal teliaggatott, szűfolt folyosó.

Először Márton Árpádhoz kopogunk be. A szomorkás tavaszi délutánból szikrázó fényességbe csöppenünk. A mennyezetet neoncsövek és egy tévéképernyő lóg, világítótestnek átalakítva. Márton Árpád szakállas feje képek barikádja mögül emelkedik fel. Mintha az ihlet mezejéről rángattuk volna őt elő. Kedvesen tiltakozik, hogy csak rakosgatott. Különben is hatkor szülői értekezletre kell mennie. Húsz éve tanít, és ezt ugyanolyan komolyan veszi, mint a pikatúrát. Heti harmincöt óra mellett egy kiállításra valót festett, egyetlen év alatt. „Parasztyerek vagyok, megszoktam a kemény munkát.” A kereteket is ő gyártja, gyalupadot örökölt az apjától.

A képek nagy részét ismerem tavalai kiállításáról. Csendélet szőttessel, kenyérral, teknővel, parasztarcon, vaskos kezűk. Az örökkévalóságba süppedt házikók. Botra támaszkodó, öreg csángó. Ez új kép, a sárgás korszakából. Az életben megfáradt, megtört alakból

egy nap

TÖBB TALÁLKOZÁS

belső sugárzás árad, lélekmeleg, derű. Képei súlyosak és gyöngédek egyszerre.

Gaál Andrásnak egészen más a műterme. Tágas. Nincs benne gyalupad. A munkái polcokon sorakoznak, függőn mögött. A falakon plakátok, hosszú asztalon katalógusok, könyvek. A festőállványon ravaszka mosolyú, bajszos parasztember portréja.



Régi és új képek. Diákkori akt, ezt most tetette aranyrámába. Újabb tájképek. Rendkívül frissek, az ember önkéntelenül mély lélegzetet vesz.

Gaál András is tanár. A Képzőművészeti Szövetség megyei fiókjának elnöke. 1959-ben végezte el a főiskolát. Csikszeredába helyezték. Akkoriban Nagy Imrén kívül csak Kovács Dénes lakott a városban. Márton Árpád öt évvel azután került ide. Gaál András egyedül érezte magát, mert Nagy Imre csak nyaranta jött haza Zsögödre. Egyszer két hétig együtt festegtek a hegyekben. No és Gál Ferenc műgyűjtő is élt még, Csíkomslyón. Nyaranta megpendült az élet, vendégek érkeztek Gálhoz, Nagy Imréhez, néha hetekre lejöttek Szervátiuszék, valamint Puskás Sándor.

1968-ban megalakult a Képzőművészeti Szövetség Hargita megyei fiókjá. Több vidéki alkotókör olvadt bele: az udvarhelyi (Rösler Károly, Verestőy Árpád, Sepső Lajos, Maszelka János, Orbán Áron, Székely József, Nagy György, Krafft László), a székelykeresztúri (Ipó László, Ughy István, Kiss László), Páll Lajos Korondról; Gergyószentmiklósról és környékéről Karácsony János, Karancsi Sándor és Sövé Elek; Gyimesfelsőlőről Antal Imre... Új művészek telepedtek le a megyeszékhelyen: Ferencz Ernő, Mérey András, Bakos Erzsébet, Adorjáni Endre, Bogáti Lajos, majd sorban visszaszállingóztak Gaálék főiskolát végzett tanítványai: Dóczy András, Beczásy Antal, Kántor József, Vinceli Sándor stb. Udvarhelyre került Török Erzsébet, Zsigmond Aranka. Még a falvaknak is jutott képzőművész: Lovénének Borsos Gábor, Gyergyóalfalunak Búzás András.

— Hatvan főiskolát végzett képzőművészunk van jelenleg, ebből negyven-

öt rendszeresen kiállít. A szövetségi tagok száma a jelöltekkel együtt tizenöt — mondja Gaál András. — Hatvannyolctól rendszeresen megrendezzük a megyei tárlatokat, a művészek egyéni- leg is, csoportosan is kiállítanak itthon és más városokban vagy falvakon. Galériánk kicsiny, csupán egy bolthelyiség, de most épül az új kiállítóterem a főtéren.

A Képzőművészeti Alap boltjában igényes az eladásra szánt anyag. Vesznek is a helyiek, nyolcvan munka kelt el egyetlen év alatt.

Szaporodnak a magángyűjtemények

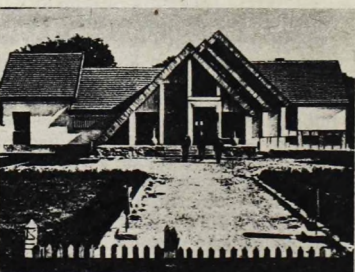
Egyet láttam ezúttal, a Kerekes Ferenc mérnökét. Mint a hal testét a pikélek, úgy fedik be a négyszobás blokkak falait a festmények, grafikák. Csak Nagy Istvántól öt képe van! A szobrok megtöltik a keretet szélét és a szekrény tetejét. Tán még az ágy alatt is mappák rejtőzködnek, mert kétszáz darabból áll a gyűjtemény.

Tán egyetlen megyében sincs — a kisebb városokat-falvakat is beleszámítva — annyi állandó kiállítás, múzeum, emlékház, gyűjtemény, mint a Székelyföldnek ebben a részében. Egy álló hétig kocsikázhatnánk a tél folyamán alaposan kilyukadt aszfalton, hogy valamennyit bejárjuk, megnézzük. De hát sokfelé elvitt a szakmai kíváncsiság húsz esztendő alatt!

Ott voltunk Hodgyán, épp akkor, amikor a Józsa Béla-emlékházat avatták.

Nagy Imrének nemcsak a ribizliborát, de a cukrozott számocáját is kóstoltuk a zsögödi házban nyáron, a műterem-szobában beszélgetve. Az állványon friss kép száradt, s Imre bácsi élénken figyelt, s várta a megérdemelt elismerést. — Jó-e? — kérdezte a cukrozott számoca felé böke a fejével. — Nagyon szép — feleltem.

És ki nem látta a környéket járva a Nagy Imre-képtárat?



Haragos Zoltán és Szakács V. Sándor felvételei

Elekes Vencel gyergyószentmiklósi magas előszobájára s még magasabb szobájára is emlékszem, ahová már nem fért be a képek. Jó helyre kerültek az új képtárba, Karácsony János hagyatékával együtt.

Antal Imre festői hajlékában is megfordultam egyszer Gyimesfelsőlőn. Türelmesen várt, míg az első munkáit sorra megszemléltem, majd elővett egy mappát, és megmutatta a gyermekrajzokat. Hallottam, hogy azóta országos gyermekrajz-kiállítást rendezett a falujában.

Zetelakára, Homoródszentmártonba, Gyergyócsomafalvára is el kellene menni egyszer képnézőbe.

A hetvenes évek elején csodáltam meg

először a szárhegyi várkastély romjait. Tán néhai Kovács Dénessel jártuk akkor körbe, aki némi elégtétellel mutatta az általa restaurált Gólyás bástyát, s benne a parányi múzeumot.

Mire — jó tíz évre rá — megint erre vetődtem, a várat tovább restaurálták egy darabon, s a lakhatóvá tett kolostorban már működött a művésztelep. A hosszú ebédlőasztalnál ott ült Balla József mint pater familias, több fiatal művész társaságában. Ebéd után volt, éppen kávéztak; Barabás Éva madártejet kanalizált. Zöld Lajos igazgató, „hargitai” kolléga, cellája a falura nézett, a szülőfalujára, s a tulipán- és szegfűmintás faragott bútorok közt elterpeszkedve, nagy átléssel mesélte el a művésztelep születésének izgalmas történetét. — Valóságos regény, legjobb, ha egyszer magad írod meg — mondtam, mire ő sokatmondóan bólintott.

Később a parkban sétáltunk, a magas fűben, én a munkákat szemléltem, Puskás Sándor kacszó járásával előttem ment, a szobrokat értékelve, végül azt a summás megjegyzést tette: — Rá kellene írni mindegyikre: ez szobor, ez kódarab.

A következő nyáron ismét elvetődtem Szárhegyre, s meglepődtem az



„öregkúriában” berendezett képzőművészeti galériá látván. A nagy és világos terem az itt táborozók ajándék munkái töltötték meg. Nem a munkák éjtelték amulbat — bár igen tetszettek —, hanem a jelenség maga. Ahogy ezt a restaurálók elvonultával tető nélkül hagyott épületet a kőzakarati rendbe tette. Hát még, amikor megpillantottam a „nagyfalat” (ittieniek szóhasználatával: lovagtermet), amelyben az építő Lázár Istvánnak pompás ravatalt készítették hajdan, s nem sok időre rá, a császári hadak tábornoka fölrobbantatta az egészet. És most, íme, itt áll, kétszáz év után helyreállítva, pártázatos homlokdíszel, úgy, ahogy azt Stibli Sándor bukaresti műépítész — minden ambícióját, tudását beleadva — megtervezte, önkéntes munkában.

A várór tanárnó beenged, s bár most nincs itt Zöld Lajos, szinte hallom a hangját: — Ezek a hosszú, reszesszán asztalok, székek, amivel a lovagtermet beburkoloztuk, szinte semmibe sem kerültek, érted-e?... A népművészeti tábor faragói, asztalosai készítették, a kovácsoltvas munkákat is a táborozók maguk. S ugyanők a himes lepedőket, abroszokat, festékes szőnyegeket, varrottasokat, a kályhákhoz a színes csempéket. Persze, még rengeteg dolog van, rengeteg dolog!

Többek közt — mint Gaál András is

mondta: a lovagterem padlásrésznének kiállítóteremmé való kiképzése. Ide került a gazdag grafikai anyag.

Amint belépek a Mikó-vár kapuján,

óhatatlanul János Pál ötlik eszembe, a nyugalomba vonult múzeumigazgató. Már indulnék is fel az irodájába, hogy a faragott bútorok közt elbeszélgesünk. Ő vezetett először körbe a főjavítás alatt álló vár használható termein, hetvenkettőben, s megmutogatta a szöveggyűjteményt; minden darabhoz volt egy története. Aztán kimentünk a vár melletti füves térségre, ahová egy falu-múzeum anyagát kezdte aprádonként összehordani: faházakat, malmot, székely kapukat. Azt mondta, hogy a várat teljes egészében a múzeum kapja, és házigazdai tekintetét büszkén hordozta végig a bástyákon és a falakon.

János Pálnak igaza lett, a vár a múzeumé, de egyelőre túlságosan tágas neki. Viszont a városban sok a kultúr-



Mikor jártam utoljára Farkaslán?

— kérdezi Miklósi V. Vilmos. — Rég — mondom. — Még a Tamási Gáspár bácsi életében. Miután az irodalmi díjat kapta. A tornácra állt, és azt mondta, titokzatos mosollyal: — Megkaptam a pénzt. A díjat, tudja kegyed. Megmutassam? — Meg. — Egyenesen a csűr felé indult. Csodálkozva szegődtem a nyomába. Gáspár bácsi kinyitotta a csűr kapuját, megállt, és rám nézett. Pazar fényfájlal csapta meg az orromat. — Ez az — mutatott a szőpen egymásra rakott, fehér zsindelyekre.

Miklósi V. Vilmos savanyúan mosolyog a történeten.

— Épp ez az — mondja —, baj van vele. Megroskadt.

Ez valóban baj. Kellene egy új díj, hogy a csűr után most már Tamási Áron szülőházát is újrafedjék.

Nem mehetünk el a Népszínházba

sem Udvarhelyen, sem Csíkszeredában, de még Gyergyószentmiklóson sem. Ezúttal. Összel, télen van annak szezója. S a népi egyetemnek úgyszintén. Kacsó András, az udvarhelyi Szak-



intézmény. Így aztán társbérletben laknak a megyei művelődési bizottsággal, a népi alkotások házával, a könyvterjesztő vállalattal („Tözsér-posta”), a képzőművészeti alappal és a dokumentációs könyvtárral.

Szőcs János igazgató távollétében Miklósi V. Vilmos muzeológussal beszélgetek mennyezetig érő könyvespolcai tövében. Ádapozom az Acta Hargitensia 1-es számát (500 lapos), s megtudom, hogy Hargita megye négy múzeuma évkönyvének 2. száma is megjelésre vár. Elég végiglapozni ezt a kiadványt, hogy meggyőződjünk arról, e négy kisváros muzeumban (Csíkszeredában, Gyergyószentmiklóson, Udvarhelyen, Székelykeresztúron) komoly kutatómunka folyik.

Elindulunk, hogy megtekintsük a Hargita megye altalaj-kincsei című kiállítást, majd a néprajzi anyagot. A bejáratnál reprezentatív kiállítás: „Mozzanatok a román népnek az egyesülésért és a nemzeti függetlenségért vívott harcából”.

Jó ötlet az a válogatás, amelyet a csíksomlyói könyvkötőműhely termékeiből láthatunk üveg alatt. Az egyik terebről Benczédi Sándor „Utunk-széi szobrai” fintoznak ránk. Valósággal offtejtkezünk a fotótörténeti kiállítás, ahol — ha jól sejtem — egyik régi magyar szakos diáktársam, Kovács László öreg masinái jelentik számomra a legnagyobb szenzációt.

Kint a vár udvarán hirtelen valami finom és halk zene üti meg a fületem. Képzeldöm, de hát ez nem csoda. Itt rendezik meg nyaranta a Régizene-fesztivált, e várfalak közt. Ez a hely a régi muzsika országos központja. Már is szervezik az ideit, ebben szorgoskodik Boér Károly zenei szakirányító. Holnap régizene-kollokvium kezdődik, szakemberek érkeznek mindenfelől, Bukarest-től Nagykárolyig.



szervezetek Háza néptáncmesterével beszélgetünk. Pontosabban ő beszél, én pedig jegyzetelek. A Vadrózsza-együttes pályafutásáról tart beszámolót.

— Novgorodba is eljutottak? — kérdezem felkapva a fejem. — Ott turnéztak tehát. A Hargitások is Novgorodba járnak. Minden kollégám volt már ott tapasztalatserén.

Megérkezik Pál Lajos. Vele a legváratlanabb helyeken lehet összefutni. (Legutóbb is Széken). De együtt kávéztunk a Korunk Galéria megnyitó ünnepe előtt is, ugyanitt.

— Szép esemény volt! — mondja hosszú bajuszát megtörölve.

— Elvisszük Korondig, hazáig.

— Adhatnál egy verset ehhez a Hargita megyei körképünkhöz, Laji — mondom. — Adsz?

— Nem adok. Dolgom van. Párizsba készülök. De előbb még be kell ültetnem a kertem.

Az új képeit viszont megnézném. S a kiállítását. Még a parajdi ifjúsági tábor anyagát. A só-domborműveket a parajdi bányában.

De hát sötétedik. És hosszú az út hazáig.

SZÉPRÉTI LILLA

A KÖNYV HAJLÉKA CSÍKSZEREDÁBAN

1848-ban, hiteles adatok szerint, Erdélyben csupán kilenc, a századfordulón pedig huszonegy városban volt önálló könyvkereskedés. Úgy érve az önállóságot, hogy a boltban kizárólag könyvet árúsítottak. 1926-ban 225 ilyen könyvkereskedést tartottak számon. A könyvterjesztés gyakorlati megszervezése, a könyv kereskedelmi forgalma még a 20-as, 30-as években is igen fejletlen volt.

„Van néhány nyomdánk, amelyekben elfogadható, sőt igen izéles könyv állítható elő. Am a kiadás anyagi része, üzleti lebonyolítása legtöbbször az író nyakába szakad — panasolja 1924-ben Kristóf György. — A kiadók csak tankönyvet vállalnak, mert ennek megvan a biztos vásárlóközönsége. Hát ez bizony a legszomorúbb helyzet, a legügyefogyottabb üzlettelenség. A jó könyv jó üzlet. Csak terjeszteni kell.”

A kisvárosokban és a községekben a könyvterjesztés gyakorlati megvalósulása még két évtizedig nagyjából egyéni próbálkozásokról, kezdeményezésekről függött. Itt a könyv más árukkal együtt került forgalomba: újsággal, dohánnyal és más hasonló, apró ipari árucikkkel, amelyeknek a legkisebb volt a szállítási költsége. A könyvadás nem volt jövedelmező foglalkozás. Csak kevesen, többnyire azok vállalkoztak rá, akiket nem a nyereség, hanem a népművelés, a vidék kulturális felemelésének vágya fűtött; akik a könyv két „személyiségéből” (tegyrészt az emberi szellem és gondolkodás olyan terméke, amelynek nincs és nem is lehet pénzben kifejezhető értéke, másrészt megfizethető és megvásárolható áru-

cikk, melyet a kereskedelem forgalmaz) az elsőt tartották fontosabbnak.

Ezt tartja a Hargita megyei könyvterjesztő vállalat három dolgozója: Bakó László igazgató, Tözsér József kereskedelmi részlegvezető és Ács Katalin üzletvezető is. Számukra a könyv mindegyikét olvasmány, pedig a könyvkereskedők a könyv *kétkézi munkái*: megszámolják a könyvet, cipelik a könyvcsomagot, és amikor kapcsolatba kerülnek a vásárlóval, mégis a könyv — e külsőségek (darabszám, súly, ár stb.) mögött megbúvó — fő értékéről, a tartalmáról tudnak beszélni.

Csíkszeredában 1983. december 21-én megnyílt — laji és Craiova után — az ország harmadik legnagyobb könyváruháza. Az áruház két és fél millió lej értékű könyv- és ötszáz ezer lej értékű hanglezállománnyal indult. Havi átlagos forgalma 300 ezer lej.

Az üzletház nemcsak a legnagyobbak, hanem a legmodernebbek közé is tartozik. A részleket — raktárral együtt három szint — ellátását teherlift segíti. Az épület kétféle, a bútorzat és a belső berendezés pedig összesen egymillió lebe került. A modern bútorok nemcsak a székeszernyi könyv szakszert elhelyezését teszik lehetővé, hanem — áttekinthetőségük révén — reklámcélokat is szolgálnak.

E korszerű könyváruház létesítése Csíkszeredában valóságos társadalmi szükségletet jelez. Csíkszereda első az egy főre jutó könyveladásban 163,91 lejjel, szemben az 1983-as 61,35 lejes országos vásárlási átlaggal.

KOZMA MÁRIA

HAGYOMÁNYÁPOLÁS, HAGYOMÁNYKÖZVETÍTÉS

Nagy Imre, zsögödi otthonában a népművészet sorsáról tűnődve, a következőket jegyezte le a háború utáni években: „A régi kézimunkák, amelyek már felmondták a szolgálatot, (...) két szobám nagy ablakait díszítettem velük. (...) Ez a muzeális érték, mint annyi minden, megsemmisült ebben a háborúban (...). Ma már csak pástornak van ideje farni. A többi fut, húzza az igát, mert hajszolja az élet megállás nélkül. Akad-e bár egy pillanata, hogy széjjelnehezen maga körül, beletekintsen saját magába, a csillagokba, a világminőségbe, ahol annyira otthonos volt? Elte életét, formálta, s annak termése a dalban, a balladában, a mesében s a nép többi alkotásában jutott el az érettségig. (...) A gyár, az ipar mindennek gátat vet. Jön egy más világ; s hogy mit mentünk át a hagyományból, az lelkiekről függ.” (Nagy Imre: Följegyzések. Kriterion, 1979, 121.)

A nagy művész nem láthatta előre a népművészet mai virágzását. Az alkotóknak mindig van lelkiejük, még a gyors ütemű iparosítás éveiben is a hagyományápolás folytatására. Aki alkotni, teremteni vágyik, annak ideje is van arra. Az élő népművészetet alkotói vágygal teltetett jelenkori közösségek és személyek hozzák létre, s mint emberi igény (vágy) nem szűnt meg létezni a háború után sem. Nagy Imre akkor még nem láthatta azokat a közösségeket, amelyek a népművészetet képesek voltak a mai szintre emelni.

Hargita megyében, amely jól ismert néprajzi tájegységeket foglal magába.

ma több mint tizenkétezer alkotó él és tevékenykedik. Ha látná ezt ma Nagy Imre, bizonyára velünk örövendene.

A jelenkori népművészet fő értelme a hagyományápolás és hagyománykövetítés. A tárgykészítést és díszítést ezenkívül a célszerűség jellemzi. Jól ismeretek a szélyudvarhelyi varrottások, a lövéti szedettek, a csíkszentkirályi és sóvidéki keresztiszemes varrottások, a gyimesi és topical varrottások és népviseleti darabok. De népszerűek az egész megyében ismert hímes szőttek, a csiki festékes (rakottas) szőttek is, akárcsak a gyergyói és csiki rokolya-szőttek, a székelyföldi faragott és festett fatárgyak, bútorok. S ide sorolhatjuk az impozáns székely kapukat, a deszka- és léckivágásokkal díszített Csík-, Gyergyó- és Homoród-vidéki kerítéseket, kapukat, tornácoakat, a Dobóban, Vágásban és Kőröspatakon szalmafonatról készült, díszített tárgyakat, a Siménfalván készült vesszőfonat-kosarakat, egyszerű bútordarabokat, vagy éppen a Korondon, Csikánfalván készült kerámia tárgyakat. Ezek mind-népművelési alkotásai. A régi és a jelenkori, új népművészeti értékek kapcsolatának megvalósulásában ma is döntő szempont a régi népművészet lényegeltatása: az alkotó a szükségletből, az anyagból, nem pedig a díszből indul ki. A tárgyakon a díszítés ráadás, a mindennapi szükségletek fölé emelkedő, magasabb esztétikai igény megnyilvánulása.

(Folytatás a 20. oldalon)

KARDALUS JÁNOS

LÉZERREL A RAKÉTÁK ELLEN

(II.)

A lézerek pusztítóeszközként való kifejlesztése, sajnos, tovább folytatódik. Amint arról a *Science et vie* című folyóirat egy nemrég megjelent cikkben hírt ad, az USA légierő felfelkészelt egy Boeing NKC 135 (a Boeing 707-es katonai változata) típusú repülőgépet széndioxidos lézerrel. Ezt a pilótafülké felletti forgóröngyben helyezték el. A berendezést „rakétavadászgépként” üzemeltetik. Hadászati szempontból az eredmények rendkívül biztatóak: a nagy erejű lézersugár fénylővédéke öt 3 500 km-es sebességgel haladó Sidewinder típusú rakétát semmisített meg. De e művelet sikere — bármennyire látványos volt is — még távolról sem jelenti azt, hogy megvalósult az interkontinentális rakéták elhárító, félémetes lézerfegyver, amely — bevallottan vagy nem — a világ különböző laboratóriumaiiban végzett költséges kutatások célja.

Egy Föld körüli térségben nagy sebességgel haladó reaktív lövedék feltartóztatásához olyan hatalmas erőre van szükség, amellyel a jelenlegi lézerek egyelőre nem rendelkeznek. Az USA Nemzetvédelmi Minisztériuma például meghatároz egy nagy energiájú lézert, amely képes 30 kJ erősségű fénynyaláb eloláítani. Ezzel szemben a széndioxidos lézer a jelen pillanatig 10 kJ-osnál erősebb sugárnyalábát nem tudott kibocsátani. Ez pedig esetleg megsemmisíthet megfigyelő műholdat, de rakétaelhárító fegyvernek alkalmatlan. Erre a célra sokkal alkalmasabbnak tűnnek

a vegyi lézerek, mint amilyen például a hidrogén-fluorid vagy deutérium-fluorid üzemanyaggal működő lézerek. A hidrogén-fluoridos lézersugarak hullámhossza 2,5 mikron. Minthogy az ilyen hullámhosszúságú sugarakat a levegőben mindig fellelhető vízgőz elnyeli, a hidrogén-fluoridos lézer csak a világűrben használható. A légkörben a nagyobb, 4,5–5 mikron hullámhosszon működő deutérium-fluoridos lézert vetethetik be. Az ilyen berendezések létrehozásáért valóságos küzdelem folyik az idővel. Az USA például arra törekszik, hogy 2,2 MW-os deutérium-fluoridos, illetve 5 MW-os hidrogén-fluoridos lézereket állítson elő. De ezek megvalósításához még a legderülátóbb jóslatok szerint is legalább egy évtizedre van szükség.

Hadászati célokra azonban a röntgensugaras lézer lenne a legjobb, amely rendkívül nagy energiájú fényimpulzusokat bocsáthatna ki. Ezzel foglalkozik az USA, a Szovjetunió, Franciaország és más országok több kutatóintézte. Egyelőre nagy gondot okoz a különböző közegekben végzett folyamatos „energiapumpálás” klasszikus eljárása. Az elsődleges energiaforrást át kell alakítani infravörös vagy látható lézersugárrá. A hatásfok körülbelül 1/1 000. Azután ezt a sugárzást át kell alakítani röntgensugárrá, s e művelet alatt elvesztődik a megmaradt energia legalább 90 százaléka. Az így nyert széles spektrumú röntgensugárból csak egyetlen

hullámhosszú nyalábot választhatnak ki, ami csupán 1 százaléka az oly nehezen nyert röntgensugárnak. Ez a magyarázata annak, hogy az eddigi kísérletek kudarcra végződtek.

A röntgensugaras lézer előállításának azonban van még egy módja, ám ez kimondottan hadászati eljárás, egy többször tíz kilotonnás erejű atomrobbantás végrehajtása. Az így nyert gamma- és röntgensugárzás, valamint a neutronáramlás kölcsönhatásba kerül a megfelelőképpen elhelyezett, egy méter hosszú és 0,6 mm átmérőjű, vékony cinkszállal, s plazmává alakul át. Ezt folytatólagosan gerjesztik intenzív sugárzással, míg alkalmas nem lesz lézersugarak formájában 100 000 milliárd joule energiájú röntgensugarak kibocsátására.

Hogya ezt az egész berendezést fém-burkolatú tokba tesszük, és 1 000–2 000 km magasságban a Föld körüli pályára helyezzük, rendkívüli fegyverré válhat, melyet csak egyszer használhatnak fel, de amely így is képes elpusztítani repülés közben több tucat interkontinentális rakétát. Hogyan? Több „ágyúcső” révén, melyek alkalmasak a röntgensugarak fókuszálására és a kijelölt célpontok felé irányítására. Úgy vélik, hogy mindössze négy ilyen lézerágyú-telep 300-nál több nagy- vagy közep-hatosugarú rakétát semmisíthetne meg. Egy ilyen sugárfegyver kidolgozásával azonban még nincs megoldva minden. El kell azt még látni betájoló és célkövető eszközökkel, a koherens fénynyaláb követésére, a lővés eredményességének visszajelzésére szolgáló berendezésekre. Továbbmenően szükség van olyan jelzőrendszerekre, amelyek megkülönböztetik a saját rakétákat az ellenség rakétáitól. Végezetül aztán igen nehezen megoldható kérdést vet fel az a ténv, hogy még a lézersugarak is ki vannak téve elhajtás és fókusztorés veszélyének, éppen ezért különleges „optikára” van szükség, hatalmas parabolikus tükrökre, melyek révén talán megelözhetővé válnak az ilyen jelenségek. Amint az elmondottakból kitűnik, a rakétaelhárító lézerfegyverek működöképes állapotba hozása távolról sem egyszerű dolog.

De ha sikerülne is létrehozni a raké-

Tudomány és technika

taelhárító fegyvereket, ezeket a legkülönbözőbb módon ártalmatlanokká lehetne tenni. Legegyszerűbb eljárásnak a reaktív lövedékek védettségének biztosítása mutatkozik. Egy karbolsavval impregnált egyszerű szénréteg, mihelyt kapcsolatba kerül a koherens fénynyalábal, nagy mennyiségű füstöt vagy plazmát lövell ki, ami elnyeli a lézersugarakat. Egy másik, ugyancsak egyszerű módja a lézerfegyver elleni védekezésnek az lenne, hogy a rakéta felületét bevonnák fényvisszaverő réteggel. Mindkét esetben ugyanaz történne, a fény sugarak éppúgy visszaverődne róla, mint egy tükörről.

Miért vezet tehát a rakétaelhárító lézerfegyverek létrehozásának a programja? Távolról sem szavatolja a „biztonságot”, ellenkezőleg, újabb, az eddiginél is veszélyesebb fegyverkezési hajszához vezet, mégpedig a mai technika egyik legfejlettebb ágazatában, ami óriási pénzügyi beruházásokat igényel — csak az USA-ban több tízmilliárd dollár —, különleges, intenzív energiájú nyersanyagokat és magas képzettségű munkaerőt. Ezeket az erőforrásokat sokkal előnyösebben lehetne felhasználni a kortárs világ nagy problémáinak a megoldására, mint amilyen a gyengéjlettség, az éhezés és alultápláltság, az írástudatlanság. És még arról nem is beszélünk, hogy a lézerfegyver kifejlesztését logikusan követné az ellene való védelmi rendszer kiépítése, újabb hatalmas összegek felemésztésével. Mindenképpen emberibb és okosabb lenne, ha a felhalmozott rakétafegyvereket nem a fejük felett semmisítenék meg, hanem megegyeznének azok szétzerelésében — itt, a földön.

Fordította: LÁZÁR LÁSZLÓ

Aludj és tanulj!

Tavasszal sok ezren készülődnek az érettségire vagy más vizsgákra. A szakemberek eközben igyekeznek jobb megoldásokat javasolni mindazoknak, akik kávéval vagy cigarettával doppingolva magukat, hajnalig görnyednek a tankönyvek fölött.

A pszichológusok szerint mindeneke-lőtt az a legfontosabb, hogy a vizsgát közvetlenül megelőző időszakban ne új anyagok „begyömöszölésével” kínlódjunk, hanem az addig tanultakat igyekezzünk elmélyíteni, feldolgozni, rendszerezni. Tisztában kell lennünk azzal, hogy agyunk képtelen egyszerre túl sokat befogadni. Aki tehát tíz napon át két-két órányt tanul, sokkal többet sajátít el, mint aki két egymást követő napon tíz óra hosszat magol — bár mindketten húsz órát szenteltek az adott tananyagának. Ezzel függ össze az álom kérdése is. Az alvás — bármilyen furán hangzik is — igen fontos része a tanulásnak, mert ilyenkor rögződnek a nap folyamán szerzett új információk.

Sokan úgy hiszik, hogy az a tanulás, ha a tankönyvek bizonyos részeit egymás után sokszor elolvassuk, pedig az ilyen „közömbös” megközelítésnek elég kicsi a rögzítőértéke. Sokkal hasznosabb, ha az adott tantárgyból bizonyos-fajta tervet készítünk, és ennek alapján ellenőrizzük, hogy könyv nélküli ismétléskor nem hagyunk-e ki valami lényegeset. Ezt a fajta „önvizsgáztatást” természetesen nem alkalmazhatják, akik egyedül tanulnak. Csoportos tanuláskor

megoszlanak a szerepek: az egyik a vizsgáztató, a másik a felelő. De itt is lényeges, hogy aki „vizsgáztató”, a tankönyvben ellenőrizze a felmondott anyagot, aki pedig „felel”, önmagát ellenőrizze a terv alapján.

Ezzel a tervszerű ismétléssel könnyebben véstetünk emlékezetünkbe nagyobb egységeket a tananyagból. Ha ezt a módszert összekapcsoljuk azzal, hogy egyszerre több tárgyat tanulunk felváltva, elkerülhetjük a túl korai elfáradást, vagyis érdeklődésünket frissen tarthatjuk. Természetes, hogy mindaddig nem szabad új tantárgyra áttérnünk, amíg nem rögzítettük a korábban tanultakat, másként az újonnan befogadott tartalom könnyen „törlő” az előző ismereteket.

Mit tehet mindennek érdekében a környezet, például az érettségire vagy felvételre készülő fiatalok családja, szülei? A legfontosabb, hogy tegyék lehetővé a nyugodt tanulást. De nem szabad különleges, feszült hangulatot teremtenünk, mert az állandó ünnepélyesség meglehetősen fárasztó.

Röntgenképek három dimenzióban

A szetelő röntgen elterjedésével együtt újabb gond jelentkezett a vizsgáló orvosok számára: az emberi test bármely részének keresztmetszetét szemügyre vehetik az úgynevezett axiális tomográf színes elektronikus képei segítségével, de „a fáktil nem lát-

ják az erdőt”. Pedig egy beteg szervnek vagy rosszindulatú daganatnak a térbeli helyzete fontos tájékoztatást nyújthat a diagnózis szempontjából.

Erre gondolt Laurie Wright angol felaláló, amikor olyan berendezést szerkesztett, mellyel a rétegfelvételek sora egyetlen filmen rögzíthető. Lézersugar segítségével hologramot készít, ez a felvétel pedig egyedülálló tulajdonsággal rendelkezik: ha lézersugárral átvilágítják, megjelenik mögötte az emberi test belsejének háromdimenziós képe. A felaláló az újfajta berendezéssel — egyebek közt — emberi koponyáról készít hologramokat agydaganatok helyzetének, alakjának és nagyságának későbbi térbeli elemzéséhez.

A számítógép és a gyerekek

Kaliforniában számítógépes gyakorló-központot létesítettek gyermekek számára. A szakemberek a központ komputerei részére olyan programokat dolgoztak ki, amelyek 4–10 éves korú gyermekeket játsva tanítanak beszélni, számolni és térben tájékozódni. A Győző nevű elektronikus „játsszótárs” arra is megtanítja a gyerekeket, hogy miként kell színeket és formákat párosítani, ami jelentős lépés az egyéni képes-ségek kibontakozásának útján.



A szeder ott is fekete

De hol még? Például Graubünden kantonban, Svájcban... Itt és a környéken él a *romancs*, a réto-román nemzetiség nyelve, amelyet néhány tízezer ember beszél. (1938 óta Svájc negyedik hivatalos nyelve is.) És rokona a friulán, s még egy-két úgynevezett alpesi újlatin, *ladin* nyelvnek. Nos, romancsul is, mint általában az újlatin nyelveken, a gyümölcsféléket többes

számban emlegetik, így például a fekete szeder *Amuras nairas* (s hogy melyik szó jelenti a feketét, azt könnyen kitalálhatjuk a francia *noir*-ből). Persze, nem kellett volna nagybetűvel írnom az amurast, a szedret, de azért tettem, mert ez egy romancs novella címe, magyaráz tehát: *Fekete szeder*. Az írója Cla Biert...

Furcsa név, ugye? Csak az ismerheti, aki nagyon szorgalmasan böngészte az új Világirodalmi Lexikont, s így megtudhatta róla azt is, hogy 1920-ban született a kelet-svájci Churban; én most már hozzátehetem, hogy 1981. március 19-én (ugyanott) meghalt. Mindaz, amit az idézett lexikon ír róla, most már múlt időben olvasandó... Hogy a romancs prózaíró néptanító volt egész életében, irodalmilag pedig a régebbi romantikus-történeti irányzattal szemben egy új, realista iskolát képviselt.

Kicsi ünnepet ültet, amikor nemrég véletlenül a kezembe került egy olasz nyelvű novelláskötete (Bellinzona, 1981). Hát hogye, amikor az ember a romancs irodalommal ismerkedhetik! És egyáltalán, ki gondolta volna, hogy van Európában romancs irodalom is? Sajnálom, hogy a kötetbe felvett huszonnégy novella között nem találtam

az Amuras nairast, amelyet a Világirodalmi Lexikon emleget, így hát nem tudom kisítni, hogy miért húzta alá külön is Cla Biert; hogy *fekete szeder*ről ír? Én tudniillik világlemben csakis fekete szedret láttam, s ha kimondom ennek a gyümölcsnek a nevét, mindjárt a fekete színű, úgynevezett csoporttermő kis feje jelenik meg előttem... No meg a tuskéjére is emlékszem gyermekkoromból. De tudom, hogy van több tucat északi fajú szeder is: ezeknek a gyümölcse néha vöröses vagy éppen bíborszínű. Lehet, hogy a magas alpesi tájakon a fekete szeder mellett megtalálható valamelyik még színesebb változat is közülük. Fogjuk föl ezt az egész dolgot éppen olyan partikularizmusnak, mint magát a romancs irodalmat, amelynél a híre is ritkán érkezett el hozzánk idáig. Pedig él és van.

Cla Biert parasztfiú volt, és főként a gyermekkori élményeiről írt. Nem tagadom, hogy amikor a kezembe vettem a könyvét — romancs realizmus ide, romancs realizmus oda — némi idillikus hangra voltam fölkelve, hiszen Svájc állítólag olyan békés és nyájas... De aztán korholni kezdtem magamat: miféle konvenció ez? Hiszen a paraszti Svájcban is hajnaltól napestig dolgozott és

dolgozik, és a svájci parasztlak között is akadt és akad gazdagabb meg szegényebb, nem pendülhetnek éppen egy híron... Aztán az olvasmány elnyomta bennem ezeket a primitív reflexiókat!

A szeder ott is fekete, bizony. A paraszti munka ott is éppen olyan fekete, mint a mi régi parasztirodalmunkban. Hogy egy könnyű analógiát kínáljak: egy kicsit a Kurkó Gyárfás rokona ez a Cla Biert.

De nemcsak az övé! A könyv oldalairól szinte félelmetesen bontakozik ki a *padre padrone*, az apa-gazda alakja (itt Gavino Ledda szardíniai fró regényre céloz, a belőle készült filmet mindnyájan láthattuk a tévében), aki környékéről kizsákmányolja a gyermeket. Röp-ködnek a pofonok, gyilkos indulatok ébrednek... s körös-körül a szépséges alpesi táj. Meglepő ez a világ? Talán nem is olyan nagyon. De meglepő és öröndetes, hogy életre kelt romancs nyelven is.

Lőrinczi László

Lesállás

Nők a rajtnál

Nemrég egy, a 110 évvel ezelőtti Vársánap Újságából átvett közleményt böngésztem érdeklődéssel. Ezt tudatta velem: „Az Egyesült Államokban a nők szövetkeztek, hogy a leghatalmasabb zsarnokot: Alkoholt császárt trónostól együtt felforgassák. Kisebbségi csoportokban gyülekeztek a kocsmák előtt, készek voltak verekedni is, csak hogy részeges férjeiket a boriszkosságból kigyógyítsák.” Nahát!

A sportújság viszont arról közöl hírt, hogy Németország Szövetségi Köztársaság Pirmasens nevű helységében lezajlott a női cselgáncs Európa-bajnokság. Nyolc súlycsoportban osztottak érmeiket, a győzelmeiket két-két francia, nagy-britanniai és NSZK-beli, egy-egy holland és osztrák hölgy osztotta. Nincs ebben semmi rendkívüli, lassan

megszokjuk, hogy a nők minden sportágban rajthoz állnak. Az is talán csak idő kérdése, hogy például a súlyemelésben is kivívják az indulás jogát. Továbbá az ökölvívásban és a birkózásban. Hol van már az az idő, amikor az első modern olimpiai játékok alkalmával, 1896-ban, Athénban, egy ifjú görög hölgy keserű könnyeket hullatott, amiért nem engedélyezték részvételét a maratoni futásban? Idén Los Angelesben, először az olimpiái történetében, igenis lesz női maratoni futás! És egyáltalán hol van már a tavalyi hő?

Nagyjából tudott dolog, hogy a cselgáncs a japán dzsju-dzsicu küzdősportból alakult ki, s elsősorban az ügyesség és nem a testi erőn alapuló birkózás. Önvédelmi sportnak is szokás nevezni. Más kérdés az, hogy szerényseggem nem szeretne még csak önvédelmi helyzetben sem szembekerülni a 72 kg-on felüli súlycsoportban győztes holland Marjolen van Ullennel, s még kevésbé az abszolút kategória nyertesével, a francia Natalina Lupinóval. Még ha valaki biztosítana is afelől, hogy mindkét hölgy „civilben” gyöngéd, romantikus lélek...

De hogy kerül egyazon kalapba e két hír? Megpróbálom válaszolni.

Sietek kijelenteni, hogy feltétlen híve vagyok az emancipációnak, olyan értelemben, ha az a tényleges függő helyzetből, az elnyomás alól való felszabadulást jelenti. Am annak kevésbé, ha akkor is erőszakolják a felszabadulást, ha nincs elnyomás, ha nincs alárendeltségi viszony.

Már vannak hívei annak is, hogy a nők együtt versenyezzenek különböző sportágakban a férfikkal. (Egy svéd sakkozónő, Pia Cramling, következtetesen csak a férfiak mezőnyében versenyez. Elő-pontjainak a száma ezért évek óta a legmagasabb, megkapta legutóbb a női sakk Oscar-díját, jóllehet a nők szabályos vetélkedésén még világbajnoki zónaközi versenyt sem tudott megnyerni.)

Igen, tanúi vagyunk olyan jelenségeknek, hogy a nők már nem egyenrangúak akarnak lenni, hanem mindenben túlszárnyalni igyekeznek a férfiakat. Pszichológusnők tényként állapítják meg: a férfiak bizonytalanokká váltak. Főlényszerűtük megingott. A „teremtés koronája”, az erősebb nem képviselője,

olykor már áldozatnak érzi magát.

A sportban zajló nemek közötti párharcban nem kellene soha megfélemezni az emberi természet törvényeiről. Még akkor sem, ha Csiburdanidze a dortmundi férfi-nagymestertornán negyedik helyen végez, ha a norvég Grete Waitz maratoni futásban elért eredménye jobb, mint Emil Zatopek harminc esztendővel ezelőtti rekordteljesítménye...

Ami pedig a cselgáncsot illeti: inkább vállalom, hogy Marjolen van Ulen és társai maradnak tartásnak, de szívesebben látnám őket kevésbé férfias sportágban küzdeni. Hacsak...

Hacsak nem kizárólag azért sajátítják el a cselgáncs fogásait, hogy egyénileg — vagyis a kisebb-nagyobb csoportosulás mellőzésével — képesek legyenek nyomós érvekkel kigyógyítani férjeiket a boriszkosságból. Vagy általában a férfiakat az ehhez hasonló rusnya rákfenékből, s az azok nyomán támadt agresszivitásukból.

Még mielőtt azok ráébrednének, hogy bizony rájuk férne egy kis emancipáció.

LÁZÁR LÁSZLÓ

Szerkesztőségi posta

A jogász válaszol

A társas lakások főbb költségeinek megosztására vonatkozó, előző két számunkban közölt ismertetésünk befejezéséig a központi fűtés költségeiről azt tartjuk szükségesnek elmondani, hogy azokat a lakosok és a fűtőtestel ellátott mellékhelyiségek területével arányosan kell az egyes lakások főbőről vagy tulajdonosai között megosztani.

meg kell határozni az azonos rendeltetésű helyiségek hőigényének arányát, majd a lakásokra eső részt a szobák és a fűtőtesttel ellátott mellékhelyiségek területével arányosan kell az egyes lakások főbőről vagy tulajdonosai között megosztani.

Az ismertetett jogszabály részletesen intézkedik az olyan lakások *gázfogyasztásának* a meghatározásáról is, amelyekben a földgáz közös órák méri. Itt általános szabály, hogy a lakosok fűtésére használt gáz mennyiségét a szobák területe szerint, míg a konyhai fogyasztást a családtagok száma szerint kell az egyes lakók között felosztani.

Szóljunk végül az idézett, 1983. évi 30. sz. határozat fontosabb zárárdelkezéseiről is. Akik egy naptári hónapban 15 napnál hosszabb időtartamra fogadnak be magukhoz vendéget vagy albérlet, kötelesek az illető naptári hónapra eső fogyasztások költségeit a befogadottak száma szerint hozzájárulni. Hasonló kötelezettség terheli a turisztikai hivatallal szerződéses viszonyban álló szállásadókat is.

Azok, akik legkevesebb egy naptári hónapot töltenek lakásukkal a víz- és csatorna-használat, a háziszemétkihordás, továbbá a közösen használt helyiségek világításának, a melegvíz előállításának, a

hidrofor, szemétegető, lift üzemeltetésének a költségei alól, valamint a személyek száma szerint kiírt gázdíjak alól, ha távozásukat vagy távolmaradásukat előre, idejében bejelentik.

IMREH ERNŐ

AZ OLVASÓ ÍRJA

Mi lesz a Fram hűtőszekrényekkel?

Március 25-én egy nagyon hasznos kezdeményezést mutatnak a televízióban: a bukaresi *Metallo-Casnica* vállalat 300—700 lejért megvásárolja a használaton kívüli Fram hűtőszekrényeket, amelyek sok áramot fogyasztanak, s ezért nem korszerűek; átalakítják, fel-

szerelik őket modern kompresszoros szerkezettel, amelynek villanyfogyasztása — pénzben kifejezve — napi 0,80 lej, és mélyhűtést is végez. (A Fram fogyasztása kb. napi 3 lej.)

A felújított hűtőszekrényeket 1 700 lejes áron ismét értékesíti a bukaresi vállalat. Én ezt nagyon értékes kezdeményezésnek tartom, ami jó lenne, ha elterjedne más városokban is. Kár lenne a sok használaton kívül helyezett Fram hűtőszekrényt eldobni vagy beolvasztani, hiszen ezek felújítva és elfogadható áron értékesítve még sok éven át használhatók. Országos viszonylatban sok-sok száz kilo fémlemez takarítanak meg. Egy szövetkezet Kolozsvár-Napocán is foglalkozni szeretett volna hűtőszekrény-felújítással, de a számításkor szerint közel 3 000 lejt kért volna egy felújított, ami elég magas összeg, és nem valószínű, hogy ilyen magas áron sikere lenne a kezdeményezésnek.

Bizonnyára sokféle vannak ügyes szakemberek és jól számoló technikusok, akik elfogadható áron vállalnák a felújításokat.

Nekünk is van egy Fram hűtőszekrényünk, és kíváncsian várjuk, mi lesz a sorsa.

BAKSA FERENC
Kolozsvár-Napoca



Jelenet a filmből; középen a főszerepet játszó Ștefan Mihăilescu-Brăila

Film

BACCHUS TITKA

A filmvígjáték, s kivált a jó vígjáték ritkaságába megy a hazai mozik műsorán. Ezért a közönség élénk érdeklődéssel fogad minden komédiát, de különösképpen azt, amelyik a mi mai életünk fonákosságait, negatív jelenségeit, kigúnyolható embertípusait állítja pelengérré.

Eppen ilyen film a *Bacchus titka*. Alkotóinak (rendező: Geo Saizescu, forgatókönyvíró: Titus Popovici) nagy érdeme, hogy a gúny nyilaival merészen vesznek célba olyan negatív társadalmi jelenségeket, mint a korrupció, az életszűrés, a szocialista etika elveit lábbal tipró üzérkedés, a gátlástalan törvényszegés; és olyan erkölcsileg romlott figurákat, akik a közösség rovására megdagadognak, milliókat érő vagyont gyűjtenek, mint a vásznon megjelenő borlerakat-felelős. Bumbescu (akit a cinkostársai Bacchusnak neveznek), vagy az állami gazdaság basáskodó, főúri allűrökkel ágáló igazgatója.

A történet úgy kezdődik, hogy egy hivattást komolyan vevő, a társadalmi visszasságok feltárására és leleplezésére törekvő — s ebben a szándékban taníthatatlan — újságíró egy állami gazdaságban furcsa rendellenességeket vészszer. Ezek rejtélye után nyomozva egy egész bünszövetkezetet fedez fel, borhamisítók, csalók, közvagyonfosztogató üzérk közé keveredik, vagyis olyan „alvilágba” kerül, amelyben — Juhász Gyulával szólva — „Nehéz szatírát nem írni, de szatírárt írni még nehezebb.”

A film alkotói — újságíró hősükkel együtt — maguk is ilyen helyzetben vívódnak feladatukkal. Nehezen bonyolítják a szatirikus hangvételű cselekményt, amely így lassan gördül a végkifejlet, a szélfhamosok leleplezése felé. Szemmel láthatóan küszködnek a témával és a műfajjal, ami részben érthető is, hiszen olyan súlyos társadalmi kérdésbe bonyolódtak, amelyet nem lehet kedélyes humorizálással megoldani (ugyanis nem a bergsoni értelemben vett humoros életjelenségről van szó). A szatirikus ábrázolás olykor mégis humoros motívumokkal keverik. E műfajilag felemás hangvétel miatt néha ambivalens érzésekkel nézzük az előttünk pergő képsorokat. S arra gondolunk, hogy az esztéták nem ok nélkül tesznek különbséget a humoros és a szatirikus ábrázolásmód között. A humor a komikum enyhébb válfaja. A humoros jelenség társadalmi veszélyessége csekély; egy voltaképpen pozitív fejlődési folyamat mellékes torzulása, vagy egy egészen pozitív alkalom emberi gyengesége. Művészi ábrázolása ezért csupán a gúny enyhébb formáját, a derűs, megbocsátó kedélyállapotban fogant humort igényli. Ezzel szemben a filmben ábrázolt életjelenségek (korrupció, életszűrés) és negatív figurák (üzérlelő, főkönyvelő, sőt igazgatói rangban levő sikkasztók) a társadalomra nézve veszélyesek, ártalmasak, ezért egyértelműen elítélő, erkölcsileg megsemmisítő, szatirikus ábrázolást érdemelnek. A kíméletlenül maró gúny éles fegyverrel kell használni ellenük. Itt nincs helye a megbocsátóan kedélyes humornak, ami a filmben mégis derűsen fel-felcsillan. Például a köz-

ponti figura, Bacchus, hol ellenszenves, megvetendő ember, hol pedig csak humoros, nevetséges alak. Gondoljunk arra a jelenetre, mikor az újságíró elviszi a lakására, bemutatja neki a lányát, akinek modern filmstúdiót rendezett be otthon, mivelhogy filmsztárt akar csinálni belőle. A dundi képű Miralena azonban tehetségtelen. Igazán mosolyt kelt az a majomszeretet, mellyel az apja körülvézi a lányát (érte gyűjti a vagyont is), s ahogyan elérékenyül, könnyekig meghatódik Miralena szánalmas dilettáns színésznői próbálkozásain. Itt mindketten kacagató figurák.

Amde mi várjuk a különben nem annyira nevetséges, mint inkább bűnös, tehát elítélendő alakok — elsősorban Bacchus — leleplezését és szarkasztikus kigúnyolását, a bonyodalom megoldását. Ami a film végén persze meg is történik, de nem úgy, ahogy elvárnók (a cselekményből logikusan következő fordulattal), hanem más módon. A rendező ahelyett, hogy negatív figurát — a műfaj szabályainak megfelelően — a szatíra fegyverével erkölcsileg megsemmisítene, kevésbé művészi, külsődleges megoldáshoz folyamodik: a deus ex machinához. Ami itt nem isteni beavatkozás (mint a görög tragédiákban), hanem a... milícia abszolút komoly közreműködése a bonyodalom megoldásában. Történik pedig ez a következőképpen: Bacchus lányának eljegyzésére összegyűl az egész üzérkedő banda; a fényűző lagzi már féktelen dorbézolással fajul, amikor az újságíró egyszer csak kiabálni kezd, erkölcsi „prédikációt” tart: züllött alakoknak, parazitáknak, csalóknak nevezi őket; ám ezzel a kifejezetten komoly hanggal (amely vígjátékban szembevetendő stílusterés) semmit sem old meg, de megjelennek a civil ruhás milicisták, s egy váratlan fordulatot végtel vetik a zenének, a „díszes” társaság mulatságának, azaz hogy — a komédiának. Ez nem éppen vígjátéki fordulat, s a befejezés sem. A záró képsorok inkább egy bűnügyi film végére illenek. A bünszövetkezet tagjait egyenként letartóztatják, mindegyiknél rengeteg pénz és kincset találnak. Bacchusnál kilóra mérik az aranyékszereket és a százásokat... A vallatások során pedig fény derül Bacchus titkára is, nevezetesen arra, hogy egy borhamisító üzérlelő milyen furfangos mesterkedéssel gyűjthet össze milliókat.

A vígjátékként kezdődő és másként végződő film hőseit olyan kitűnő színészek alakítják, mint Ștefan Mihăilescu-Brăila, Emil Hossu, Dem Rădulescu, Sebastian Papaiani, Gheorghe Dinică, Jean Constantin, Szilágyi Enikő és mások. Nem utolsósorban nekik köszönhető, hogy a *Bacchus titka* művésziileg sok szempontból megkapó, színvonalas film. És szórakoztató is. Igaz ugyan, hogy esztétikai szempontból nem kifogástalan mű, de etikai tartalma, témájának időszerűsége, a feltárt jelenség emberi és társadalmi jelentősége kétségtelenül értékes alkotássá avatja. Megerősemték közönségük érvelését is kiemelkedik az utóbbi időben bemutatott román filmek közül.

TÖRÖK LÁSZLÓ



Különös detektívno

Külföldi lapokban megjelent tudósítások szerint a nemrég lezajlott nyugatberlini filmfesztivál zömében középszerű kommerszfilmek seregszemléje volt. Igaztalan lenne azonban ez a megállapítás, ha nem fűznék hozzá, hogy szerepelt a fesztivál műsorán néhány színvonalas művészi alkotás is, mint például Az értelem hatalma (rendező: Alexander Kluge), vagy a Bűn (rendező: Peter Fleischmann). Sokan felfigyeltek egy elsőfilmes rendező, Gabi Kubach, Trauma című, kitűnő alkotására, erre az érdekesítő krimire. A rendező — úgy tűnik — Hitchcockon nevelkedett, s mesterétől a lényegét tanulta meg: a félelemkeltés, a zakatoló szívritmusok dramaturgiáját. A film különben egy magányosmozónó története, aki egyszerre merül alá a megoldandó rejtélybe és saját lelkivilágának tudatalatti szférájába fojtott múltjába. A különös detektívno szerepét a képünkön látható Birgit Doll játssza.



Fürdőző szépség

Esther Williams, a kiváló úszónő, hajdani világbajnok, amikor abbahagyta a versenyzést, képességeit először egy vízi-revütársulatnál, majd filmekben kamatoztatta. Tehette ezt annál is inkább, mert jól csengő neve bájos arccal és tökéletes alakkal párosult. 1943-tól kezdve több filmben szerepelt. Különösen azokban a produkciókban volt sikere, amelyekben úszótehetségét is bemutatathatta. Ezek egyike volt a Fürdőző szépség, amelyet 1944-ben forgattak. A Stop című olasz lap szerint a filmek új változata készül, melyben a híres úszónőt Brooke Shields (képünk) jeleníti meg. A rendező választására Esther Williams is „áldását” adta, mert ha Brooke Shields nem úszik is világrekordot, de igen jó sportoló, és színészi feladatát is komolyan veszi. Ez már fél siker... A siker másik felét pedig az ifjú filmsztár vonzó egyénisége előlegezi.



Modern dráma a tévében

Budapesten tévéfilm készült Székely János Caligula helytartója című drámájából, amely nálunk az Igaz Szó hasábjain jelent meg 1972-ben. „Igyekeztem a művet megtartani olyan semleges miliőben, amely felidézze a közök, de... csupán hangulatában — mondta egy sajtóinterjúkban a film rendezője, Esztergályos Károly. — Eredetileg azt terveztem, hogy külsőségeiben is maivá teszem a tévéjátékot. De aztán rájöttem, tulajdonképpen primitív lenne az a megoldás, hogy tógában indulna a játék, és az utolsó részben mai ruhába bújtanánk a szereplőket. Főúlszemes az erőltetett formai modernizálás, hiszen Székely János drámája minden ízében abszolút modern.” Képünkön: a főhőst — Petroniust — alakító Gálffy László és Sinkó László a tévéjáték egyik jelenetében.



A Dallas-sorozatban

Az amerikai tévében folytatódik a Dallas-sorozat, s hogy ne veszítsen vonzóerejéből, mindig új és új szereplőkkel gazdagítja. Ezért szerződötték a képünkön látható Lois Chiles is, aki korábban Roger Moore partnere volt egy filmben. A fiatal és bájos színésznőnek csaknem káprázott a szeme, amikor meglátta a esodálatos ruhákat, amelyeket a tévésorozatban visel. Leonard Katzman sietett hozzáfűzni egy kis magyarázatot a szokatlanul pompás ruhakölteményekhez: „Ezek a ruhák eszközök csupán; a szerepéhez nemcsak az tartozik, hogy szép legyen, hanem az, hogy a ruhákkal együtt az egyéniséget is megváltoztassa aszerint, hogy a film melyik férfiszereplőjének akarja elcsavarni a fejét.”

Két városnév, amelyet valószínűleg a bolygó minden lakosa ismer: Hirosima és Nagaszaki. Két iszonyú emlékeket felidéző név. Az emberiség háboruzongató emlékeit a történelem első két nukleáris fegyverrel végrehajtott támadásról, amelyek pusztító, gyilkoló hatását előzőleg csak hozzávetőleges becsléssel tudta meghatározni... néhány zseniális, magas képesítésű tudós. A katonák, az Enola Gay nehézbombázó legénysége, csak félúton a célpont felé tudták meg, hogy rakományuk atombomba, és apokaliptikus erejét csak akkor kezdték megsejteni, amikor kigyúlt Hirosima fölött a pokol vaktató napja, és gépuket nemsokára utolérte a lőkéshullám.

1945. augusztus 6-át írta, Európában már három hónapja béke volt, de a Csendes-óceán végtelen térségein még nem ért véget a háború. Az úgyszólván hadiflotta és légierő nélkül maradt Japán birodalom, mely sorra vesztette el a korábban megszállt szigeket, területeket, nem volt hajlandó elismerni vereségét. A szigetek dzsungleiben az ellátmány, lőszer, élelem nélkül maradt japán katonák a végsőkéig kitartottak az amerikaiak technikai fölényével szemben... nem riáltak az éhenhalásig. Az amerikai tengerészgyalogosok csak egy módon tudták elfoglalni a szigeket: ha a helyőrséget kipusztították. 84 napig tartó kegyetlen harcban elfoglalták és megszállták Okinawát, a japánok szent szigét, melynek során a japán garnizon több mint 110 000 katonája csaknem az utolsó emberig elesett, csupán néhány utcat foglyot ejtettek a hődítők. Ez előtt a féltelmes fanatizmus előtt éretlenül torpant meg az amerikai (és európai) elme.

Pedig a császárhoz való hűség és a harci erényekhez, a számadíjhagyományokhoz való ragaszkodás — mini utólag, a legtitkosabb dokumentumokból kiderült — nem volt azért százszázalékos. Gordon Thomas és Max Morgan Witts katonákat, polgári személyeket, tudósokat jaggatott, irattárakat döngésztett át, és kiderítette, hogy történetek kísérletek japán részről is a háborúból való kilépésre. Arisue tábornok, a császári hadsereg hírszerzésének főnöke, tapogatózott ügynökei útján, sajnos, eredménytelenül. A szerzők azt is kiderítették, hogy Japánban is lázasan kísérleteztek az atomfegyver kidolgozásán, de akárcsak a hitleri Németország kutatói — lemaradtak.

Thomas és Witts több tévhitet is eloszlat az első atombomba bevetésével kapcsolatban; igyekeznek minél hitelesebben bemutatni a szereplőket és szenvedőket — mindkét oldalon. Hirosima hétköznapijait éppen úgy, mint az amerikai pilóták csaknem egy évig tartó felkészülését a történelmi jelentőségű bevetésre.

Hirosima és Nagaszaki emléke négy évtized távolából is megrázó mentő. Az Enola Gay bombája a mai nukleáris fegyverek pusztítóerejéhez viszonyítva gyerekjáték, azóta a Földön többszázszerszer hatalmasabb az időközben felhalmozott nukleáris és termomukleáris fegyverek ereje. Hirosimát fel kell idézni, hogy soha többé ne ismétlődhessen meg! Az emberiség egész egysezerűen nem engedheti ezt meg magának.

Előzmények

1939. augusztus másodikán, egy hónappal a háború kirobbanása előtt, Albert Einstein, a világhírhír Nobel-díjas tudós, levelet intézett Franklin Delano Roosevelthez, az Amerikai Egyesült Államok elnökéhez, amelyben felhívta a figyelmét arra, hogy a nukleáris kutatások olyan stádiumba jutottak, amelyben lehetségesnek látszik egy rendkívüli pusztító hatású fegyver elkészítése, és hogy a náci Németországban máris erőteljesen dolgoznak a problémán. A levél késve jutott az amerikai elnökhöz, közben Európában kitört a háború, és így csak októberben született döntés, miszerint foglalkozni kell a dologgal. Egyelőre 6 000 dollárt irányoztak elő a kutatásokra. Csak 1941. december 6-án (egy nappal Pearl Harbor előtt!) utaltak ki komolyabb összeget erre a célra. Egy napra rá a Hawaii-szigeteken fekvő Pearl Harbor flottatámaszpontot váratlan, hadüzenet nélkül indított, súlyos japán légitámadás éri. Néhány óra alatt elpusztul az amerikai csendes-óceáni flotta sorhajóinak zöme, repülőterek, tehetetlenül a talajon vesztelő gépekkel, kikötőberendezések, és több mint kétezer ember. Amerika bosszúért liheg: „Ne feledjétek Pearl Harbort!”

1942 nyarára már világhossá vált, hogy az atombomba elkészítése hatalmas emberi erőfeszítést és rengeteg pénzt követel. Elhagyott helyeken üzemek nőttek ki a földből, amelyek alapanyagokat állítottak elő, sokszor veszélyes anyagokat. Laboratóriumokra volt szükség, és mindez a legteljesebb titoktartás mellett. A szerteágazó akció a Manhattan-terv fedőnevet kapta.

1942 októberében Julius Robert Oppenheimer berendezte laboratóriumát a New Mexico-i Los Alamosban. Oppenheimer, „az atombomba atyja”, a Harvardon, Cambridge-ben és Göttingában tanult, majd 1928-tól a Kaliforniai Technológiai Intézet előadójának. Los Alamosban a magkutató elcsapatát gyűjtötte maga köré, munkatársai: Enrico Fermi, a fizikai Nobel-díjas olasz kutató, aki Mussoliniék elől elmene-



kült hazájából, a magyar Teller Ede, aki 1935-ben emigrált az Egyesült Államokba, és a fizika óriása, a dán Niels Bohr, aki a háború után visszatért hazájába, és a nukleáris energia békés felhasználásának élharcosa lett, akárcsak Oppenheimer.

A mérőföldkő-jelentőségű kísérletet, a láncreakció mesterséges előidézését, Enrico Fermi készítette elő és hajtotta végre 1942. december 2-án, a Chicagói Egyetem egy elhagyott udvarán. Akár fel is robbanhattak volna a város, de szerencsésül volt: a láncreakciót ellenőrizni tudták, és fontos ismeretek birtokába jutottak. A következő hónapokban titkos üzemek megkezdték a 235-ös uránium izotóp előállítását. Roosevelt titokban, a Kongresszus tudta nélkül támogatta a tervet, amely végül is kétmilliárd dollárba került.

1944-ben szakadást állt be a tudósok csoportjában. Egy részük, Niels Bohrral az élen, ellenezte a nukleáris energia katonai célokra való felhasználását, és kérte az elnököt, hogy az atomtitkokat hozza a nemzetközi tudományos élet tudomására. Azt hitte, hogy a tudomány közkincs. Naiv volt.

Közben, 1944 nyarán, a 235-ös urániumot végre megfelelő mennyiségben tudták gyártani, megkezdődhetett a fegyver tervezése és kivitelezése.

Az indítás: 1944. szeptember 1. — 1945. június 27.

Uzal G. Ent tábornok, a II. Légihadsereg parancsnoka, John Lansdale-re pillantott, az Egyesült Államok hadseregének hírszerző ezredesére, aki bevezette hozzá Paul Tibbetst. Aztán Ent tábornok bemutatta az íróasztala mellett ülő két férfit. Egyikük, William „Deak” Parsons, a hadiflotta kapitánya volt, robanóanyag-szakértő, s emellett az egyik legbefolyásosabb ember az egész Manhattan-tervben. A másik civilben volt, Norman Ramsey professzor, a Harvard Egyetem fizikusa, 29 éves.

Paul Tibbets alezredest meghökkenette Ramsey kora; a tudósokat addig görnyedt hátú, fehér hajú bácsikáknak képzelte. Úgy vélte, a két férfi alkalmas a légiharcra, noha Parsonst kopaszága öregebbnek mutatta 44 événél. Csodálkozott, hogy kerül ez a tengerészkapitány a pilóták tanácskozássára.

— Hallott valaha az atomenergiáról? — kérdezte Ramsey a született tanár éles hangján.

— Hallottam — felelte Tibbets.

— Hogyhogy?

— Foglalkoztam fizikával, tehát van fogalmam az atomerő felhasználásáról.

— Mit tud ennek a kutatási területnek pillanatnyi állásáról? — kérdezte Parsons.

Tibbets Ent tábornokra nézett, de az egyetlen jellel sem bízta. Néhány nappal azelőtt, amikor először tájékoztatták a Manhattan-tervről, azt is tudomására hozták, hogy haditörvényszék elé kerül, ha kiköttyant valami információt. Tibbets Lansdale-re pillantott, aki alig észlelhetően bólintott.

Tibbets beszélni kezdett, a lehető legdiszkrétebben. Tudta, hogy a németek a nehézbombák előállításán dolgoznak, ami a maghasadáshoz szükséges.

— Rendben — mondta Ramsey, s értékelő megjegyzése inkább illett volna egyetemi környezetbe, mint egy tábornok komor irodájába. — A mieinknek sikerült előidézni a maghasadást. Ezen az alapon egy bombát szándékozunk előállítani. Egy olyan bombát, melynek robbanóereje megfelel 20 000 tonna hagyományos robbanóanyagénak.

Ezután Ent tábornok megmondta Tibbetsnek, hogy öt választották ki a bomba bevetésére. 1944. szeptember 1-e volt; a helyszín: a II. Légihadsereg Főhadiszállása. Colorado Springsben.

Néhány perccel ez előtt a beszélgetés előtt Lansdale bevezette Tibbetst az Ent tábornok irodája melletti öltözőbe, ahol egy módfelett személyes kérdést tett fel neki. Tibbets, bár nem mutatta, meg volt döbbenne. Honnan szerezhett tudomást egy a vadidegen ember egy 10–12 évvel ezelőtti eseményről, amelyet jórésével már ő maga is elfelejtett? És mi szüksége volt utánajárni egy ilyen eseménynek?

Tibbets rájött, hogy ez a magánélete, érzékenysége ellen elkövetett támadás kiszámított manőver. De mit tegyen? Tudta, hogy Lansdale kérdésének nincs semmi köze a katonai hírszerzéshez. Teljesen indokolt lett volna tehát, ha nem válaszol rá, és hátat fordítva kilép az ajtón, s visszatér a megszokott katonai környezetbe, ahol senki sem merészelt ilyen intim természetű kérdést feltenni egy többszörösen kitüntetett háborús hősnak.

(Folytatása a 20. oldalon)

Gordon Thomas és Max Morgan Witts dokumentumkönyve nyomán készült teszt:

NEMESS LÁSZLÓ



HARMING PERC a leghálásabb közönség színházában

Feinótt-játékaikba belemelegedve a színházi rovatok vezetői sajnos ritkán ocsúdnak arra (mondjuk, mint most, gyermeknapján), hogy valami lényegesről ismét megfellebbezzek: arról a művészről, aki elsősorban a gyermekeknek szentelte életét, arról a művészetről, melynek büvöletében a jövő színházlátogató közönsége felnövekedik. Pedig a bábszínház ősi és nemcsak közönségében örökösen megújuló művészete sikereiben és gondjaiban fokozott figyelmet érdemelne. Mint színházi műfaj, mely ösztentésében — színház, grafika, fény, zene, mozgás szintéziséként — mérhetetlen lehetőségekkel rendelkezik, és mint az erkölcsi, esztétikai és anyanyelvi nevelés erős bástyája, állandó, szakavatott és igényes kritikai igényt.

Rangos művészek, nagy égiségek és nemzedé-

kek vállalták és vállalják ma is a parván mögötti fél-névtelenségben az örömerítés és az önéből való továbblépés, megújulás gyönyörű és gyötrelmes feladatát. Mi most egy félórát, háromszor tíz percet szentelünk nekik: gondjaiknak és örömeiknek, terveiknek és sikereiknek, tudva azt, hogy a magunk részéről most is adósok maradunk.

Hogy egyebet ne említsünk: értesültünk, hogy Kovács Ildikó, a műfaj egyik legavatottabb animátora, a nemzetközi tekintélyű bábrendező, most vonult nyugdíjba. Munkatársunk azonban hiába kereste kolozsvári lakását, hogy ebből az alkalomból interjút készítsen vele. Kovács Ildikó Szebenben rendez, mint vendég. Ami késik, nem múlik. Szeret ejtjük mi annak, hogy — stílszerűen szólva — holnap legyen az Új Élet-olvasók vendége.

Tíz perc a kolozsvári Bábszínházban

A kolozsvár-napocai bábszínház magyar tagozatának legutóbbi bemutatóján, a Lúdas Matyi előadásán történt, hogy amikor az álruhába öltözött Matyi a poffeszkedő Döbrögi közelébe férközött, és az elszendvedt sérelem megbosszulásaként kimérte rá az első 25 botütést, egy csernázékony hang megszólalt a teremben: „Csak 23 volt!” Péter János, Lúdas Matyi alakítója, azóta gondosan vigyáz, hogy ne csúszson hiba a számolásba.

Hasonló kedves eseteket, melyek a kis színházlátogatók feszült figyelmét, teljes odaadását bizonyítják, százzal lehetne felhozni, mind a klasszikus mesék bábszínházi előadásairól, mind a kortárs szerzők darabjainak bemutatásáról. És nemcsak kolozsvári példákat. Hogy mégis az itteni előadásokkal kapcsolatban emeljünk ki mindezeket, azért van, mert a kolozsvári bábszínház román és magyar tagozata pontos egyensúlyérzékkel sorakoztatja játékrendjében egymás mellé a két csoportba sorolható előadásokat, elsőbbséget biztosítván az idősebb hazai alkotásoknak, de nem feledkezvén meg a klasszikus örökség és a világirodalom értékeiről, a gyermekek lelki-szellemi gazdagodása érdekében hasznosítható kincsekről sem.

Az idei bemutató mellé így sorakozik fel a régebbi előadások közül a János vitéz, a Csipkerózsika, a Hófehérke és a hét törpe, Piroska és a farkas, kiegészítve Dorina Tanácsu két bábújas nyúláról, Tipről és Topról szóló játékát, Zágoni Olga Kajitkó című sárkánytörténetét, Nina Cassian Kíváncsi elefántkölykét, Györfi Kálmán fanyar-édes humorú sztoriját, A rettenetes cilinderét, és több más darabot.

Ha a jelenlegi játékrendet gondolatban összehasonlítjuk a 10–15 évvel ezelőttivel, legalább három vonatkozásban fejlődésről, előrehaladásról adhatunk számot: a romániai magyar szerzők sorában akkoriban főként Méhes György és Bajor Andor nevével találkozhattunk, azóta a sor kiegészült a felsoroltakkal, s melléjük oda kell még írni Palocsay Zsigmond, Nagy Olga és több más szerző nevét. Méghozzá nem is a névsor végére. Hasonlóképpen az is érdemes számon tartanunk, hogy a rendezők közül Kovács Ildikó nemcsak élénk fantáziájú, szuggesztív bábszínházi varázslóként tűnik ki, hanem a klasszikus mesék átdolgozójaként, színpadi szövegírójaként is. Ezek a kvalitások és az általa rendezett szép és megkapó előadások emlékei, bizonyára nem merülnek feledésbe mostani nyugdíjba vonulásával, remélhetőleg ezután is lehetősége nyílik még több emlékeztető vésdős előadás színpadra segítéséhez. Végül nem hallgatható el, hogy Kovács Ildikó és Aureliu Manea, meg az olyan kiváló tervezők, mint Botár Edit, mellé az idő alatt rendezőként is helytálló, tehetséges és sokoldalú bábosok

és pantomimesek nőttek fel. Ha Koblicska Kálmánt és Balló Zoltánt említjük, csak a két legtöbbet ígérő rendezői tehetséget neveztük meg.

Hogy hogyan határozná meg a bábszínház jellegzetességeit, megkülönböztető vonásait? — kérdeztem egy beszélgetés során Nicoleta Bradtól, a kis intézmény igazgatónőjétől, s ő rövid gondolkodási idő után azt mondta: — Bár a bábszínházak a nagyszínházaknál is fokozottabb mértékben törekedtek eddig is arra, hogy játékrendjük ne hasonlítson egymáshoz, a klasszikus mesékről s a kiemelkedő alkotásokról egyik sem mondhatott s nem mondhat el ezután sem. Ezért ezek a mesejátékok, ha nem is azonos évadban, de előbb-utóbb csak bekerülnek mindenik együttes repertoárjába. Mindig műsoron tartunk viszont olyan darabokat is, amelyeket mások nem játszanak, s mások is olyanokat, amelyeket mi nem játszunk; így hát a vendégszereplések lehetősége nincs kizárva, sőt, egyszerűen sűrűbben is sor kerülhetne különböző vendégjátékokra. Ami minket, kolozsváriakat más bábszínházaktól lényegileg megkülönböztet, az az, hogy sűrűbben tartunk nemcsak gyermekeknek, hanem felnőtteknek is szánt előadásokat. (Ilyen a magyar tagozaton az évek óta műsoron szereplő, századik előadáshoz közeledő Karnyóné, a román tagozaton pedig az újonnan bemutatott Varázsvuola, Mozart operájának bábszínházi változata.) És az is megkülönböztető vonásaink közé tartozik, hogy nem mindig törekszünk tiszta bábszínházi előadásokra, a mi színészeink néha a függöny előtt is megjelennek, nemcsak hanggal, hanem arcjátszával és mozgással is közvetítik, szuggerálják mondanivalójukat.

(L.)

Tíz perc Antal Pállal, Marosvásárhelyen

A marosvásárhelyi Főtéren még állt a régi Transylvánia épülete, az egykori cukrászda bejárata fölött a friss festékreteg alól átderengett a régi cukrászda felirata — City, mi is lehetett volna más? — bent, a hosszúkas teremben már próbáltak a Ligeti Herta-együttes bábosai. Valamiféle öntevékeny csoport volt, támogatta őket a nőszövetség, a tanügy... művésze lehetett mindenki, aki hajlandó volt bábukat mozgatni, szöveget mondani, díszletet, plakátot festeni... volt közöttük egzisztenciájában elbizonytalanodott kiskereskedő, kisiparos, voltak munkások, tisztviselők... és volt egy nagymenyű orvosjelölt, golya — aki ezekért a bábokért hamarosan ott is hagyta az egyetemet. Pedig... jó néhány sor elgondoltam: konok munkabírással, kitarásával lehetett volna docens doktor is. Mint lettek később valamikori kollégái...

Azt hiszem, én voltam az első újságíró-sülvölény, aki egy hetilapban három hasábot összefűrtam erről az együttesről. Félek fellapozni azt a folyóiratot, bizonyára sok számárságot összehordtam. Mint annyian mások, akik minden jó kezdeményezésben egy-egy világmegváltó lépést véltek felfedezni.

Különböz az a bábosok valóban világot akartak javítani. Vagy legalábbis: egy mosolyréteggel többet varázsolni ama világ arcára. Ráfért.

Antal Pál azóta is ennek a marosvásárhelyi bábe-együttesnek a lelke; időnként főrendezője vagy éppen igazgatója — mindenkor mindenes, animátora. És koronatanúja ama folyamatnak, amelynek során ez az amatőr együttes egy nemzetközi viszonylatban szá-



A szarvasokká vált fiúk balladája Marosvásárhelyen

Haller József díszletei és bábui

mottevő művészi alkotóműhellyé izmosodott. Mégsem erről akarom faggatni.

E pillanatban Romániában húsz hivatásos bábszínház működik, három magyar és egy német nyelvű tagozattal. A bábszínházban a rendező valóban minde-nese, szervezője és mentora is a társulatnak. Ez pedig a nyolcvanas években nem kisebb gondot jelent számára, mint hogy a művészi igényesség feladása nélkül alkalmazkodjék az új feltételekhez — amikor is a művelődési intézményeknek az eddigieknél jóval nagyobb gondot kell fordítaniuk a gazdaságos ügyvitel problémáira. Antal Páltól megtudtuk: a marosvásárhelyi bábosok úgyszólván a lehetőségeik határáig mentek el; nonstop munka folyik, heti 22 előadást tartanak.

— Azt mondtad, nagy gondotok, hogy a pedagógusok nem ismerik eléggé ezt a művészeti ágat és lehetőségeit.

— A képlet egyszerű. Tavaly a marosvásárhelyi székházunkban heti hat előadást tartottunk, román és magyar nyelven. Egyébként a vidéket jártuk, több megye tartozik vonzáskörünkhez. Az idén heti huszonkét előadásnál tartunk. (Valamikor a bábjátékot a fizikai erő kifejtés szempontjából a bányászokkal sorolták közös kategóriába.) A probléma mármint az, hogy a több előadáshoz távlatilag is biztosítani kell a nézőháttérrel. Ha csak a régi, szokott közönségünkkel számolunk, ez hamarosan kimerül.

— Bocsanat a vulgáris hasonlatért: olyan helyzetbe kerültök, mint az a gyár, amelyik a reális szükségletnél ötször többet állít elő?

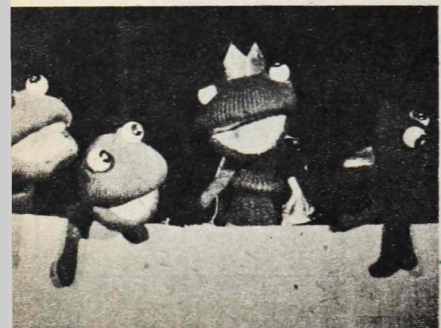
— Hol a reális szükségletek határa? A bábszínház iránt e pillanatban az óvodásoknál és kiskisiskolásoknál tapasztalunk érdeklődést. Holott a bábjáték elvileg és gyakorlatilag nemcsak a kisgyermeknek, de a kamaszoknak, a felnőttek szellemi-lelki szükségleteit is kielégítheti. A hatvanas években a marosvásárhelyi bábszínház felnőttek számára rendezett előadásaira nehezen lehetett jegyet kapni. Hétfőn vásárolták meg a szombatira szóló jegyeket! Bajor Andor paródiáit játszottuk, Hány Jánost, A szarvasokká vált fiúk balladáját, Molière-t... a János vitézről már nem is beszélünk! Most, amikor a szervezőink felkeresik a középiskolákat, hogy felső osztályos tanulókat hívjunk meg a Toldi-előadásra, a tanárok a szájukat húzogatták: „Ha valakinek kedve van az ilyen óvodás szórakozáshoz, hát elmehe!” Mellesleg: a Toldi-előadásunk hangszalaga archív érték: Kovács György tolmácsolását lehet hallgatni. És Toldi a tananyag része. Hát erre céloztam, a nevelők tájékozatlanságáról beszélve.

— Valamikor tehát minden korosztályra kiterjedt a közönségetek. Hogyan szűkült ez be?

— Akkoriban a televízió olyan újdonság volt, olyan frissen hatott, hogy annak kedvéért elfordultak tőlünk is. Most már helyreállt az egyensúly, a színházak, a mozik már visszahódították a közönségüket, most rajtunk lenne a sor. De lásd az utóbbi évek, talán évtized legsikeresebb előadását, a Kék madarat — ezt a bábszínpadra alkalmazott, törekény álmat, amivel akármelyik nemzetközi fesztiválról biztos díjat hozhatnánk haza — eddig összesen nyolcszor adhattuk elő. Barátok, ismerősök, szakmabeliek, rokonok nézték meg. Ném a magunk szempontjait akarom előtérbe helyezni: egyszerűen nem értem a felnőtt közönséget.

— Lehetséges, hogy az esztétikai képzettség tekintetében nem is olyan nagyon „felnőtt” ez a közönség...

— A mi esetünkben létkérdés, hogy azzá tegyük. A tizenévesek és a felnőttek jelentik a mi eddig ki nem aknázott hátszágunkat. Ha őket behozzuk a színházba, akkor nem vagyunk kénytelenek heti huszonkét előadást tartani — amit, miért is tagadnánk, lehet egy darabig csinálni, van benne valami hősiesség, de hát meddig? Ha telt házak előtt játszunk, akkor idővel előadást takarítunk meg; módunkban áll újabb, alaposan kiértelt bemutatásokkal jelentkeznünk. Legyenek ösztönök: a hatvanas-hetvenes évek elkényeztetettek bennünket, a tökéletes anyagi biztonság rászoktatott arra, hogy csak művészi szempontjaink legyenek. Így ala-



A Kajitkó Kolozsváron
Botár Edit bábui

kulhatott ki az a romániai bábszínház-iskola, amelyik igen rövid idő alatt világhírnévre tett szert, s többek között a vásárhelyi színház nemzetközi rangot vívott ki magának. A jelenlegi feltételek között intenzívebben kell dolgoznunk; de a színvonalat csakis a közönség támogatásával tudjuk tartani. A közönség szervezésében pedig a tanügyi emberek viszonyulása dönti el a kérdést. Olvastál valamelyik hetilapunkban ilyen irányú elmefuttatásokat? Mert én alig. Szóval a sajtó, a kritika is valahogyan félvállról kezeli a kérdést.

— Valóban olyan nagy tartalékot jelentene számotokra — mondjuk — az általános iskola felső osztályainak megnyerése?

— Az utóbbi két-három hónapban talán négy esetben sikerült az V–VIII. osztályosok részére egy-egy előadást szervezni. Ha ezek bejönnek, csak itthon legalább kétszáz előadást tarthatunk volna. Értsünk szót: nem akarunk valamiféle „cladhatatlan árut” a vevő nyakába sózni. Nemcsak a bevételi tervekről beszéltek itt; a felnövekvő nemzedék esztétikai nevelése a tét.

Töredelmesen megvallom, hogy az én bábszínházi kultúráim is, sajnos, minimális — előadásokat jobbára vendégszínházak fellépése alkalmával, illetve külföldön láttam. Ez utóbbiak között volt az, amit Koppenhágában, a Tivoli-park hatalmas auditoriumában láttam: Bartók Csodálatos mandarinját. A jegyek drágák voltak, mégis az elegáns, kiöltözött felnőttek zsúfolásig megtöltötték az ezer férőhelyes termet. És a másik előadás: Mexikó Cityben, rögtönzött utcai paraván előtt, véresen aktuális politikai darabot néztem végig. A szöveget alig értem, hatását a körülöttem álldogáló, nevető, helyeslő, tapsoló emberek mértém le...

Azt akarom mondani: a felszabadulás óta felnőtt, megizmosodott egy olyan színpad, amellyel bármikor versenyképesek vagyunk, bárhol a világon. Kevesen veszik észre, hogy ennek léte, virágzása — életminőségünk része. Nagyszínpadi rendezőinket távoli országok neves színházai hívják meg, fellépésük megtisztelő az ottani művészközösségek számára. Bábrendezőink sem maradnak mögöttük. Kosztolányi sorai járnak az eszemben: „... veszítve szeretünk igazán”. Valóban meg kell nehezítenünk, a szükségesnél nagyobb próbátelnek alávetnünk bábszínházainkat, hogy igaz értékükön becsüljük, igaz érdemeik alapján szeressük őket?

Tíz perc Szele Verával, Nagyváradon

Lehetséges, hogy személyes adottságomat akarom túlértékelni, korábbi érdektelenségemet kompenzálni. Fiatal bábrendezőt szoltok a rámpára — mondja el, hogyan születik a bábszínházi rendező.

— Tizenhárom éves koromban szerettem meg ezt a művészeti ágat, varázslatot, műfajt, mesevilágot. Akkor határoztam el, hogy bábszínész vagy rendező leszek. Mindenki azt mondta: ez nem pálya, nem mesterség, komoly ember ilyesmivel nem foglalkozik — de én tudtam, hogy nem vagyok „komoly” ember, és hogy nekem ez nagyon is megfelel.

— Rosszmájú leszek: mindig gyantítottam, az készül

művésznék, aki idejekorán felismeri: egyéb munkára alkalmatlan.

— Azt hiszem, matematikusnak sem lettem volna rossz. Sokat rajzoltam, zongoráztam, eléggé jó szövegmemóriával rendelkezem, verseket mondtam, jól fogalmaztam. Érettségi után Kolozsváron voltam egy évig bábszínész, aztán csak elvégeztem a filológiát. De amikor a váradi bábszínház versenyvizsgát hirdetett a rendezői állásra, jelentkeztem. Ketten voltak jelöltek, egy tűzoltótiszt, meg jómagam; a vetélytársam visszalépett. Fel is vettek — segédrendezőnek... Négyéves első féléds rendezői gyakorlat következett; ezután közel öt éves szünet (újságíróskodtam Bukarestben), majd visszatértem. Kettős honvágy, Várad és a bábszínház iránt. Így lettem másodsorára is bábrendező, ennek immár tíz éve.

— Ezzel a langaléta termettel hogyan lehetett bábmozgató, bábszínész?

— Kísért meg kellett hajolnom, ez igaz, enyhé gerincferdüléssel áldoztam a tanoncéveimnek. De ma ismerem a bábmozgató minden titkát. Amit megkövetel a színésztől, az az, hogy a gyermek tudom csinálni. Időnként játszom, nem túl igényes szerepekbe beugrom: kevesen vagyunk, nagy a terhelés.

— Maradjunk a rendezői szerepkörénél...

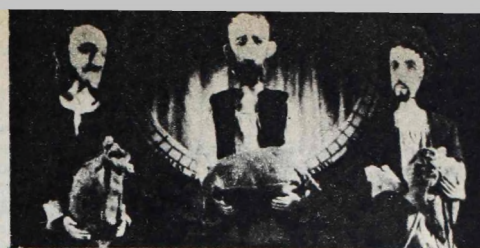
— A hatvanas években, kezdőként, természetesen a formabontással kacérkodtam. Akkor még az is annak számított, ha élő színész hoztunk be a bábszínpadra. Aztán meg arra törekedtem, hogy a gyermek játékkonvencióit érvényesítsem a színpadon — ezért is elég sokat kellett vitatkoznom. A színpadi, drámai konvenciókat cseréltük fel a gyermek játékkonvencióival.

— Nem vagyok színházi szakember, gyermeklélektanász sem. Magyarazza meg, hogy ez mit jelent.

— A gyermek megfog egy gyufásdobozt, és azt mondja: ez egy autó. Ez nem színházi, ez a gyermek pszichológiából ismert játékkonvenció. Mi megpróbáltunk együtt játszani a gyermekekkel. Később egy kiváló lengyel darabot rendeztem, a Majolena hercegisasszonyt, amit ember nagyságú bábuokkal játszottunk. Szívacsból készülték, a bábos mögöttük állt, pisztolyos szerkezettel mozgatta őket. Szakmai viták kezdődtek, mondták, ilyen bábu pedig nincs. Mi felmutattuk, hogy íme, van. Következett népszínházi, később manierista „korszakunk” — ezt követte egy kimondottan zenei irányulástűző törekvésünk. Ebben a szellemben mutattuk be A hőember szíve című darabot. Vivaldi Évszakokjára alapoztam. Bruegelre visszautaló bábuakat csináltunk... Ez a darab azért fontos, mert hozzásegített stílusérzékünk fejlesztéséhez. Ehhez a stílusvonulathoz tartozik a Hamupipőke-előadásunk is. A kort, a miliőt, az atmoszférát messze nemől stílusbázzal akarjuk tükrözni. Ne látja, ide jutottam a formabontó kísérletezéssel: az ellenformabontáshoz.

— Hamupipőke még mindig vonzza a mai gyermeket? A televízió...

— Az soha nem lesz igazi konkurrens a bábszínháznak; ez élő művészet — de hát erről a nagyszínházbeliek már mindent elmondtak. Hamupipőkeről érdeklődött. Mi itt a feltörekvő embert helyeztük előtérbe e mesékben. A Grimm-változat mellé behoztuk a Perrault-mese divatleit (6 ezt udvari mesének szánta — ezért játszik benne oly nagy szerepet a



A hőember szíve Nagyváradon
Bölöni Vilmos díszletei és bábai

divat). Előbogarásztuk a korhű kosztümök rajzait, ezekbe öltöztettük a törékeny, ember-arányú bábuakat. Szóval eljutottunk egy olyan stílári alapossághoz, ami ma nem divat. Most viszont mi vagyunk képtelenek erről lemondani... Ez nem manierizmus, ez egyszerűen a mai gyermek kultúrigényét elégíti ki. Valahányszor Hamupipőke feltűnik egy újabb és újabb ruhakreációban, a nézőtérben ülő gyermekek felsóhajtának: „Milyen szép!” Holott a bábszínház groteszk műfaj — ritka, amikor a közönségünk a szépségre így reagál. Egyébként alkalmazkodunk a korszellemhez, a semmiből, szóval anyagi befektetés nélkül csinálunk jó előadásokat... József Attila-műsorról kopogtatunk az iskolák aijátján, a címe „Kopogtatás nélkül”. Az önéletrajzra, levelezésre fűzzük fel a verseket... mert a holnapi nézőt már nagyon fiatalon kell kinevelnünk. Ezzel most egy másik régióhoz értem el, a zéró/lejt költéssel előállított zenei neveléshez. Az óvodákba más rendezvényünkkel megyünk: bábuk nincsenek, hangszalagról muzsikál Saint-Saëns: az állatok karneválja, versek, jómagam rajzolok... Ha ezek az előadások bevalnak, az eredmény felbecsülhetetlenül értékes lesz a holnapi közönség nevelése szempontjából. Nem fog al-mával dobálózni, zsíros kenyeret ragasztani a szék-támlára.

— Milyen közönség a gyermek?

— A világ legigényesebb, legtisztelteméltóbb közönsége. Előítéletmentes, őszinte, nem hajlandó engedményekre, nem fogadja el a színvonalatlanságot, a hamisít. Olyan közönség, amelyért érdemes dolgozni. És mi ennek a közönségnek produkálunk olykor neki meg nem felelő előadást. Bűn.

— Mivel foglalkozik a Szele Verával perszonálunióban élő írónő, Domokos Eszter?

— Lassan egy éve írogatom a kis terjedelmű esszéket, bábszínházról, bábszínjátszásról. Címe: Pygmalion titka. Az animáció rituáléja, lélektani rugói izgatnak. A műfaj buktatói, létjogosultsága, jövője. Arról elmélkedem, hogy ebben a művészetben mi az, ami erkölcsileg kifizetődik...

— A bábjáték, az ókori egyiptomtól kezdve, jó háromezer évet átveszt. Gondolja, hogy bebiztosította jövőjét a küszöbön álló újabb évezredre is?

— Hiúság volna azt hinni, hogy éppen a kétezerig hátralevő tizenöt éveknek alatt változik meg a három évezredet túlélő művészet sorsa. Azért a mi kis életünk mégsem lehet felezővonal, ilyen hosszú távon. Legyünk szerények és optimisták, bízzunk a bábuk hosszú jövőjében.

ERDÉLYI LAJOS



Esély és babér

RÁCZ ALADÁR

Nemrég egy rendkívül rátermett zongoristát hallgattam, Rácz Aladárt. E név viselője tizenegyedik osztályos a bukaresti művészeti liceumban. Tizenkét éves korában díjazott először, Suceaván, a gyermekművészek országos vetélkedőjén. Azóta többször indították

külföldi versenyeken is, és mindannyiszor sikerült egy-egy díjat hazahoznia: a spanyol Barcelonából, az olasz Senigallából, a csehszlovák Ústí nad Labemből.

Eddigi művészetének legnehezebb esztendeje 1983 volt. Abba hagyta a gyermekversenyeket, és Belgrádban először mérte tizenhat éves érettségét fel-nőttekhez. Nem hozott haza díjat vagy érdemdiplomát, de büszke lehet eredményére, amennyiben középdöntőbe jutott, alighanem legfiatalabbbként.

Legutóbb csupa Bachot játszott, mivel hogy a nemzetközi zongoraversenyek között is kiváltképpen néznek, igényesnek tartott lipcsei Bach-versenyre készül. Így 1984-et is élete legnehezebb évének könyvelheti majd el, amikor a végére ér. Ez alkalommal bizony nem játszhatja ki legkézenfekvőbb aduit, nem kápráztathatja el a zsűrit tizenéves ifjúságának varázserejével, szípkörös nagyszerűségével. A Bach-zene nemcsak a muzikalitás és a technikai iskolázottság hétrprobája, hanem legalább ugyanolyan mértékben az értelemé, az érettségé, a zenén túli kimondhatatlanságok iránti fogékonyságé is. Liszt-zenében remeklő csodagyermeket hallottam már, kivételes beleélőképességgel megáldott kiskorú növendéket a Mozart-játék ma-

gasabb színvonalára is fölvezetheti a jó tanár, a Bach-előadók azonban húsz fölött szoktak szárnyra kelni, s még inkább a harmincon, ha nem éppen a negyvenen is túl. Mit akarhat ez a tizenéves Rácz Aladár? Milyen reményekkel rajtol azon a versenyen, ahová harmincadik életévükig jöhetnek a világ Bach-zongorázó szakemberei?

Vajon afféle olimpiái szellemben jelentkezett, mármint annak a jelmondatnak a jegyében, hogy a részvétel a fontos, nem a győzelem?

Aligha.

Abból, ahogy a nehéz és még nehezebb Bach-műveket előadta, ennél több derült ki: hallatlan elszántság. Műsorán érzik, hogy még egészen új, „zöld”, de azt is kihallani belőle, hogy a Rácz fiú Bach-játéka a szó legjobb értelmében „mozgó” valami. Nem holmi megtanult kialakultság kérdőjeles érdemével, hanem a keresés összehasonlíthatatlanul érdekesebb erényével tűnik ki. A tizenéves művész játéka nem azt sugallja, hogy Bachot „így kell” előadni, s még kevésbé azt, hogy „márpedig ezt én így játszom”; ha ez volna a hozzáállása, hiába készülné Lipcsébe. Egyelőre csak azt mutatja, hogy ezt így is lehet és másképp is, és azt bizonygatja, hogy belőle nemcsak amúgy általában, ha-

nem a Bach-zongorázásban is „meg minden lehet”, bal lábbal dobantó kiestt vagy dicő közepdöntős, talán még annál is több. Idegei jók, biztonságosan zongorázik. A lipcsei versenyeredmény attól függ, hogy abból, ami Bach-föltö-gásában ma csupa mozgás, mi kristályosodik ki a következő hónapokban. A versenyre ugyanis már nem a kereső viszonyulást kell vinnie, hanem az „így van” meggyőző bizonyosságát, vagy legalábbis az „így akarom” kihívással járó kockázatvállalást. Az igazi nyereség azonban az, ami addig történik a fiatalemberrel: a Bach-zene igazságának kutatása és ön maga elmélyült keresése e zene tükrében.

Jól választ, aki — bár Liszt-tolmácsolásban máris sikeres — Bachot választja tizenéves muzsikusi élete vezércsillagául. Ez a zene nemcsak Lipcséig vezet az ifjút, hanem messze azon túl is, ez a zene Lipcsétől és a versenytől függetlenül is messzire vezet őt, aki nemcsak a pályán, hanem a zene egyetemében s a művészet mindenségében is keresi a maga helyét. Ha helyezést nyer Lipcsében — amit szívből kívánok neki —, az újabb lépés lesz minden jel szerint magasba ívelő pályáján.

LÁSZLÓ FERENC

ENOLA GAY

(Folytatás a 17. oldalról)

Tibbets azonban úgy döntött, hogy megmondja az igazat.

— Igen. Voltam egyszer letartóztatva. A North Miami Beach egyik zsarujára...

— Miért?

— A surfside-i seriff elkapott egy csajjal egy kocsiában. Letartóztatott, bedugott a lerbe, aztán egy bíró, családunk barátja, kihúzott a slamasztikából, s az ügy elfelejtődött.

Tibbets alezredes, azzal, hogy bevalott egy ilyen ifjúkori hancúrozást egy kocsi hátsó ülésén egy lánnyal — beírta a nevét a történelembe. Ő lesz az, aki porrá zúzza Hirosimát, ezt a japán várost, amelyről addig még csak nem is hallott. És három nappal azelőtt még nem is volt szó arról, hogy őt jelöljék erre a feladatra. Aztán Barney Giles, a légierő személyzeti osztályának helyettes főnöke, úgy döntött, hogy Tibbetszel helyettesíti azt, akit korábban kineveztek. Lansdale pedig, aki azon kevesek közé tartozott, akik ismerték a Manhattan-tervet, villámgyorsan részletekbe menő nyomozást szervezett, mely ellenőrzés csúcspontja az öltözőben feltett kérdés volt. Az ifjúkori félrelépésre vonatkozó kérdés volt az utolsó teszt Tibbets jellemének feltárására. Ha megmondja az igazat, ő a kiválasztott. Lansdale meg volt elégedve.

A tábornok irodájában Ramsey és Parsons részletesen tájékoztatták Tibbetst a világ első atombombájának gyártási tervéről. Aztán Lansdale hozzátette:

— Ezredes úr, szeretném, ha megértene: első a biztonság! Papírmunkája nem lesz. Irányítania kell a beosztottjait, hogy tudják, mi a teendőjük, és azt tegyék, amit kell. Megértett?

— Teljes mértékben, ezredes úr.

Ent tábornok azzal fejezte be az értekezletet, hogy hivatalosan Tibbets parancsnoksága alá helyezte a 393-as nehézbombázó ezredet, amelynek támaszpontja Nebraskában volt. Ez a 15 tagú legénységből álló alakulat lett a világ első nukleáris bevetésre alkalmas egysége. Kiképző támaszpontját is kijelölték: Wendover, Utah állam. Az akció fedőneve *Ezüsttű* lett.

Tibbets még csodálkozott is, ki találhatta ki ezt a házias fedőnevet egy olyan harci feladat számára, melynek célja forradalmasítani a háborút. Bár azt, hogy egyetlen bomba, amit egyetlen gépből dobhatnak ki, egyenértékű lehet 20 000 tonna hagyományos robbanóanyaggal, egyelőre nem tudta elhinni és elképzelni. Egy ekkora robbanótöltet leszállásához 2 000 nehézbombázó kellett volna...

De egyelőre egyéb gondjai voltak. Össze kellett szednie néhány megbízható, kipróbált embert, akiket már régebbről is ismert, akikkel már dolgozott együtt, aztán el kellett látogatnia Wendoverbe is. Ki kellett dolgoznia egy kiképzési tervet, s fel kellett készülnie arra, hogy együtt dolgozik majd egy csapat civilvel, akik talán megengedik neki, hogy egy pillantást vessen majd Pandóra szelencéjébe.

Miközben kifelé tartott az irodából, Ent tábornok megállította:

— Ezredes úr, ha a hadművelet sikerrel jár, maga nemzeti hős lesz. Ha elbaltázza, maga lesz a legnagyobb

bűnbak, aki csak létezett valaha. Még börtönbe is kerülhet.

Tibbets középtermetű, zömök férfi volt, a modora elfogulatlan. Nem hitte volna róla az ember, hogy Amerika egyik legjobb bombázópilótája, aki annak idején az első B-17-let repülte át a La Manche-csatornát, hogy részt vegyen a második világháború légi hadműveleteiben: Ő vitte volt gépén Dwight D. Eisenhower tábornokot, a későbbi amerikai elnököt, Gibraltárra, ahol az észak-afrikai partraszállás terveit készítették elő. Ugyancsak ő szállította Mark Clark tábornokot Algériába, s szállt le vele egy röptéren, amelyet lőtt az ellenséges tüzérés. Tibbets vezette az első amerikai légikötőket észak-afrikai bevetésre, aztán visszavezényelték az Államokba, hogy részt vegyen a B-29-es bombázók kipróbálásában, egy olyan időszakban, amikor azt hitték, ezeken a légierődőkön nem is lehet repülni, mivel az első berepülő pilóta életét vesztette a próbarepülésen. Tibbets bátor volt, hozzácsokolt ahhoz, hogy parancsot adjon és parancsot hajtson végre — gyorsan és hatékonyan. Nem bírta az ostobákat, akikből véleménye szerint túl sok volt. A szolgálatban korrek volt, és kevesen tudták, hogy a szilárd külső mögött érzékeny alkat rejtőzik, egy olyan férfié, aki például szörnyen szenvedett, valahányszor bajtársakat veszített egy-egy bevetésen.

1915-ben született Illinois államban, apja cukrász volt, édesanyja pedig — Enola Gay — szelíd, kedves asszony, akárcsak különös neve. Sosem hitte volna, hogy nevét a világ első harci bevetésre szánt atombombáját szállító gép viseli majd.

(Folytatjuk)

Hagyományápolás...

(Folytatás a 13. oldalról)

Társadalmunk emberi közösségei és egyedei ma nem azonosak sem a húsz, sem az ötven, sem a száz évvel ezelőttivel. Így a népművészet sem lehet azonos. Ma is elsődleges a tárgykészítés, de változott igénnyel. Példának említhetjük azt a sok, fából készült tárgyat (sulyok, guzsaly, feszítőfa, tornácdíszek), vakolatdísz, textíliát (átalvetők, házi szőttek stb.), amelyből már nem készül új, mert funkcióját veszítette. A díszítőmotívumok viszont lassan-lassan megjelennek a korszerű funkcionális és díszítő szerepű tárgyakon: faragott bútorokon, falvédőkön, terítőkön.

Ezzel szemben a kapu megmaradt kapunak, díszítményeivel együtt. A népviselet, a többi szőttek, varrottasok, a szalma és gyékény, a vesszőfonatok, a faragott fatárgyak mind célszerűek. A fazekasságban ugyan fokozódtak a díszítőigények, de az alkotások továbbra is használati tárgynak készülnek. A népi tárgykészítés, amelyet az iparművészet modellje befolyásol, könnyen hajlik a felületes, gyors tárgykészítés és díszítés módja felé.

Napjaink nagy gondjai közé tartozik a népművészet sokrétűségének helyes értékelése. Az alkotásban a helyes út megválasztása elsősorban az alkotótól függ, de a közösség szelektív ízlése is fontos eligazító tényező. A végső ítéletet csak az utókor mondhatja ki. A jelenkornak marad a hagyományápolás, a hagyományápolás nagy feladata. Hagyománykövetőnek lenni ma is szép feladat.

AEROBIC – SZÉPSÉG ÉS EGÉSZSÉG (V.)

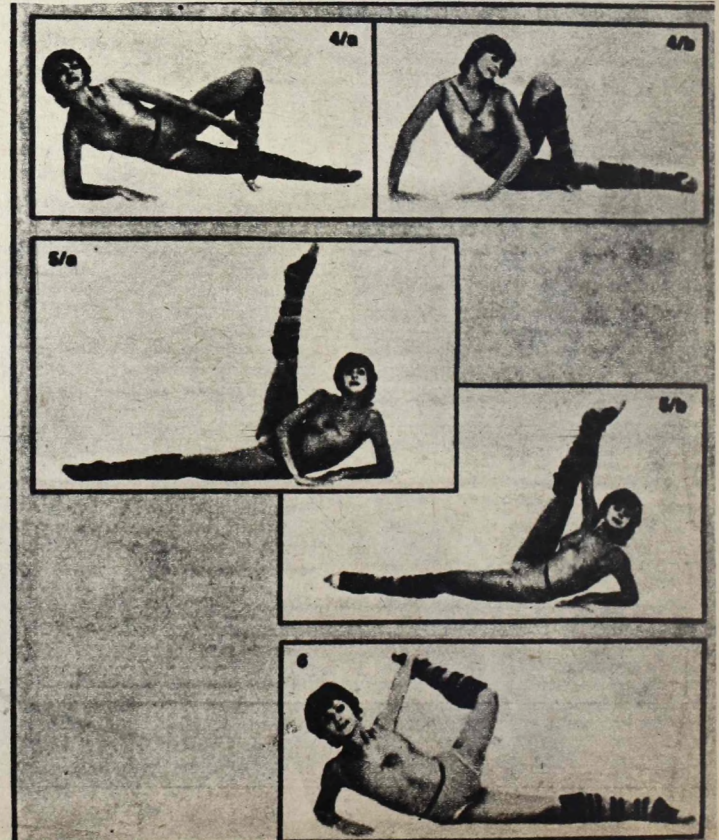
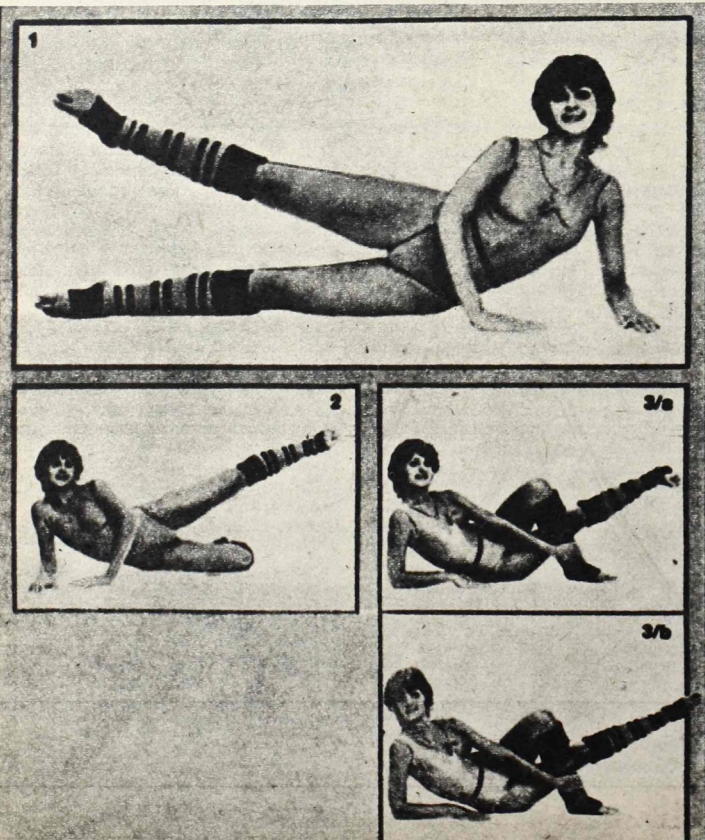
1. Jobbláb-emelés oldalt, kéztámasszal a talajon. Vigyázzanak arra, hogy a törzsük ne forduljon el.
2. Balláb-emelés oldalt, lábfejhajlítással macskakaromba
- 3/a—b. Hajlított balláb-támasszal elől jobbláb-emelés oldalt, majd ugyanez lábfejhajlítással. Nagyon fontos a medence és az emelt láb egy síkban tartása.
- 4/a—b. Jobb oldalon fekvésből csípőemelés, jobbalkar- és hajlított bal-

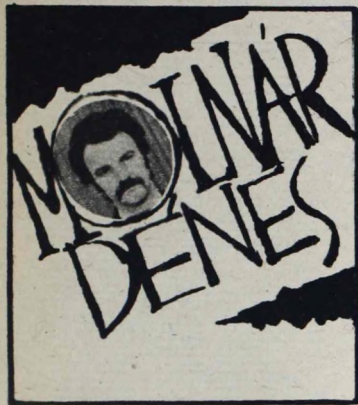
láb-támasszal, majd törzshajlítás balra leülésbe. Az oldalsó fekvőtámasz nehéz egyensúlyi helyzet.

5/a—b. Jobbláb-emelés oldalt kéz- és alkartámasszal a talajon, majd jobb-boka-fogás. Ebben a kiindulóhelyzetben lehet J. Fonda egyik legnépszerűbb gyakorlatát végrehajtani, ha a talajon levő lábat is a függőlegesig felemeljük.

6. Hajlított balláb-emelés hátra, bokafogással

Gyakorlatok oldalfekvésben és -ülésben (1.)





Kvittek vagyunk

Csapnivaló darabban szerepel az ötvenes évek elején egyik társulat Gyergyóditróban, s az emberek nem nagyon tolonganak, hogy jegyet vegyenek. „Hóban, fagyban ideutaztunk — győzködi a turnévezető a tanácselnököt —, fel akarjuk lendíteni a falu művelődési életét, s az áldozatunkra teljes közömbösség a válasz. Jól van ez így, elnök elvtárs?”

Mit csinált a tanácselnök, mit nem, az előadás kezdetére ötven-hatvan ember összegyűlt, de a mondvacsinált jeleneteket, a lélektelen játékokat s a puffogó mondatokat látva és hallva, a többség az első felvonás után szedelőzködni kezdett. Ki azzal, hogy beteg hozzátartozót hagyott otthon, várja a testvérét, gyereket, rokonát, ki azzal, hogy át kell ugrania szivarért a szövetkezeti boltba. A tanácselnök egy ideig nézelődött, forgolódott, igyekezett megállítani a nép-



vándorlást, de amikor látta, hogy rövidesen egyedül marad, odament a turnévezetőhöz, s azt mondta: „No, művész elvtárs, megnéztük az első felvonást, mi is meghoztuk a magunk áldozatát, most már kvittek vagyunk” — és lassan, csendesen a többiek után ballagott.

„Csoda”

— Látod, Miska — mondja az előadással hazafelé ballagó Hevesi Miklós társának, Fekete Mihálynak —, nem vagyok olyan feledékeny, mint ahogy állítod. Az esernyőmet nem hagytam el, itt van a kezemben...

— Hát ez csoda — mondja Fekete, s kissé eltávolodik, hogy jobban szemügyre vehesse a „csodát”.

— De a nyele — akad meg Hevesi, aki bizonyosságképpen jobbra-balra forgatja az esernyőt —, a nyele mintha más volna. Valaki kicserélte az esernyő nyelét...

Tűrhetetlen!

— Vilma, ez mégiscsak tűrhetetlen! — dorgálta szobalányát hajdanában Papp Nusi, a kiváló, de szépnék igazán nem mondható színész. — Maga minden reggel csókolózik a tejeseemberrel. Mit kell majd hallanom ezért a szomszédoktól, az irigyektől, a várostól. Vegye tudomásul: ezentúl én fogom átvinni a tejet!

— Veheti, művésznő — válaszolt sértődötten a szobalány —, magát úgysem csókolja meg a tejes.

M.J. — P.Á.

Önkiszolgáló haramiák

A kasszásnőnk valószínűtlenül szőke, fiatal és szigorú arcú, aki nagyon nevetlen és tudatlan gyermekeket oktat. Mondjuk ki nyíltan: értelmileg erősen visszamaradt gyermekeket.

És ez az arckifejezés vagy erkölcsi tartás a kereskedelem közmegegyezése szerint indokoltnak tűnhetett. Hiszen közönséges, verekedő hajlamú és megrogzított vásárlókkal volt állandóan dolga.

Aki pedig vásárol, az a kiszolgálók hagyományos fölfogásában: hülye, rosszindulatú, és igen zavaros családi viszonyok közül került az üzletbe. Ha például a kasszásnő reászólt volna az egyik rosszarcú, magában motyogó, kancsi vásárlóra, hogy „küldd fel, fiam, az apádat, hadd beszéljek vele a viselt dolgairól”, a vásárló gépiesen nyilván azt feleli: „nincsen apám”, vagy „az apám az ország más részében él”. Esetleg: „az apám alig tud járni”.

Vajon ki lehet egy vásott, közönséges vásárlónak az apja? Miért nem törődik a gyermekével, miért engedi vásárolni? A vásárló szülei régóta elválhattak, aztán vadóc lett belőle, így keveredett a többi vásárló közé. Ki tudja, mit eszik egy ilyen vásárló? De nyilván iszik is, ezt a kasszásnő is megfigyelte. A vásárló néha egy üveg vodkát is leemel, hogy ellopja. Közben megijed a kasszásnő indokolt szigorától, és maszatos kézzel előkotorja a pénzt.

De a vásárló zavaros és visszataszító erkölcsi arculatát a fejletlen, ki sem zsendült vagy már elborult értelem teszi végképp infernálisá.

A vásárlók képesek bármit megvásárolni. Kidüldött szemű füstölt halat, örölt kekszet pudingdobozban, és a kekszpor vagy kekszliszt mellé mustárt. És ezek az elfajzott egyének vagy lények nem tudják, mennyibe kerül a kekszomladék meg a mustár együtt. Pedig külön-külön mindenre reá van írva, de nem képesek összeadni meg beszorozni. Csak bámulnak, tátognak, nyilván ezeket a számukra valamiképpen hasznos anyagokat el akarják lopni.

A kasszásnő szomorúan ingatja szőke hajkoronáját, és reá-reászólt egy-egy ilyen elvetemült alakra:

— Miért vesz két kekszet, és mellé öt üveg mustárt?

Vagy:

— Miért vesz két üveg mustár mellé öt kekszet?

Az értelmes világ rút számkivetettjei képtelenek megokolni misztikus eljárásukat.

De a kasszásnő nem is vár elfogadható választ a kérdéseire. A vásárlók, ezek az elhagyott, utcáról jövő, utcára menő gyermekek, ilyenkor kidülesztik a szemüket, hogy a kasszásnő majdnem őket is leblokkolja mint füstölt heringet.

Sőt ha a kasszásnő joggal megharagszik, akkor a mustárosüvegtől kéri annak a düldült szemű tengeri lénynek az árát, aki a mustárosüveget próbálja kicsempészni. Ilyenkor az elvetemült, pimasz vén suhanc makogni, gagyogni, bugyborékolni kezd:

— Kérem szépen... itt nincs semmiféle füstölt hal... csak mustárosüveg... Mintha ő maga nem lenne teljességgel azonos egy füstölt heringgel.

A kasszásnő erre az arcatlanságra már nem is felel. Kifejező és értelmes ujjaiával zongorázni kezd a pénztárgépen, mint aki a zenében talál vigasztalást.

Mert hiába mondaná a bárgyú, üzlet-ről üzletre csavargónak, hogy:

— Küldd föl, fiam, holnap reggelre az apádat.

A vásárlónak nincs se apja, se anyja, se nagybátyja, se nagynénje. Senki sem gondolja, nem fegyelmezi, nem oktatja, csak a kasszásnő.

Ó vigyáz reá, szigorral, de az üzlet helyi igazsága szerint elfogulatlanul.

De a szigor, vagy talán harag valamiképpen a pénztárgépre is átragadt. Mert szagatni kezdte a számlázócédlúkat. A kasszásnő ettől valamilyen ihletett állapotba került, a pénztárgépet „tépé, cibálta”, hogy az élet melódiáját csalja elő belőle.

A gyanakvó vásárlók nem szóltak semmit, csak sötéten és jóság balsejtellemmel kancsalítottak erre a sajátos előadóművészi mutatványra.

És a zongorázás csúcspontján, egy rendkívüli fortissimónál a pénztárgépet kattant egyet és — elhallgatott.

A kasszásnő hűvös arca átmelegedett, hosszúkas művészujjait a billentyűkön pihentette. Majd fölállt, és megszólította az előtte álló, mustárosüvegeket cipelő zabigereket:

— Pardon...

Különös szó, új hang volt a teremben. Szinte várták, hogy folytassa: pardon, pardon, szenyóra. Tehát váltja be szerelmét angolul a vásárlóknak. Szerelmét, amit mind ez idáig hősiesen titkolt.

De nem ezt tette. Hanem kinyitotta a gép oldalát, és benézett a görgők, tekerések, a helyi kereskedelmi kibernetikus agyak összefüggésébe. Maga a szerkezet olyan bonyolultnak mutatkozott, hogy egy háromlécűs mustárosrakétát lehetett volna Föld körüli pályára vezérelni a kapacitásának felével.

A szőke fej eltűnt a gépezetben, majd ijedten kikandikált és bejelentette:

— Ez... úgy látszik, ráz...

Rémülten hallgattak most a züllött vásárlók. Még azt sem mondták meg, azt is letagadták, hogy a gép azért ráz, mert villannyal működik, akár az ehhez hasonló houstoni berendezések.

Ők odazüllöttek, hogy hagyták volna a szőke pénztárosnőt, aki anyjuk helyett anyjuk volt, kínhalt halni az elektromos szikrák között. Hogy essen bele a titokzatos villanyorgonába, mint egy lepke, megégett fehér szárnyakkal.

Nekem ezután senki se védje a vásárlókat, ezeket a leghitványabb bádorgodókból is kivetkőzött, se hús, se hal ördögfiakat!

Nevelőnőjük — mert hiszen az volt — végre visszaült, és rászólt a mustárlók bandájára: senki se mozduljon a következő percben. Ne próbáljanak lopni!

És ő sem mozdult, jó példával járt elől. Így maradtak, és hallgattak, egy negyedóra, egy félóra múlva is.

Ekkor a kijárat felől szürke köpenyben két ormótlan alak siklott be nesztelenül, a gépet kiszédték a fali csatlakozóból, és szó nélkül elvittek.

Akkor a kasszásnő fölzokogott: — Mondtam — ritta —, hogy ne lopjanak.

A haramiák töprengve figyeltek egymás zsebére. — De hát ki lopott? — kérdezte egy öszülű szédelőg.

Szegény kisasszony, mint egy letört halványárga rózsza, az asztalkájára borult, úgy zokogta:

— Sajnos... két vásárló... ellopta a pénztárgépet...

MATERNA



BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az állami kereskedelmi hálózatban egyre több MATERNA üzlet áll a kismamák, szülők rendelkezésére. A MATERNA üzletekben bébiholmi, konfekció, kötöttáru és cipő gazdag választéka kapható csecsemőknek, illetve 1—14 éves gyermekeknek.

Csecsemőknek: fehérnemű, kezeslábas, különböző garnitúrák, kötöttáru, harisnya, cipőcske stb.

1—14 éves gyermekeknek: ruha, öltöny, nadrág, ing, szoknya, blúz, felöltő, blézer, kiskabát, cipő, szandál.

A MATERNA üzletekben egyenruhák is kaphatók pioníroknak és a haza sólymainak.



IFJÚSÁGI REJTVÉNYVERSENY

Minden helyes válasz 1 pontot ér; külön csak az ettől eltérő értékeket jelezzük. A megfejtéseket a marosvásárhelyi szerkesztőség címére kérjük, a részvételi szelvény kíséretében. A feladó nevén és címén kívül kérjük feltüntetni az iskolát is, ahova a versenyző járt(t). Beküldendő: a feladat sorszáma (római szám), utána sorban az arab számok és a hozzájuk tartozó betűk egyike vagy, ahol az kell, a szöveges válasz.

A helyes megfejtések közlését 14-es számunkban kezdjük meg; eredményhirdetés: 1985/1-es számunkban.



I. 1. Hol található ez az épület?

- Kolozsvár-Napoca
- Marosvásárhely
- Szeben

2. Mi a neve?

- Régi vármegyeház
- Egyetemi könyvtár
- Teleki-téka

3. Mi működik benne?

- Teleki-Bolyai dokumentációs könyvtár
- Történeti múzeum
- Filharmonia

II. Ezek a szavak szétszédtek, szertegurultak, összegabalyodtak. A bal felső sarokból kiindulva szedje össze, próbálja rendbe rakni őket, és küldje be az eredményt! Hét szerzőt és hét címet kell kapnia.

Mikszáth	István	Matyókó	vitéz
Tömörkény	Kálmán	Szóló	és bagoly
Fáy	Sándor	A néhai	Hattyú
Arany	András	János	bárány
Móra	János	A méhek	meg Marci
Tamási	Ferenc	Bölcső	szóló
Petőfi	Áron	Toldi	és a medve

III. 1. Miért vágta pofon Árgyélus tizenegyszer Tündérszép Ilonát, mielőtt másodszor is megcsókolta volna?

2. Ki volt Sanyika Nagy István regényében, a Réz Mihályék kőstőlójában?

- vendég fiú
- talált gyerek
- csapattag

3. Ki írta a Goe úrfi című karcolatot?

- Ion Creangă
- I. L. Caragiale
- V. Alecsandri

IV. Mondattani elemzőskor elemezzük-e a határozott névelőt?

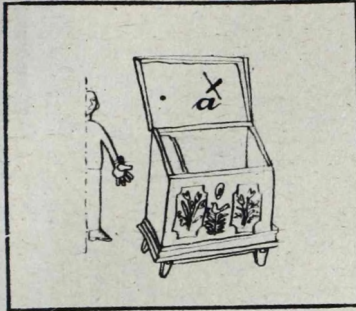
- igen
- nem
- esete válogatja

I. FORDULÓ Részvételi szelvény

V. Véleménye szerint hozzávetőleg hány szava van a magyar nyelvnek?

- 200 000 körül
- 500 000 körül
- 1 000 000 körül

VI. Képrejtvény



VII. 1. Ki számolt többet? — Két ember egy órán keresztül megszámlolta, hányan mennek el mellettük a járdán. Egyikük egy ház kapujánál állt, a másik pedig fel és alá sétált a ház előtt a járdán. Melyikük számolt meg több járókelőt?

— Sétálás közben többen találkoztak, nyilvánvalóan.

2. Vasúti jegyek. — Vasúti pénztáros vagyok, jegyeket adok el. Sokak számára ez felettébb egyszerű dolognak tűnik. Nem is sejtik, milyen sokféle jeggyel kell dolgozniuk még egy kis állomás pénztárosának is. Hiszen feltétlenül szükséges, hogy az utas jegyet vált-hasson egy adott állomásról bármelyik másik állomásra odafelé és visszafelé is. Az én vonalamon 25 állomás van. Mit gondolnak, hányféle különböző jegy van a pénztárakban együttvéve?

3. 28-as lánc. Miért lehet a 28 dominóból a játék szabályai szerint egy folytonos láncot készíteni? (Olyan dominókészletre gondolunk, amelyben a kövek számozása 0-tól 6-ig megy, tehát összesen 28 kő van.)

VIII. Kinek a raiza ez, kiről?



IX. Milyen ritmusa a magyar népdal?

- hangsúlyos
- időmértekes
- attól függ

X. „Üdvaromon Jegenyefa virágzik”

- Hány szótagú a fenti sor?
- Hány ütemre bontható?
- Mi a sorképlete (az egyes ütemekben levő szótagok száma)?

XI. 1. Írja be a hiányzó betűket a pontok helyére; felülről lefelé összeolvastva őket valamit kap. Mi az, és hogyan hangzik? (A kétjegyű betűt írt 2 pont illeti.)

- VA..KI = névmas
- FU..ON = ige
- GY..IT = ige
- AP..RA = főnév
- KA..AT = főnév
- KA..NA = főnév
- KO..CS = főnév
- JO..AN = melléknév
- SZ..ÜN = főnév
- TE..EM = ige
- Mi volt a 4., 5., 8. és 9. sorbeli névszók végén?
- a) képző
- b) jel
- c) rag

XII. Keresztrejtő

A tanulásról

Két MICSODÁT? rejtettünk el a vízsz. 1. és 44. valamint a függ. 1. alatt.

Vízszintes: 14. Személyre vonatkozó kérdés. 15. Karol. 16. Női név. 17. Női becenév. 18. Kerti szerzám. 20. Nem mög. 22. Fürge, mozgékony. 24. Jónás hala; az első kockában fölös N. 25. Társasjátékok. 28. Belső szerv. 29. Folyó Észak-Amerikában. 31. Vidám — románul. 32. Kis Ferencem. 33. Vörösmarty Mihály. 34. Piros — angolul. 36. Lizike egy-nemű betű. 37. Színesfém. 38. A múlt idő jele, magánhangzó után. 39. Nem hagy nyugton. 41. Gyógynövény; gyökerét és levelét hűlés ellen használják. 43. Fél kaurit (gyanta). 45. Nyútsd. 46. ...fordít; haragosan itt hagy. 48. Vissza: teljes, hiánytalan. 50. Esztendő. 52. Egyik hegedűhúrod. 53. Kor-szak. 55. ESA. 56. Némán vés. 57. Hazai folyó. 59. Jönni, románul. 61. Ritka férfinev. 63. „Az” élet. 64. Bérlo. 66. Csiga..., gyere ki.

67. Világhírű osztrák zeneszerző (1756—91). 69. A 17. szám alatti változata. 70. „A” ház-építő víziállatok (O=A). 72. ESR. 73. Európai főváros. 75. Dél-Amerikában élő tevéfélé. 77. Menetrendi rövidítés. 79. Egyenáramú áramforrás.

Függőleges: 2. Cink másképpen (lásd a Zn vegyjelet). 3. Táplálkoztak. 4. Levest készít. 5. Os. 6. A pincébe. 7. Elcsen. 8. Katonai szállítóoszlopok. 9. Néró egy-nemű betű. 10. Éktelen ülőbutor. 11. Vonal hosszabbik fele! 12. Kiporol. 13. Fen. 19. A teadélután idő-pontja. 21. Magyar zeneszerző (1811—86). 23. Csónakázik, az utolsó kockában fölös I. 26. Véd. 27. Állatlakás. 30. A jó kedély megnyilvánulása. 32. Retteg. 35. Sérült vagy üttört testrészt teszi. 37. Adam... (1492—1559) német szőlőművelő Erfurtban. 39. Felhúzt! 40. RYT. 41. Zümmögés. 42. Dél-afrikai és spányol autójel. 47. Ritka női név. 49. Divatos pulóver. 51. Realistát, igazat (ék. h.). 53. ... száma: életkorunk. 54. ...zia: éktelen spányol tartomány. 56. Múlt században viselt női ruhadarab (h. ék.). 58. Erre szoktak metszetet vésni. 59. Argon vegyjele. 60. Szamárbeszéd. 62. Jó kedvre derít. 64. Rossz kívánság. 65. Becézett férfinev. 68. Görbe a végén! 71. Pénzes állat. 74. Nátrium. 76. Amulni kezd! 78. Doktor.

Készítette: Demeter D. János

Megfejtés: 6 pont

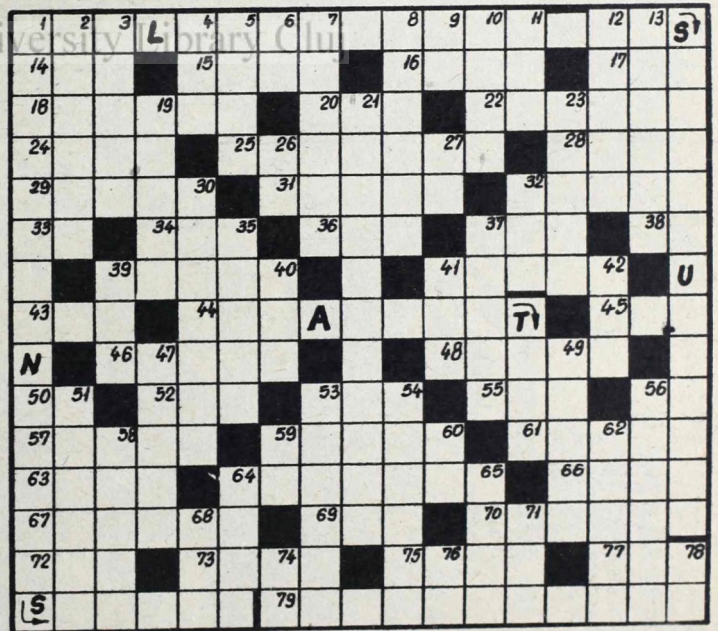
A „micsodák” megnevezése: 2 pont

Beküldési határidő (postabélyegző kelte): június 20.

□□□□□□□□

1984/6. számunk keresztrejtőjének megfejtése: Seherzádé himnusza. A hajnal emberrei. A gyémánt emberke. Vallani és vállalni. Szegény kicsi Julia. Haláltánc. A szent szégyen. Az örök film. — kemence. Végre...!

Könyvet nyert: Balla Ida — Temesvár; Koncz Ilona — Medgyes; Somolik Henrietta — Petrozsény.



ÚJ ÉLET. 1984. május. XXVII. évf., 10/612. sz.

Kéthetenként megjelenő társadalmi-kulturális képeslap. Szerkesztőség: 4300 Tírgu Mureş — Marosvásárhely, Str. Primăriei 1., telefon 14509. Bukaresti fiókszerkesztőség: 71341 Piaţa Scintei 1., Of. Poştal 33. Telefon 17 60 10 és 17 60 20, 1738-as mellék. Előfizetési díj három hónapra 30 lej, fél évre 60 lej, egy évre 120 lej.

Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

Készült a Scintea Háza Nyomdaipari Kombinátban Bukarest

Főszerkesztő
SÜTŐ ANDRÁS

Főszerkesztő-helyettes
TÖRÖK LÁSZLÓ

Felelős titkár
ÉLTETŐ JÓZSEF

A címlapon:

A Hargita alján
Haragos Zoltán és Nagy P. Zoltán
felvételei

A hátlayan:

Lövetei gyermekesreg
Szakács V. Sándor felvétele

Szeretjük a gyermekeket. Korszerű anya- és gyermekvédelmi rendszerünk van. Erőteljesen fejlesztettük a bölcsődéket, óvodákat, iskolákat — az egészséges gyermeknevelés intézményeit. A szociális ellátás és a családi pótlék megkönnyíti a gyermekes családok helyzetét. Aki a gyermekekről gondoskodik, a jövőről gondoskodik.



Nyári levél

Gyermeknap

Kedves ünneppel búcsúzik tőlünk a tavasz, köszönt reánk a nyár. A gyermeknappal. A mindig jobbnak remélt holnap hajnalköszöntője ez az ünnep — önmagunk jobbik énjét is üdvözljük benne, az ünnepltek által, akiknek szívből kívánjuk, hogy folytassák és beteljesítsék mindazt a jót, amit mi elkezdtünk, okuljanak tévedéseinkből, és ott is sikerrel járjanak, ahol mi kudarcot vallottunk. Mindebben van egy kis nemes önzés, hiszen gyermekeink boldogsága, boldogulása — nem utolsósorban a mi örömünk. Testi-lelki fejlődésük, okosságuk, szépségük bennünket — felnőtteket is dicsér. Sajnos, nem érjük be mindig ennyivel. Mintha kevés lenne a kicsattanó, piros arcok látványa, egészséges kacagásuk szívet vidító csengése. Felnőtt-hiúságunk eszmélő tudatuk némelykor csodálatos megnyilvánulásaival sem mindig éri be.

Nekünk — felnőtteknek — hála kell. Igenis, köszönjük meg nekünk gyermekkorukat, amelyet mi gondtalannak minősítünk. Hálálkodjanak azért, mert tápláljuk-ruházzuk őket. Mert iskolába járhatnak, tanulhatnak, mert számos gondunk-fáradásunk közepette rájuk mosolygunk. Már-már elvárók tőlük, hogy az ő ünnepükön, a gyermeknapon is bennünket, felnőtteket rajongjanak körül.

Egy furcsa népmese jut eszembe, amelyet kedves barátomtól hallottam, az Ó jóvoltából közöltük egyik gyermeklapunkban is: egy madár széles folyó fölött kötöztette át repülni nem tudó fiókáit, egyik partról a másikra. Egyenként vitte őket. Az első így szólt hozzá az út felé: „Vigyél anyám, vigyél, mert ha majd öreg leszel és gyenge, én is így viszlek téged!” Erre a madár — se szó, se beszéd — vízbe ejtette a fiókát. A második is így biztatta anyját — és az se járt jobban az elsőnél. A harmadik ezt mondta neki a folyó fölött: „Vigyél anyám, vigyél, mert ha nagy leszel, én is így viszem majd a fiókáimat.” Ezt az egyet aztán át is vitte a túlsó partra.

Ne várjunk hát hízlekedő, köszönő szavakat gyermekeinktől. Inkább azzal hálálják majd meg, amit értük tettünk, hogy felnőtt korukban ők is mindent megtesznek majd gyermekeikért, gyermekeik jövőjéért. Erjük be azzal az elégtétellel, amit egészséges testi-szellemi gyarapodásuk nyújt, örömdjünk önfelelt kacagásuknak, és segítsük őket gondjaik megoldásában — mert nekik is megvannak a maguk gondjai. Legfőképpen pedig óvjuk meg őket a háború borzalmaitól — hogy majd ők is békességben neveljék utódaitak jó testvérségben, munkával. És ne érjük be soha annnyival, amennyit értük teszünk. Törekedjünk mindig többre-jobbra. Mert az önelégültség a szellem, a lélek ellustulásához és kímüléséhez vezet — bennük pedig, a gyermekekben és fiatalokban, cinizmust érlel.

Fodor László

ÚJ ÉLET

44 600

ÁRA 5 LEJ